

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 38.

Onsdagen den 30 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för kammarens sammanträde den 23 innevarande månad på förmiddagen.

Upplästes för justering kammarens protokoll för aftonsammanträdet den 23 maj. *Protokolls-
justering.*

Herr Asplund: Herr talman! Sedan jag haft tillfälle taga del av det nu till justering föreliggande protokollet över kammarens sammanträde den 23 maj, anhåller jag att till protokollet få avge en förklaring beträffande behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 138 angående användningen av statens malmvinst från L. K. A. B.

Sedan jag beträffande motiveringen till detta utlåtande yrkat dels ett tillägg, vari begärdes överbägande om medlens användning även till vissa åtgärder, som kunde hjälpa den betryckta järnhanteringen, dels uteslutande av en sats, som alltför starkt framsköt medlens användning i främsta rummet till nedskrivning av statens järnvägars lånekapital, varemot herrar finans- och kommunikationsministrarna nyss förut framställt erinringar, yrkade herr Johan Bernhard Johansson, »med anledning av de erinringar, som gjorts mot utskottets motivering, främst från herr finansministerns sida», en mindre ändring av ordalydelsen i punkten b av utskottets »kläm». Sedan statsutskottets ordförande, herr Kvarnzelius, uttalat sin anslutning såväl till mitt yrkande om ändring i motiveringen som till herr Johan Bernhard Johanssons yrkande om ändring i klämmen, i vilket senare även jag instämde, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till statsutskottets hemställan oförändrad, dels på herr Johanssons yrkande beträffande klämmen, dels ock på mitt yrkande om ändring i motiveringen samt förklarade sig därefter finna herr Johan Bernhard Johanssons yrkande med ja besvarat. Efter mitt instämmande i detta yrkande saknade jag givetvis varje anledning att begära votering beträffande klämmen utan avvaktade herr talmannens förklaring beträffande kammarens beslut om motiveringen, men någon sådan förklaring kom icke och jag fann därför icke anledning begära votering, innan herr talmannen övergick till nästa punkt på dagordningen.

Då jag är övertygad, att kammaren, därest votering begärts, skulle bifallit mitt yrkande angående motiveringen och att andra kammaren i sådant fall skulle hava fattat samma beslut, vill jag härmed uttala ett beklagande av att mitt bristande förstånd inför situationens krav vållat ett uteblivande av den lilla pingstglädje, som ett yttrande från riksdagens sida, vari järnhanteringsens nödläge behjärtades, skulle ha berett såväl företagare som arbetare i Svea rikes gamla järnbergslager. Jag vågar dock uttala en värdsam anhållan, att regeringen i sina direktiv för den begärda utredningen skall beakta även järnhanteringsens berättigade intressen.

Protokolls-
justering.
(Forts.)

I övrigt har jag, herr talman, intet att invända mot godkännande av protokollet.

Efter härmed slutad överläggning godkändes det upplästa protokollet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 177—179, 181 och 182, bevillningsutskottets betänkande nr 42 och 43 samt bankoutskottets utlåtanden nr 59—61.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 50, angående arvode åt dem, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 82 och 83.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I förevarande den 24 februari 1928 till riksdagen avlätna proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt propositionen under tre med A—C betecknade punkter utvisade.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion (I: 285);

dels en inom första kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* väckt motion (I: 286);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* (I: 287) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Holmdahl* (II: 459);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Möller* m. fl. (I: 288) och den andra inom andra kammaren av herr *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl. (II: 461), i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 116;

dels en inom första kammaren av herr *J. Pålsson* väckt motion (I: 289);

dels ock en inom första kammaren av herrar *K. Sandegård* och *N. S. Norling* väckt motion (I: 290).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i fem med I A, I B, I C, II och III betecknade punkter.

I punkten I A hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

ej mindre i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag å 50,000 kronor till statsbidrag till kommunala flickskolor,
än även i fråga om användandet av nämnda anslag

a) godkänna i detta moment angivna, i 13 särskilda stycken upptagna allmänna förutsättningar för åtnjutande av statsbidrag från anslaget;

b) bestämma, att

1. lärarpersonalen vid kommunala flickskolor skulle åtnjuta i förevarande moment angivna avlöningsförmåner;

2. i avseende å uppflyttning i högre lönegrad skulle i tillämpliga delar gälla vad angående lärares vid kommunala mellanskolor uppflyttning i högre lönegrad vore stadgat;

c) förklara hinder för Kungl. Maj:ts icke möta att fastställa de närmare villkor och utfärda de närmare bestämmelser, vilka, i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet anført och utskottet förut i utlåtandet angivit samt i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i motsvarande hänseende gällde för de kommunala mellanskolorna, kunde för sagda avlöningsförmåners åtnjutande böra stadgas, ävensom de närmare föreskrifter, vilka för tillämpning av omförmälda villkor och bestämmelser eller i övrigt kunde anses erforderliga;

d) föreskriva, att i fråga om utgående av statsbidrag till kommunala flickskolor skulle förutom vad anginge själva organisationen och därmed sammanhängande eller likartade spörsmål, gälla i detta moment angivna, under I—III upptagna grunder.

Beträffande Kungl. Maj:ts proposition i dess helhet hade reservation avgivits av herrar *Olof Olsson, Waller, Oscar Olsson, Pauli, Björck, Anderson* i Råstock, *Rydén, Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Kristensson* i Göteborg och *Nilsson* i Örebro, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till herr Möllers m. fl. och herr Hanssons i Stockholm m. fl. ovan nämnda motioner (I: 288 och II: 461), avslå såväl Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition som övriga i ämnet väckta motioner.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Bergqvist: Herr talman! Beträffande föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 155 får jag hemställa,

att punkterna I A, I B, I C, II och III må företagas till avgörande var för sig;

att vid behandlingen av punkten I A till en början föredrages utskottets hemställan i första stycket av samma punkt och att därvid överläggning må äga rum beträffande utlåtandet i dess helhet; samt

att återstoden av punkten I A företages till avgörande momentvis samt momenten a) och d) vart för sig på det sätt, att först föredrages vart och ett av de under vederbörande moment upptagna, särskilt numrerade styckena och därefter utskottets i momentet gjorda inledande hemställan.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten I A.

Första stycket.

Herr Olsson, Olof: Jag vill, herr talman, till en början till kammarens protokoll överlämna en liten politisk idyll. Herr ecklesiastikministern och jag hade ju en något tillfällig skärmytsling i den nu föreliggande frågan under årets remissdebatt. Jag kan gärna säga, att jag nästan blev imponerad av den manhaftighet, som karakteriserade ecklesiastikministerns första anförande — jag uttryckte ju även detta under debatten — och på samma gång mer än förvånad över den obekantskap med 1927 års riksdagsbeslut, som präglade hela hans andra anförande. Ledsamt nog räckte inte manhaftigheten längre än till dagen för protokollsjusteringen, ty i det tryckta protokollet fick jag se, att herr

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

ecklesiastikministern tagit tillbaka den förklaring, som han gav i kammaren, och i stället tillägnat sig en uppfattning, som var rent motsatt. Följden av denna omsvängning har blivit, att mitt sista anförande fullständigt hänger i luften och saknar varje mening. Jag tänker inte på något sätt klaga över detta sista, ty jag förmodar, att det är mycket av vad vi säga här i kammaren, som förr eller senare och mer eller mindre kommer att tyckas meningslöst, och jag skulle säkerligen inte ha dragit fram denna lilla episod, om den inte varit nästan signifikativ för frågan i dess helhet.

När den föregående regeringen lämnade arenan, sade den avgående finansministern till den avgående ecklesiastikministern: »Nu skall du få se, att Almqvist lägger fram skolfrågan.» Jag skakade på huvudet, därför att jag mycket väl visste, att man inte kunde lösa skolfrågan bara genom ärelystnad. Men herr Wigforss blev i alla fall sannspådd. Skolfrågan kom, fastän man ju sanningsenligt måste säga, att den inte kom som någon lösning.

Skolfrågan är ett helt komplex av frågor, som alla ha sina besvärligheter. Bottensskolan och realskolan och gymnasiet — alla ha de sina, och flickundervisningen har sina, för att nu inte tala om det s. k. inre arbetets mångahanda problem. Och de olika särfrågornas lösning hämtar man minsann inte på en hylla. Men den som stod för den kungl. propositionen i fjol fann inte några svårigheter, därför att han egentligen inte heller fann några problem. Han hade en tämligen fast utgångspunkt, nämligen den att folkskolan inte fick röras. Och från denna utgångspunkt red han glad och oförtruten två käpphastar. Den ena hette den sexåriga bottensskolan, och den andra hette samskolan. Ja, vill man mycket kort och kanske med en liten överdrift karakterisera fjolårets skolprogram, så skulle man kunna säga, att ecklesiastikministern sökte lösa skolfrågan genom att ympa in den kommunala mellanskolan på de allmänna läroverken. När man vet, att den kommunala mellanskolan är en nödtvångsform, ett surrogat för någonting bättre, så förstår man också värdet av den föreslagna lösningen. Själv var jag därför allt ifrån början av den bestämda meningen, att för den händelse man inte kunde göra någonting, som gjorde lösningen bättre, var den kungl. propositionen synnerligen väl lämpad att gå i sumpen. Men vi hade ju en ambitiös regering, som säkerligen skulle vilja vara med om åtskilligt, bara man kunde vinna ett positivt resultat under riksdagen, och så kom det sig, att några syndiga människor beslöt att begagna sig av detta och spänna regeringen för den kärra, som de tänkte lasta om ordentligt. Resultatet känna vi. Det håller ju som bäst på att glida in i historien — visserligen något förvanskad genom oförfarna händer, men i alla fall.

En av de viktigaste frågorna lämnades emellertid öppen, av anledning som jag sedermera kommer till, och det är den som vi nu gå att behandla. Riksdagen gav i det stycket endast order om hur den rätteligen borde en gång effektueras. Och eftersom frågan således går tillbaka till fjolårets riksdag, och då det vidare tvistas om effektueringens lojalitet, är det kanhända lämpligt, att jag ger en liten återblick.

Departementschefens ställning till flickundervisningen år 1927 präglas av en djup förståelse — åtminstone så länge det gäller ordalagen. Utgångspunkten för hans betraktelser bottnar i den principen, att manlig och kvinnlig ungdom bör ha samma utbildningsmöjligheter under lika ekonomiska villkor, och han finner ett praktiskt stöd för denna princip i den likställighet i fråga om anställning i allmän tjänst, som numera råder mellan kvinnor och män. Att förverkliga principen stötte emellertid på en hel del svårigheter — först och främst de finansiella, då det ju onekligen måste föra med sig rätt betydande kostnader både för staten och kommunerna. Alltså borde man gå fram med varsamhet. Men härtill kom en annan omständighet, nämligen den att rätt starka invändningar på sina håll hade gjorts mot att i en alltför stor utsträckning förstärka

de privata flickskolorna. Dessa invändningar gällde också samundervisningen, som ju alltid var en ömtålig och svår sak och som gud vet, när och hur den skall ordnas till sist. Men betänkligheterna mobiliserades framför allt mot den fara, som hotade, att en hel del av de privata flickläroverken skulle komma att dömas till döden. Under sina överväganden stannade departementschefen därför ännu en gång inför det lilla ordet varsamhet och kom till den slutsatsen, som finnes på sid. 144 i den kungl. propositionen, att man skulle giva »flickkorna tillfälle att på varje ort, där statsläroverk är upprättat, erhålla utbildning för respektive real- och studentexamen». Hur detta tekniskt skulle ordnas, är alldeles likgiltigt just nu, men det var i detta sammanhang, som departementschefen kom in på frågan om den kommunala flickskolan. Han fann uppslaget synnerligen intressant, och det borde gå vidare till en utredning. Och så yttrade han: »Då emellertid förslag i detta avseende blivit framställt, anser jag mig böra påpeka, att om en organisation med kommunala flickskolor kommer till stånd, densamma i stor utsträckning måste bliva överensstämmande med de kommunala mellanskolornas. Ifrågavarande skolor böra alltså bygga på genomgången 6-årig folkskola, och kommunen skall ansvara för skolas bestånd samt besluta om dess ekonomiska förhållanden.» — »Skolan», yttrar han längre ned, »borde omfatta fem eller sex årsklasser.»

Riksdagen gillade skarpt, skulle man kunna säga, departementschefens grundprincip, som ju egentligen ingenting annat var än den bildade allmänhetens sedan lång tid tillbaka, men den gav programmet en mycket vidare omfattning, d. v. s. föreslog flera samläroverk och samrealskolor och högre flickskolor. Och då man dessutom ansåg, att det inte var riktigt tillfredsställande, att den speciella flickundervisningen så gott som uteslutande var omhändertagen av privata läroanstalter, så skrev riksdagen och begärde förslag om en kommunal flickskola. »Riksdagen får», skrev den, »anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter riksdagen här ovan anfört och efter verkställd utredning, framlägga *dels* förslag om inrättande av kommunala flickskolor» o. s. v. Men de synpunkter, som borde beaktas, voro i det närmaste desamma, som departementschefen själv hade skisserat.

Hur ställde sig nu departementschefen till detta? När frågan förelåg till behandling här i kammaren i fjol den 18 maj, yttrade sig departementschefen inte bara om den nya organisationen i dess helhet utan också speciellt om flickundervisningen. I det förra fallet yttrade han: »Om utskottets behandling av propositionen kan från min sida sägas, att utskottet i de centrala och betydelsefulla delarna uttalat sin anslutning till propositionen, ehuru utskottet byggt ut den föreslagna organisationen. Ett undervisningsdepartement måste, hur oönskvärdt detta i vissa fall än kan befinnas vara, taga stor hänsyn till statsfinansiella förhållanden. Det är dessa hänsyn, som verkat återhållande vid utarbetandet av regeringens förslag i fråga om åtgärder för flickornas undervisning och om förstatligandet av de kommunala mellanskolorna. Riksdagen har i detta avseende friare händer, och utskottet har i de båda nämnda fallen givit regeringen mer än vad den äskat. Detta kan icke giva anledning till vecklagan från departementschefens sida.» Och i det senare fallet, d. v. s. i fråga om flickskolorna, yttrade departementschefen: »Jag kommer så till frågan om *flickundervisningens* ordnande. Även beträffande denna har utskottet godtagit Kungl. Maj:ts principer och i huvudsak biträtt de förslag, som framställts rörande särskilda flickläroverk. Att utskottet icke i den *omedelbart* förestående tillämpningen av desamma ansett sig nödsakat att visa lika stor återhållsamhet, som departementschefen måste ådagalägga, bereder givetvis ingen oangenäm överraskning. Jag har alltså icke anledning att här inlägga någon gensaga.» I det förra fallet hade således departementschefen ingen anledning till vecklagan, och i det senare fallet bereddes honom inte någon oangenäm över-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

raskning. Ecklesiastikministern hade överhuvud taget ingen anledning att inlägga någon som helst gensaga.

Det finns en sida i den kungl. propositionen av i år, som sedd mot den bakgrund jag nu gett är intressantare än de övriga. Det är den sida, där departementschefen försöker radera bort motsättningen mellan i fjol och i år. Den är intressant inte bara i och för sig som ett prov på svensk tankekraft år 1928 — den delen kan man kanske överlämna åt experterna och andra, som ha sinne för de psykiska företeelserna — men alldeles särskilt genom den otroliga roll som riksdagen spelar; den har inte kommit med genom ett enda ord. Departementschefen relaterar sitt yttrande från i fjol angående de kommunala flickskolorna, och så säger han: »Jag gjorde detta uttalande givetvis under förutsättning, att den då ifrågavarande reformen komme att verkställas i huvudsak efter av mig i samma anförande närmare angivna allmänna riktlinjer. Nu har emellertid denna fråga inträtt i ett nytt läge, sedan genom riksdagens beslut väsentliga ändringar vidtagits i de av Kungl. Maj:t på mitt tillstyrkande framlagda förslagen. Till dylika ändringar höra framför allt de av riksdagen beslutade anordningarna för flickors tillträde till de allmänna läroverken», i så måtto, tillägger han senare, »att den såväl av Kungl. Maj:t som av riksdagen hävdade, för reformen grundläggande principen att å varje läroverksort tillfälle i skäligen utsträckning bör beredas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket, kommer, vad flickorna beträffar, att under den närmaste tiden vinna tillämpning i en högst väsentligt vidgad utsträckning».

Det säges, som man hör, inte ett ord om riksdagens skrivelse, eller om vad riksdagen ville i fjol. Frågan om de kommunala flickskolorna betraktar departementschefen som sin egen lilla affär. Han hade i fjol i propositionen de och de yttrandena. Att riksdagen skrev något — det är ju möjligt, men vad vet den ärade departementschefen! Det måste förresten vara en djup och fin diplomati, som knyter samman talesätten från i fjol och i år — alldeles för djup och fin, för att jag skulle kunna orientera mig inom den. Departementschefen hade ju i fjol rikliga tillfällen att yttra sig om skolutskottets förslag och säga sitt hjärtas innersta mening. Han yttrade sig ju också, som vi ha hört. Han hade ingen gensaga att inlägga. Tvärtom var allting egentligen bara bra. Och ändå måste det som han i fjol yttrade — om man tänker på vad jag nu senast läste upp — ha varit någon slags förklädad för någonting annat, som man burleskt skulle vilja översätta med, att det här skall ni minsann få igen för! Det är en inte alltför vacker förklädad, som jag av hänsyn till kammarens talman inte tänker att på något annat sätt karakterisera.

Men det finns en annan sida i den kungl. propositionen, som kanhända inte är så intressant som den jag nyss läste upp stycken ur, men som är desto märkligare. Det är sid. 21, där departementschefen bestämmer sig för anknytningen till folkskolan. Han säger där: »Vid övervägande av nu föreliggande spörsmål har jag kommit till det resultatet, att en femklassig skola, byggd på folkskolans sjätte klass, icke skulle, även om den erhöles den av de sakkunniga föreslagna organisationen och kursläggningen, kunna förverkliga den nuvarande flickskolans studiemål.» Han finner därför litet längre ned på sidan, att konsekvensen bjuder »att helt övergiva tanken på upprättande av den femklassiga skolan.» I den mån skolan skall vila på avslutad folkskola, borde den bli sexårig.

Det är då gudskelov inte ofta man ser människor trampa på sina föregående med så bastanta träskor! Frågan om anknytningen till folkskolan upptog i fjolårets proposition 70 $\frac{1}{2}$ sidor, d. v. s. nästan fjärdedelen av hela propositionen. Den historiska utvecklingen, utredningar och yttranden, enquêter och statistiska fakta — allt detta kördes fram som slaktoffer till den sexklassiga botenskolas ära, för att nu inte tala om den sociala och pedagogiska och, jag skul-

le nästan vilja säga, ävenledes moraliska blomsterhyllning, som ströddes i den departementala behandlingen. Den sexklassiga bottenskolan stod där i fjol utan vank och lyte. Och så nu i år är denna samma bottenskola en tämligen tvivelaktig företeelse! Det är inte bara så, att den inte duger i kombinationen sex plus fyra; den duger inte ens i kombinationen sex plus fem. I fjol kunde man nå fram till realskolans bildningsgrad genom sexklassig folkskola plus fyra-årig realskola — enligt departementschefens oförgripliga mening. I år kan man inte nå fram till samma bildningsgrad genom sex folkskoleår plus fem flickskoleår; det behövs ytterligare ett flickskoleår. I fjol var sex plus fyra den egentligen enda rätta additionen; i år är den sex plus sex!

Kort efter det den kommunala flickskolepropositionen kommit på riksdagens bord, stod det i en tidning — jag vill minnas, att det var Svenska Dagbladet — att herr Almkvist hade fått en »Lidnersk knapp». Här ha vi knäppen! Den består däri, att 1928 års herr Almkvist knäpper 1927 års herr Almkvist på fingrarna. Hoppfullare är inte den där knäppen.

Men jag kan mycket väl förstå glädjeyttringarna och den stora tillfredsställelsen på högersidan. Det måste inför högersns ögon te sig, som när en av förebräelser härjad man efter stora och svåra förirringar äntligen vänder tillbaka och visserligen inte med ord, men med handling ropar sitt: »Pater, peccavi — jag har syndat — misericordia, misericordia!» Själv kan jag inte se situationen alldeles på det sättet. Jag är inte riktigt säker på, att den nuvarande ecklesiastikministern i fjol hade en verkligt fast grundad uppfattning i skolfrågan, och jag är inte säker på att han har det i år heller. Jag tror snarare, att han svänger fram och tillbaka — vaggar hit och dit. Men ett sådant vaggande kan lätt hava den påföljden, som vi i dagligt tal kalla för att »lura till» ett tag. Och när jag därför söker fixera tonen i vad som skett, tycker jag, att den närmast påminner om en enda lång snarkning.

Men det finns ytterligare en sida av denna sak, som rör mig mera personligt än någon annan. Jag tror, att man med sanning kan säga, att det inte fanns någon i skolutskottet, som var mera ivrig än jag, att frågan om den kommunala flickskolan skulle nå sin lösning redan förra året. Jag sökte inprägla hos mina partivänner, att vad man ville i de olika tingen skulle man realisera. I år är i år, och nästa gång kan vara en skälm! Jag blev förvånad över det starka motstånd, som detta mötte hos det parti, som inom utskottet representerade regeringen, och bad därför utskottets ordförande att hos regeringen — närmast ecklesiastikministern — förfråga sig, huru det hängde ihop med saken. Jag fick då genom ordföranden det svaret, att den kommunala flickskolan för regeringen varit en synnerligen ömtålig fråga. De liberala ledamöterna hade inlagt ett bestämt veto mot att den skulle tagas upp. Men, tillades det, den skulle komma nästa år. Detta litade jag på. Jag har inte orden ur ecklesiastikministerns egen mun, men jag har dem genom skolutskottets ordförande. Och den kommunala flickskola, som det den gången kunde vara tal om, var ingenting annat än den, som fanns skisserad av departementschefen och accepterad i den socialdemokratiska motionen. Jag skulle därför vilja ställa en fråga till regeringsbanken. Var det svar, som jag fick och som jag litade på, en ren dikt? Och om det inte var en dikt, vad kallar man då, vad som nu har skett? Finns det, herr talman, parlamentariska uttryck för saken?

Men nu ligger den kommunala flickskolan på riksdagen bord, och den bör ha rätt att bedömas för sig och inte på grund av de eventuella politiska föregående, som den kan ha. Frågan gäller sålunda: är det som bjudes ett gott förslag eller inte? Är det ett sådant förslag, som våra flickor behöva eller inte?

Några dagar före pingst frågades det i samma tidning, som förut talat om den Lidnerska knäppen, hur det kunde komma sig, att socialdemokraterna voro så hätska på detta flickskoleförslag. Det innebar ju, sade man, »en förträff-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

lig lösning, som så långt ske kan ger var och en sitt. Den högre flickskolans bildningstyp bevaras, vägen från folkskolans sjätte klass till flickskolans bildningsmål ligger bred och banad». Litet längre fram gav man själv svaret. Det var enkelt nog. »Felet med denna organisation», sade man, »är just dess smidighet, dess fördomsfria anpassning efter livets skiftande krav.» Man tvingas att fråga: vad är det för en skola, som tidningen tänker på? Är den verkligen den skola, varom förslag nu ligger på riksdagens bord? Ty huru ser denna egentligen ut? Jo, från den fjärde folkskoleklassen kommer man in i en sjuårig flickskola, och från det sjätte folkskoleåret kommer man in i en sexårig skola. Äro båda kurserna, den sju- och den sexåriga, förenade, kommer man från folkskolans sjätte klass över i den sjuårigas andra klass och får en särskild undervisning i tyska. Men förenade måste alltid dessa kurser vara, för den händelse det inte finnes ett konstant behov av att dela upp i parallellavdelningar. Skulle däremot ett skoldistrikt i en annan ordning — således vid sidan om den sjuåriga kursen — vilja ha en fristående sexårig kurs, måste man gå till Kungl. Maj:t, som då beslutar i varje särskilt fall. Inom de båda högsta klasserna differentierar man skolan i en teoretisk linje och en praktisk linje eller båda dessa linjer sammantvinnade. Och finns det flickor, som ha för avsikt att en gång övergå till gymnasiet, är det meningen, att genom särskilda anordningar söka underlätta denna övergång för dessa lärjungar.

Men kring denna planritning sluter sig så att säga en vid ram av någonting, som vi ju kunna kalla för direktiv och som alla sträva i samma riktning, nämligen den att hålla dessa skolor starkt isolerade. De få således inte störas vare sig av realskolelinjer eller gymnasielinjer. Det är av synnerlig vikt, säga 1927 års skolsakkunniga, »att den väg, som genom den kommunala flickskolan vill föra denna ungdom till en efter kvinnans egenart speciellt avsedd utbildning, i görligaste mån hålles fri från sidovägar, vilka kunna innebära lockelser att ej fullfölja det ursprungligen eftersträfvade målet». Departementschefen anammar denna förkunnelse utan att blinka och förklarar själv, att »målsmännen för den högre flickskolan kunna kräva, att icke heller denna skolas lärogång skall genom den ena sidohänsynen efter den andra länkas ur sina banor». Den vetgirige frågar sig: vad kan det vara för målsmän, som ha denna rätt att kräva? Ty alla de målsmän, som blivit hörda, ha varit av en helt annan uppfattning. Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen är inte vidare glad åt denna isolering, skolöverstyrelsen varnar för den, och styrelsen för svenska stadsförbundet varnar ännu starkare. Den vetgirige frågar därför ännu en gång: var finns den omtalade tidningens omskrytna smidighet, och var finns den fördomsfria anpassningen »efter livets skiftande krav»?

Men det sades ju också, att vägen från folkskolans sjätte klass till flickskolans bildningsmål låg bred och banad. Man kan ju titta efter. Går det in i den 7-åriga skolans första klass 20 elever, kan det från folkskolans sjätte klass komma in 10 elever. Går det däremot in 25 elever i den första klassen, kan det inte komma flera än 5 elever från folkskolans sjätte, och går det redan från början in 30 elever i första klassen i den sjuåriga skolan, då är vägen helt enkelt stängd för dem, som från sjätte folkskoleklassen vilja komma in. Det är sålunda så långt ifrån, att vägen ligger bred och banad, att det snarare är så, att den under vissa omständigheter helt kan stängas — för den händelse man inte genom en parallellavdelning söker rätta till saken. Men en parallellavdelnings inrättande är alltid en omgång och alltid en kostnad, som man i det längsta drar sig för. Det är en sak så lätt att kontrollera, att man för den skull inte alls behöver fara med någon osanning.

Med jag tänker inte fortsätta med denna polemik mot detaljer, som dyka upp tjuotals, när man läser propositionen eller yttrandena i frågan. Det finns ju andra, som komma efter mig och som säkerligen inte komma att spara de

detaljer eller de stycken, som jag gått förbi. Det är väl då mycket bättre, att jag anger, hur jag ser saken i stort och vad det är som gjort, att jag först kommit med bland motionärerna och nu sedan står bland reservanterna.

Avsikten med denna skola anges vara att ge en solid utbildning med hänsyn till den kvinnliga ungdomens ställning i hemmet och i livet. Om med detta menas, att man vill ge flickorna en utbildning, som å ena sidan gör dem lämpliga till husmödrar och å andra sidan gör dem lämpliga att bekläda platser i samhället, då gillar jag fullständigt den principen, och jag kan säga, att riksdagen år 1927 inte heller hade någon annan mening än denna. Men detta innebär likväl inte detsamma som att döpa om de privata flickläroverken till kommunala flickskolor. Departementschefen bemödar sig alldeles i onödan, då han söker klarlägga riksdagens mening. Riksdagen kan inte, säger han, ha menat, att man skulle inrätta en skola, som bar fram till realskolestadiet, därför att då hade riksdagen inte behövt hänvisa till de privata flickskolorna. Det är så fullkomligt riktigt, eftersom realskolan ju inte meddelar någon utbildning för hemmet. Men på samma sätt kan man säga, att riksdagen inte kan ha menat, att man skulle kommunalisera de privata flickskolorna, ty då hade riksdagen inte behövt skriva som den gjorde eller ge de direktiv, som den gav. All sådan polemik saknar praktisk betydelse. Vi ville i skolutskottet skapa en skola, som å ena sidan ger utbildning för hemmet och å den andra utbildning för livet. Det var ingenting annat vi ville. Och personligen kom jag fram till den kommunala flickskolan längs två vägar.

Den ena av dessa vägar sammanhänger med flickutbildningens utveckling under tidernas lopp. Det är nämligen så, att den speciella flickundervisningen inte är någonting konstant. Flickornas utbildning för hemmet och livet har inte heller alltid varit densamma. Denna utbildning har gått parallellt med kvinnans anställande i samhällsarbetet. Det är säkerligen inte många här, som tänka på, att denna anställning började så sent som för en 70 år sedan. År 1859 fick den första kvinnan i vårt land rätt att bli lärarinna vid våra folkskolor, och samma år fick hon bli organist — men inte klockare. Det är sedermera ganska lätt att överblicka, hur våra unga kvinnor distribuerats — jag tror, att man mycket väl kan använda det ordet, om man tänker på männens roll — huru de distribuerats till telegrafan, posten, statens järnvägar och andra anställningar. Och det ligger inom tiden för min korta riksdagsmannabana, att kvinnan fått samma rätt som mannen att tävla om statens tjänster och ämbeten. Men detta har fört med sig en hel del förskjutningar i kvinnornas utbildningsförhållanden. Flickorna ha i allt större skaror strömmat till de högre flickskolorna och de ha kommit från alla samhällslager. Den utbildning, som avsåg hemmet närmast eller allenast, har skjutits åt sidan och utbildningen för platsen, sysslan och tjänsten har trätt i stället. Det är klart, att vi fortfarande ha flickor från burgna hem, som söka sig en utbildning utslutande för hemmet eller en utbildning överhuvud taget, liksom det ju fortfarande finns många flickor, som åtnöja sig med normalskolekompetens. Men att tendensen är den, som jag här med största möjliga knapphet har skisserat, framgår av de senare årens siffror. År 1921 var antalet flickor, som gingo ut med normalskolekompetens 1,590; år 1926 voro de 2,079. Vi hade således en ökning av 30 %. Men år 1921 utgick det 841 flickor med realskoleexamen och 324 med studentexamen, och år 1926 hade dessa siffror ökat till respektive 1,289 och 589, d. v. s. en ökning med mer än 60 %.

Det var naturligt, att en sådan utveckling skulle föra med sig två starka krav: för det första önskade man ökade utbildningsmöjligheter för flickorna utöver den högre flickskolan, eftersom den inte längre räckte, och för det andra ville man ha en billigare utbildning, så att den kunde nås av flickor ur alla samhällslager. I föl sökte riksdagen gå dessa krav till mötes på det sättet.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

att man ledde in flickorna i våra gosskolor, och här tangerar jag så den andra vägen, längs vilken jag sökt mig fram.

Vi ha sedan mer än 40 år tillbaka en serie skolhygieniska undersökningar av professor Axel Key, som långt ifrån ha fått den betydelse för vårt skolväsende, som de förtjäna. De äro för vidlyftiga för att de här skulle kunna ens i sina huvuddrag angivas, och detta behövs inte heller. Men på en punkt äro de av synnerlig vikt just för den fråga, som här behandlas, och det är punkten om flickornas och gossarnas olika utvecklingsgång. Ty denna går inte parallellt. Tvärtom. Från och med det tolfte året, kan man säga, ila flickorna liksom i förväg. Deras fysiska utveckling är stark och snabb. De genomleva en organismens revolution, som gör, att de också andligen avlägsna sig långt bort från de jämnåriga gossarna. Men om det är så — och Axel Keys utredningar verka otroligt vederhäftiga, byggda som de äro på ett stort och vidlyftigt material — då menar jag, att samskolan på det stadium, som det här gäller, inte är den bästa skolformen. Då är det naturenligare, att flickorna ha sin mellanskola och gossarna sin, även om dessa skolor skulle behöva organiseras olika för att kunna bli lika bra för såväl gossar som flickor under deras olika utvecklingsgång. Det är klart, att nöden har ingen lag, som man säger. Om en flicka står inför de båda alternativen att antingen inte få någon utbildning alls eller också att pressas in i en gosskola, då är valet inte svårt. Och ungdomens anpassningsförmåga är ju så pass stor, att den tillåter att naturen våldföres. Men lämpligt är det inte, och man skall inte låta det ske, för den händelse det inte oundgängligen behöves.

Av dessa mina premisser drar jag den slutsatsen, att flickornas mellanskola eller realskola, eller vad vi än vilja kalla den, inte skall stå isolerad i skolsystemet. Den skall ge flickorna allt det, som de behöva, den skall hålla alla de vägar öppna åt alla de håll, som det är en naturlig sak, att mellanskolan eller realskolan bildar en genomgång för. Och de skola således ha en nära anknytning också till gymnasiet.

Men emot hela den tankegång, som jag här förfäktar och länge har förfäktat, reser sig det förslag, som nu ligger på kammarens bord, och det kommer en att draga sig till minnes den tid, då striden stod om artskillnaden mellan männens och kvinnornas huvuduppgifter i samhället. När kvinnorna första gången sökte sig till de avlönade samhällsplatserna, sade man, att sådana kunde de inte få, därför att de inte hade männens utbildning. När de så begärde att få männens utbildning, då sade man, att detta inte var rätt, därför att deras huvuduppgift i samhället var av en helt annan art. Och när de nu ha fått såväl rätt till utbildning som rätt till platser, nu dyker återigen denna artskillnad upp. Det är inte alls roligt, menar man på sina håll, att se dessa många studentkor. Vi måste ha en ny inriktning, vi måste leda flickorna tillbaka till hemmet och de s. k. praktiska sysselsättningarna. Och så kommer det sig, att när flickorna nu skola få sin egen nya skola, så skall denna skola ställas fullständigt isolerad. Vilja några flickor hålla vägen öppen för sig till en högre utbildning, då skola de pressa sig in i gosskolorna. De skola inte lockas bort från det ursprungligen eftersträfvade målet, säga 1927 års sakkunniga. Men vad är det ursprungligen eftersträfvade målet? Vem har egentligen stakat ur det? Och hur mycket kan inte hända under en skolgång, som gör, att detta en gång s. k. eftersträfvade mål kastas om?

Det är i dag nästan på dagen tio år sedan jag här i kammaren rekommenderade den kommunala flickskolan. Jag gjorde det med ungefär samma teoretiska motivering som nu, och jag hade dessutom en praktisk anledning, som jag nu också har. Staten har så länge försummat flickornas utbildning — har så länge försummat att ge dem rättvisa, kan man säga, om man vill använda stora ord. Det går inte att i ett enda »huj» springa i fatt det, som man under

den långa tiden har försummat. Det kommer att taga tid, innan staten kan växa in ekonomiskt i den statliga flickundervisningen. Jag menade därför då, som jag menar nu, att tiden skulle förkortas och att allting skulle få fortfara, för den händelse stat och kommun halverade kostnaderna.

Men trots detta mitt gamla intresse, kan jag inte godtaga den lösning, som här bjudes. Jag tror inte på den föreslagna skolan. Jag tror inte, att det är den skola, som våra flickor behöva. Det förefaller mig, som om det skulle bli en livlös gren på vårt svenska skolträd.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka avslag såväl på den punkt, som nu är föredragen, som på Kungl. Maj:ts proposition i dess helhet.

Herr Bergqvist: Herr talman! Riksdagen 1927 skrev till Kungl. Maj:t och begärde utredning och förslag angående kommunala flickskolor till 1928 års riksdag. Detta har också den föregående ärade talaren berört. Han sade, att riksdagen gav order, huru denna skrivelse rätteligen borde effektueras.

Ser man då på vad riksdagen själv har sagt om detta, så finner man, att den först framhållit, att flickornas undervisning i större utsträckning än hittills kan ske i samskolor, men vidare att vid sidan därav lära behövas särskilda skolor för kvinnlig undervisning, och den ger detta sitt uttalande följande form: »Vid sidan av de studiemål, som realskol- och studentexamina representera, komma säkerligen för flickornas vidkommande även för framtiden att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna.»

Riksdagen har alltså förutsatt, att den kommunala flickskolan bör organiseras i nära anslutning till de nuvarande högre flickskolorna, och detta är utan tvivel en sund grundsats. All strävan att uniformera undervisningen för gossar och flickor innebär ett ödesdigert underskattande av de olika anlag, naturen själv nedlagt hos könen, och av de huvudsakligen olika uppgifter, de ha i samhället. Man skall icke uppfostra männen till kvinnor och icke heller kvinnorna till män. Vartdera könet bör i avseende å sin uppfostran behandlas efter sin egen art. Det, som är gemensamt, må vara gemensamt. Den första undervisningen torde utan skada och olägenhet kunna ske gemensamt. Därav ha vi ju lång erfarenhet. Men man skall icke på konstlad väg söka upphäva åtskillnaderna emellan den manliga och den kvinnliga ungdomen, ty detta hämnar sig utan tvivel i längden.

Nu har Kungl. Maj:t för att effektuera riksdagens order framlagt ett förslag till organisation av kommunala flickskolor, och såvitt jag kan finna vilar det på sunda grundsatser och ansluter sig till det historiskt givna och beprövade. Förslaget tar hänsyn till anlagen hos den kvinnliga ungdomen och till dess blivande uppgifter i samhället.

Jag kan inte heller finna, att den kritik, som utövats mot förslaget, vare sig i reservationen eller av den föregående ärade talaren, vilar på någon bärande grund. Om jag skulle något följa vad herr Olsson har sagt, så anser jag mig kunna tillbakavisa de flesta av de invändningar, han har gjort. Jag behöver ju inte upptaga hans vidräkning med statsrådet Almkvist, ty den saken torde denne i sinom tid komma att sköta själv, utan jag upptar invändningarna endast för så vitt de innebära positivt underkännande av det kungl. förslaget, sådant det här föreligger.

Herr Olsson berörde först och främst anknytningen till folkskolan. Vad han därvid yttrade om statsrådet, att denne trampat sig själv på fötterna, är en sak, som jag inte behöver yttra mig om. Att bottensskolan i fjol, som herr Olsson sade, stod utan vank och lyte, men i år inte duger, ja, det är en sak, som *kanske* kan vara förklarlig även från statsrådet Almkvists sida. Herr Olsson vet ju, att det, som är sanning i Jena, är bara skämt i Heidelberg.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Man kan i anslutning till detta bon mot säga, att det, som var sanning i fjol inom skolutskottet, har inte samma anspråk på att vara sanning i år, sedan man fått en viss erfarenhet av vad den då genomförda skolreformen hade att bjuda vårt folk. Man ser ju ideligen notiser i tidningarna, hur stora svårigheter man har att få elever i de fyraåriga realskolorna. Detta måste väl bero på att dessa skolor icke äro lämpliga för vårt folk i stort sett. Det vore inte lyckligt, om för alla våra högre skolor anknytningen till folkskolan uteslutande skulle hänföra sig till sjätte klassen. Jag är alldeles övertygad om att när med avseende å de kommunala flickskolorna den grundsatsen infördes, att anslutningen till fjärde klassen i folkskolan skall vara det primära, om jag så får säga, och att anslutning till sjätte klassen skall intaga en mera sekundär ställning, så är detta fullkomligt riktigt.

Nu ansåg emellertid herr Olsson, att den skola, som här är skisserad och föreslagen, tycks taga för lång tid i anspråk. Han anförde, att den bildningsgrad, som *ungefär* motsvarar realskolexamen, icke kan uppnås med 6 + 4 läsår, såsom i realskolan, utan det behöves 6 + 6 läsår.

Man skall inte utgå ifrån att alldeles jämställa de kommunala flickskolorna med realskolan, och att likställa ett avgångsbetyg från en kommunal flickskola med ett realskolebetyg. Detta är inte meningen. Den kommunala flickskolan måste stå ett trappsteg högre än realskolan. Det är en avslutande skola, där kvinnan får mottaga sin huvudsakliga bildning, och det är ju givet, att detta kräver längre tid än när man inriktar sig på att avlägga en examen, som visserligen också är en avslutningsexamen, men som endast är en examen av lägre grad i förhållande till den högre, vilken utgöres av studentexamen.

Jag anser därför, att man icke kan med rätta invända, att det har varit oriktigt av statsrådet att göra den kommunala flickskolekurs, som ansluter sig till sjätte klassen, 6-årig. Denna tid kräves, för att den kvinnliga ungdomen verkligen skall få en grundlig och god utbildning.

Nu säger herr Olsson vidare, att man kan lura till ett slag, och han tillade, såvitt jag hörde rätt, att den nu föreliggande propositionen är en enda lång snarkning. Ja, herr Olsson, jag undrar, om det är bättre, att man slumrar permanent och aldrig vaknar, än att man möjligen lurar till någon gång och så vaknar igen, och vem vet, om det icke var i fjol som vederbörande lurade till ett slag och om inte också utskottet då snarkade betänkligt? Men nu har statsrådet åter igen vaknat upp och sett, att det var på tok! Nå, jag vill inte precis yttra någon bestämd mening om denna slummerhistoria, långt därifrån, men jag anser, att den ena tolkningen är fullkomligt lika berättigad som den andra.

Emellertid gjorde nu herr Olsson denna fråga: är det ett gott förslag, eller är det icke det? Och hur ser denna skola ut? Herr Olsson skisserade skolan, och det gjorde han i huvudsak alldeles riktigt, så att jag icke behöver gå igenom framställningen än en gång. Men det var dock ett och annat, som jag inte kan fullt underskriva. Beträffande anknytningen till gymnasiet hade statsrådet talat något om att målsmännen för den högre flickskolan kunde ha anspråk på att denna skola finge arbeta efter sin egen art och inte lämpas efter undervisningens anordning i gymnasierna. Och då frågade herr Olsson: vilka äro dessa målsmän? Vad är det för personer, som äro målsmän för den kommunala flickskolan? Ja, det är kanske inte så lätt att ge svar på den frågan, men det är i alla fall lika lätt som att ge svar på frågan om vem som är målsman för gymnasierna och vem som är målsman för realskolorna. Det finns folk, som har intresse för den kommunala flickskolan, föräldrar och andra, de kunna ju kallas målsmän för denna art av skola, liksom de, som ha sina barn i gymnasiet och realskolan, kunna kallas målsmän för den skolan. Jag tror inte, att man bör uppställa någon sådan fråga. Jag anser, att det är

fullständigt berättigat att tala om målsmän för den ena eller andra skolformen, även om man inte kan peka på dem bestämt och säga: de och de grupperna är det, som äro målsmän för det ena eller det andra.

Nu finns det faktiskt folk, som anser, att den kommunala flickskolan bör organiseras såsom en självständig skola, som inte behöver rätta sin undervisning och anordna sina undervisningsplaner efter någon annan skola; och även de böra väl få komma till tals.

Herr Olsson vände sig emot vad han kallade för denna skolas isolering i vårt skolsystem. Huru är det därmed? För det första är den inte isolerad nedåt, ty den anknyter direkt till folkskolan; men uppåt, så menade herr Olsson, är den fullständigt isolerad. Och han framhöll, att de myndigheter, som blivit hörda, ha varnat för denna isolering. Men det var en sak, som herr Olsson fullständigt förbisåg eller åtminstone icke alls gav någon antydning om, och det var, att de myndigheter, som herr Olsson nämnde, icke ha yttrat sig över Kungl. Maj:ts utan över de sakkunnigas förslag. Det är en väsentlig skillnad emellan de sakkunnigas förslag och Kungl. Maj:ts förslag. De sakkunniga ha icke tänkt sig någon som helst anknytning till gymnasiet. De ha endast i en sats gjort en antydning om att ifall ett nödtvång skulle inträda, några anordningar skulle kunna göras, men i stort sett ha de ansett, att denna skola skall vara en skola för sig utan någon anordning för övergång. Kungl. Maj:t återigen har framställt ett förslag, där det visserligen icke blivit anordnad någon generell övergång, men där möjlighet till en individuell sådan beredes eleverna.

Sälunda kunna fjärde klassen i den sexåriga linjen och femte klassen i den sjuåriga linjen bereda eleverna sådana förkunskaper, att de kunna gå in i första ringen av ett fyraårigt gymnasium. Och samma möjlighet kommer att beredas elever ifrån femte resp. sjätte klasserna beträffande övergång till första ringen i ett treårigt gymnasium och detta icke genom privat läsning, utan genom anordningar inom skolan, under rektors ledning och genom skolans försorg. Den invändning, som myndigheterna kunde göra emot de sakkunnigas förslag, är alltså icke giltig gentemot Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan var det en annan sak, som kanske behöver en smula belysas. Herr Olsson sökte skrämman kammaren med att det inte skulle bli möjligt i vissa fall för elever från folkskolans sjätte klass att komma in i den kommunala flickskolan. Herr Olsson tog ett exempel och sade, att om det togs in 25 elever i den första klassen av den sjuåriga kommunala flickskolan, så kommer det inte att i andra klassen finnas rum för mer än 5 stycken ifrån folkskolans sjätte klass, och skulle det ha gått in 30 stycken i första klassen, så skulle det inte bli rum för en enda ifrån sjätte klassen i folkskolan.

Detta är ett skrämnskott, som man inte bör komma med, och herr Olsson märkte också själv, att det var litet för djärvt, och därför gav han till sist en antydning om att parallellklasser kunde inrättas. Ja, man måste komma ihåg just detta, att parallellklasser kunna inrättas och böra inrättas, där elevantalet överstiger 30. Staten bidrager ju med 2.800 kronor till varje sådan nyinrättad parallellavdelning, och dessutom ger den lönebidrag till lärarna. Därför är det alldeles opåkallat att söka göra gällande, att vägen är stängd och blir stängd i många fall för elever från den sjätte folkskoleklassen.

Slutligen uttalade herr Olsson en tanke, som jag ber att få livligt instämma i. Han framhöll, att pojkarnas och flickornas utvecklingsgång är mycket olika, och han åberopade därvid en undersökning, som har skett. Han sade sig vara övertygad om att samskolorna icke äro den bästa skolformen. Jag ger honom innerligt rätt i detta yttrande. Det sammanfaller fullständigt med min uppfattning. Han sade, att pojkarna böra ha sin skola, och flickorna böra ha sin. Mycket riktigt. Men den slutsats, herr Olsson drog av detta, var inte den.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

som bort ligga närmast till hands, ty hade herr Olsson riktigt tänkt efter, så hade han bort komma till den slutsatsen, att eftersom samskolorna utgöra en mindervärdig skolform, så hade han handlat obetänksamt, när han i fjol var med om att skapa en sådan mängd tillfällen till samundervisning för gossar och flickor. Och det är just detta, att så skedde, som gör, att man nu kan hålla på att den kommunala flickskolan bör ha sin särskilda karaktär. Den bör icke vara någon preparandskola för gymnasiet, ty genom skolutskottets förslag och riksdagens beslut i fjol öppnades så många möjligheter för flickorna till att få samma undervisning som gossarna, att det bör räcka mer än nog. Jag tycker, att denna slutsats ligger närmare till hands och är naturligare att draga.

Det förefaller mig, som om den nu föreslagna flickskolereformen vore en ren och nödvändig konsekvens av fjolårets skolorganisation.

Jag skall inte nu upptaga tiden längre, men jag ber att eventuellt få återkomma vid följande punkter i utlåtandet. Nu inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Björck: Herr talman! Det är onekligen en ganska enastående situation, som vi i dag befinna oss i. Den är egendomlig ur många synpunkter — icke bara på det sätt, som statsutskottsavdelningens värderade ordförande nyss här formulerade så, att sanningens relativitet är så oerhört stor, att sanningen och dess motsats i ett och samma spörsmål växlar från år till år.

När vi för något mer än ett år sedan hörde regeringen deklarerat, först herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och sedan hans excellens herr statsministern, så förnams det, som redan herr Olof Olsson har berört, icke någon dissonans mellan skolutskottet och regeringsmakten. Av herr ecklesiastikministern underströks till och med den ståndpunkt, som utskottet intagit i fråga om den kommunala flickskolans organisation. Den jämfördes direkt med den anordning, som i propositionen var föreslagen, men som utskottet icke hade biträtt, och identifierades till mål och syften med den av utskottet icke godtagna anordningen. Karakteristiskt nog förekom icke ett ord till reservation, varken mot bildningsmålet, mot organisationen, mot anknytningen eller någonting annat.

Men i år är läget ett helt annat. Vandringen försiggår, kan man säga, i en annan värld. Vad som i fjol var riktigt och bra har i år blivit höjden av oförnuft, och vad som i fjol var oacceptabelt upphöjes i år till det enda rätta. Vem som är ledare och vilka som äro ledda, det problemet skall jag nu icke taga upp till närmare belysning. Jag konstaterar endast vad som i yttre måtto är synligt: att standaret, kring vilket regeringen fylkat sig, nu har en annan inskription än i fjol, och att också den procession, som vandrar bakom standaret, har en väsentligt annan sammansättning än för ett år sedan.

Men man föranledes också till en annan reflexion. I fjolårets debatter anstettes utskottet och regeringen av närgångna frågor från den dåvarande oppositionen rörande de ekonomiska förhållandena, och man efterlyste mycket energiskt kostnadsberäkningarna.

Herr Dahl konstaterade t. ex.: »Frånvaron eller svagheten av den statliga finansutredningen har tidigare anmärkts. Men fullt lika betänkelig är saknaden av varje antydning om de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna.» Herr Johansson i Fredrikslund formulerade det så: »Kommunens och de enskildas utgifter i anledning av reformen känner man icke alls, och även statens utgifter äro mycket ofullständigt utredda.»

I årets proposition har kostnadsfrågan avfärdats på några få rader på följande sätt: »Som de sakkunniga redan anført, har man nu lika litet som vid de kommunala mellanskolornas tillkomst några hållpunkter för att kunna beräk-

na hur många skolor av nu ifrågasatt organisation som kunna komma att inrättas under de närmaste åren.»

Det är allt! Vi ha emellertid icke förspört något missnöje från herr Johansson i Fredrikslund eller hans meningsfränder över det ekonomiska lättsinne, som präglar 1928 års proposition nr 116. I utskottet har man varit hänvisad att kämpa en verkligt hård strid för att överhuvud taget få möjlighet att skaffa fram *något* material till belysning av den ekonomiska innebörden av detta förslag. Till och med en eljest så fredlig man som avdelningens ordförande, herr Bergqvist, råkade i misshumör över att man på vårt håll djärvdes ifrågasätta behovet av kostnadsberäkningar och närmare belysning av denna fråga. Det var först, det kan jag säga, inför det klara läget, att siffrorna ändå skulle komma på bordet, som man omsider gick med på att utfylla den lakun, som propositionen uppvisade i detta avseende.

Högern har alltså i år ställt sig fullständigt desintresserad av alla hithörande förhållanden. Kontrasten mot i fjol är på denna punkt mer i ögonen fallande än på någon annan. Jag skall om en stund återkomma till dessa spörsmål.

Herr Olof Olsson har redan fäst uppmärksamheten på de märkliga antecedentia, som flickskolefrågan har. Han har ställt de förberedande åtgärderna i en närmare belysning, och det är åtskilliga sådana rent formella underligheter, som man har anledning att stanna inför, när man granskar denna proposition.

Det förhöll sig ju så, att för frågans utredning tillkallades tre sakkunniga, men dessa fingo rätt att komplettera sig själva, kan man säga — åtminstone fingo de i praktiken denna rätt. Men tvärtemot all kutym hemlighöll man, vilka de tillkallade strösakkunniga varit. Deras namn återfinnas icke i betänkandet; först riksdagsberättelsen lämnade några upplysningar om den saken. Ännu mindre angavs det, vilka meningar dessa strösakkunniga hade uttalat vid sina gästroller inom det förberedande utredningsarbetet. När man sedan studerade propositionen, fann man, att myndigheternas uttalanden voro mycket bristfälligt återgivna. De avvikande meningarna voro exempelvis fördolda, och statsutskottet och dess avdelning nödgades göra en särskild hänvändelse till departementet för att överhuvud taget få del av dessa aktstycken. I propositionen funnos de ingenstans ordentligt refererade, icke ens omnämnda annat än rent i förbigående i polemiskt syfte.

Det är en sida utöver den, som herr Olof Olsson redan låtit strålkastaren lysa över, som det är skäl i att något närmare uppmärksamma, då man går att bedöma den föreslagna flickskolan. Det är vad som kallas för linjedifferenteringen. Värnandet om de praktiska utbildningsvägarna var en mycket betydelsefull punkt i 1927 års riksdagsskrivelse, och det var många här, som betraktade riksdagens ställningstagande i denna angelägenhet som alldeles särskilt betydelsefullt. Man väntade givetvis icke, att denna del av utredningen skulle brytas sönder och att den skulle serveras i småportioner, så att de kommunala flickskolorna, om vilkas struktur man för ett år sedan var fullkomligt överens, skulle omedelbart kunna komma med i den stora planläggningen. Nu finner man emellertid, att man valt att följa den gamla metoden att sätta en ny klut på ett gammalt kläde. Man har icke givit sig tid att ordna saken i ett sammanhang, utan man har brutit loss en liten detalj, i avsikt att forcera den igenom.

Den framställning, som nyss lämnades av den föregående ärade talaren rörande flickskolans bildningsmål, ger mig anledning att förutskicka vissa korrigeringar. Det gjordes sålunda från herr Bergqvists sida gällande, att flickskolan skulle vara ur alla synpunkter överlägsen realskolan. Det är att ställa sanningen på huvudet! Flickskolan är överlägsen realskolan i humaniora, särskilt språk, men klart underlägsen i allt vad naturvetenskap och matematik heter. Här får alltså, när man jämför med realskolan, det ena taga

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

ut det andra, och bildningsmålet blir i huvudsak överensstämmande med realskoleexamen.

Härtill kommer så att flickskolorna tillgodose ytterligare utbildning för hemmen i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål. Nu föreslår propositionen, att man skall spjälka sönder detta dubbla bildningsmål. Man skall dela upp undervisningen på två linjer. De sakkunnigas förslag upptog ett fullständigt virrvarr av linjer, men propositionen har skurit bort en del — det är tydligen den enda bearbetning som sakkunnigebetänkandet undergått i departementet — och där kvarstår en teoretisk linje och en praktisk linje, som skola vara differentierade i de båda högsta klasserna. Anordningen av dessa linjer skall emellertid följa i viss mån gymnasiets lärogång, så till vida att man opererar med kärnämnen och tillvalsämnen, och bland dessa tillvalsämnen befinna sig också: barnavård, trädgårdsskötsel o. s. v.

Ser man på hur dessa grundsatser äro tillämpade, framstår det såsom ostridigt, att den teoretiska linjen blir mindre praktisk än den nuvarande flickskolan. Den kvinnliga slöjden exempelvis tillmätas 9 timmar, i bästa fall 12, mot nu 11 å 15; och undervisningen i hushållsgöromål skulle begränsas mot vad för närvarande i flertalet flickskolor är fallet. Häremot skulle jag vilja sätta skolkommissionens förslag till flickskola, vilket hade samma längd som propositionens. Denna flickskola, vilken utgår från den sexklassiga grundskolan, har samma bildningsmål som den nu föreslagna, men är fri från detta virrvarr av tillvalsämnen. Den hade emellertid tillgodosett för alla flickor hemmets krav på ett väsentligen bättre sätt, med 14 timmar slöjd och 11 timmar hushållsgöromål.

Den praktiska linje, som nu bjudes, ger alldeles för litet av teoretisk allmänbildning. Man har icke ens vågat garantera, att de fyra lägsta klasserna skola motsvara realskolans klass 1—3, ty hade man vågat detta, hade man saknat anledning att kräva skolans isolering, en sak som herr Olof Olsson redan så klart belyst. I de båda högsta klasserna är det bara fem teoretiska ämnen som ifrågakomma, och flickorna kunna sedan välja till de mest olikvärdiga ämnen. De kunna få undervisning i barnavård 12 timmar under två läsår, och i trädgårdsskötsel likaledes 12 timmar under två läsår. De bli naturligtvis genom dessa studier icke trädgårdsmästare och icke heller barnsköterskor. Men de bli lika litet allmänbildade i den mening, vari detta uttryck tas i realskolan. De bli — ingenting, i stort sett! Och så stå de där vackert, utan att ha något helt av kunskaper. Det är detta, som de praktiska utbildningsvägarnas vänner med vemod se, därför att det måste komma att bringa i vanrykte detta första försök att fullfölja den av fjolårets riksdag anvisade vägen. Utskottet har uppenbarligen upptäckt detta faktum. Om man är litet hemma i statsutskottets sätt att kläda tankarna i ord, förstår man, att när utskottet tillstyrker »om ock med någon tvekan», så har även majoriteten uppfattat receptet såsom inneslutande en väl magstark medicin. Men man har inskränkt sig till ett stilla »knorr», som så ofta sker, därför att man tydligen haft på känn, att den praktiska linjen ändå skulle vara dödsdömd från början. Man har förmodligen ansett det vara skäligen likgiltigt, om man slår ihjäl den eller inte, ty någon livskraft tilltrorde man den inte i alla fall.

Det är frånvaron av bestämda kompetensförhållanden, som här framför allt är en källa till bekymmer; och när det vinkas med att skolan i alla fall kan vara en lämplig förberedelse för slöjdlärarinnor och hushållslärarinnor, tycks man ha förbisett det förhållandet, att staten beträffande alla sådana tjänster dock uppställer såsom en oefftergivlig fordran, att den teoretiska utbildningen skall fullt ut svara mot realskoleexamen. Och kunna icke de fyra klasserna svara mot tre i realskolan, så kan givetvis genomgången av denna skolform icke på långa vägar mäta sig med realskoleexamen.

Man har tydligen här haft så brått, att man icke hunnit överväga vart man vill hän. Och på så sätt kommer den praktiska utbildningsvägen från början i misskredit. En eller annan ung flicka sätter kanske tro till locktonerna — det behövs icke mer än fem för att denna linje skall komma till stånd, om jag minns rätt — och gå fram på den i hast utstakade vägen, men snart nog finna de sig stå i en öken, utan möjlighet att tillgodogöra sig i ekonomiskt avseende den mödosamt förvärvade utbildningen.

Jag går så in på ett annat kapitel i denna proposition, som bär överskriften »Det inre arbetet». Här har departementschefen givetvis sökt anknytning till fjolårets beslut. Men det har icke burit sig bättre än att han här, liksom i fråga om anknytningen, har tappat bort tråden från i fjol. De som uppmärksamst studerat det kapitel, som i fjol var herr statsrådets särskilda skötebarn, ha kanske i minnet, att »koncentration» och »samling i arbetet» utgjorde nycklarna till det inre pedagogiska reformarbetet. Vad möter man nu? Jo, i stället för koncentration och samling ökad splittring med ett par tre nya ämnen: hälso-lära som ett självständigt ämne, psykologi och ekonomilära, av vilka det sist-nämnda ämnet icke ens förekommer på gymnasiet! Motiveringen för denna anordning återfinnes i några dyrbara ord i propositionen, som det är skäl att rätta undan glömskan: »Man får icke glömma, att en högst betydande del av vårt folks årliga inkomstbelopp i själva verket förvaltas av landets husmödrar.»

Det är icke förvånande, att, när statsutskottet konfronterades med denna luminösa motivering, de allvarliga utskottsanletena krusades av ett stilla leende, och man sporde sig halvhögt litet varstans över bordet: »Jaså, är nu förvaltning detsamma som utbetalning!» Denna dityramb till husmödrarna såsom förvaltare av allt jordiskt gods i detta land har man nödgats tillgripa för att motivera införandet av ett nytt ämne, som eljest icke hör hemma på detta stadium, men som väl kunde ha sin hemortsrätt t. ex. på gymnasiet. De blivande husfäderna, som ändock i allmänhet skola tjäna in alla de inkomstbelopp, som husmödrarna »skola »förvalta», ha sålunda icke funnits vara i behov av denna upplysning. Det är icke heller underligt, att det allvarliga statsutskottet funnit »vissa betänkligheter möta» mot departementschefens propos. Längre än till med tvekan godkänd har man alltså, trots all välvilja, icke kunnat sträcka sig ens på denna punkt.

Man kan sålunda icke säga, att det talar någon större entusiasm för den nya flickskolans ledande principer ur utskottsmajoritetens utlåtande. Hade prövningsrätten varit fullt fri och obunden, skulle man, av premisserna att döma, snarare ha väntat sig anslutning till det underkännande, som på mycket goda grunder deklarerats i reservationen.

De ekonomiska förhållandena ha, som jag redan framhållit, ytterst summariskt avfärdats i propositionen. Det hänvisas visserligen till den kommunala mellanskolan, men den jämförelsen blottar ändå för ett invigt öga en hel del. Herr statsrådet begär nu ett anslag på 50.000 kronor för de kommunala flickskolorna. År 1909 äskades för de kommunala mellanskolorna ett anslag av 10.000 kronor. Nu är det beloppet uppe i två miljoner, förutom dyrtidstillägg!

För att i någon mån ge en föreställning om, vad dessa skolor skulle kosta, finnas vissa tablåer intagna i propositionen. Men de äro mycket bristfälliga, det tror jag vi kunna komma överens om litet var: därom har också utskottsmajoriteten fått en viss insikt, efter de utredningar som utskottet sett sig nödsakat att verkställa. Man räknar i alla dessa tabeller, såvitt jag kan förstå, alldeles för lågt både kommunernas och statens utgifter. För staten blir det för lågt därför att man uppställt en godtycklig proportion mellan manliga och kvinnliga lärare, som ser ut så: åtta kvinnor — två män, fem kvinnor — två män, fem kvinnor — en man. Man har vidare räknat med kvinnliga rektorer över hela linjen, och man har aldrig räknat med mer än ett och ett halvt år-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

derstillägg, fastän två är den sannolika siffran sedan organisationen kommit i gång.

När det å andra sidan gäller kommunernas kostnader, har man t. ex. fastställt hyresersättningen på ett sådant sätt, att man räknat med 1,400 kronor såsom ersättning för rektorsbostad med fyra å fem rum och kök och bränsle, 900 kronor för manlig lärare med fyra rum och kök och bränsle samt 800 kronor för kvinnlig lärare med tre rum och kök och bränsle. Skollokalerna har man alldeles lämnat utom linjen — ersättningen för undervisningslokaler och materiel finnes överhuvud taget icke uttryckt i siffror.

Utskottet har ju tvungits att taga saken i närmare ögnasikte, med resultat att man även här möter ett litet frågetecken för betyget, i det att utskottet säger sig »i stort sett» ingenting ha att erinra. Ja, nog får man lov att medgiva, att utskottet har sett saken i stort! Det är en annan grad av storslagenhet, som kommer fram vid granskningen av dessa sexsiffriga eller sjusiffriga tal, än när det i vardagslag gäller att pröva anslag från statsutskottets sida. Utskottet har dock åvägabragt större klarhet över dessa ting än Kungl. Maj:t har erbjudit, ja, väsentligen större än Kungl. Maj:t rent av ansåg möjlig. Efter vissa grunder har man kommit fram till, att sannolikheten skulle tala för ett slutligt antal av 36 kommunala flickskolor, varvid emellertid förutsatts, att 25 privata fortbestå och 11 sådana försvinna utan kommunal ersättning. Trots att man dock har räknat i underkant, då man icke medtagit någon praktisk linje, då man åtnöjt sig med ett och ett halvt ålderstillägg liksom också med en stark kvinnomajoritet bland lärare och rektorer, kommer man till en sannolik utgiftsökning på 600,000 kronor i runt tal. Kommunernas utgifter hava ju härvid icke alls berörts.

Helt naturligt har detta undersökningsresultat karaktären av en hypotes — speciellt innesluter det *ett* hypotetiskt moment, där det skulle vara av intresse att få erfara regeringens ställning, nämligen hur förfaras skall med de 11 skolor, som enligt fjolårets riksdagsbeslut icke längre skulle få existera som privatläroverk. Skall man, i stället för dessa skolor, enligt det nu föreliggande förslaget ha rätt att upprätta kommunala flickskolor? Är detta fallet, då ha de allmänna läroverken i dessa städer organiserats efter väsentligen andra förutsättningar, än vad som i verkligheten komma att bestå, och de ha utrustats med dubbla linjer alldeles i onödan. Det är självfallet, att ligger den tanken bakom, att kommunala flickskolor skola kunna upprättas även i dessa städer, ja, då kastas över ända alla kalkyler, som skolutskottet i fjol gjorde upp.

Emellertid kan man också inrikta sannolikhetsberäkningarna på annat sätt — det är ju icke fråga om annat än sannolikhetsberäkningar, det önskar jag betona. Man vill skaffa sig åtminstone en hållpunkt för att kunna bedöma huru pass stora kostnaderna i framtiden komma att bli. Därvid skulle jag vilja till grund för övervägandena lägga ett uttalande av departementschefen under fjolårets riksdagsdebatt, där det hette, att »om denna typ» — d. v. s. den kommunala flickskolan — »blir väl avvägd samt anpassad till det nutida livets krav, så kommer just denna skola att bli framtidens flickskola».

Utgår man från denna optimistiska syn, och har man, som fallet väl ändå är med statsrådet, den uppfattningen, att det nu föreliggande förslaget är »väl avvägt och anpassat till det nutida livets krav», så bör ju inom en nära ligande framtid den privata flickskolans öde vara beseglat. Därmed närma vi oss givetvis den *fullständiga* kommunaliseringen. Naturligtvis kan man tvista om, när denna punkt är nådd, och likaledes kan man ha delade meningar om *hur många* kommunala flickskolor, som komma att ersätta Stockholms och Göteborgs privata flickskoleväsen. Man får emellertid inte glömma, att mycket starka krafter säkerligen komma att vara i rörelse för att få till stånd så många skolor som möjligt, om inte för annat så av hänsyn till lärarekrafterna,

och jag har också den misstanken, att man från skolornas ledning kommer att vara mycket generös, när det gäller att på förmånliga villkor ställa lämpliga lokaler till förfogande åt kommunerna för att underlätta övergången av så många skolor som möjligt. Söker man fixera denna yttersta gräns — en fullständig kommunalisering — så kommer man till en kostnad för de kommunala flickskolorna på mellan $5\frac{1}{2}$ och 6 miljoner kronor. För kommunerna betyder detta en kostnad på närmare 2 miljoner kronor, men denna siffra är fullkomligt missvisande av det skälet, att inga byggnader äro medräknade — det går utanför linjen — utan allenast kommunernas anslag till lärarelöner och driftkostnader. För närvarande kostar motsvarande undervisningsväsen 3.4 miljoner kronor för staten. Vi få sålunda en merkostnad på drygt $2\frac{1}{4}$ miljoner kronor. Draga vi ifrån de 11 skolorna, återstår dock en merkostnad för närmare 2 miljoner kronor för staten. Denna beräkning har vid granskning inom statsutskottet av den förnämsta expert, som överhuvud taget står till buds, visat sig fullkomligt hållbar under de angivna förutsättningarna. Den skillnad, som byråchefen Göransson kommit till, begränsar sig till några hundra kronor på någon post, och här är ju bara fråga om att avvägbringa mycket approximativa värden.

Staten skulle alltså få bereda sig på miljonutgifter för en i intet avseende bättre, men i åtskilliga avseenden sämre skolform, än den, som nu bjudes flickkorna i detta land. Om de direktiv och utfästelser, som gävos i samband med föregående riksdags beslut, hade respekterats, så skulle vi ha kunnat komma ifrån saken med en femårig skola. Den skulle, beträffande det av experterna skisserade sannolikhetsprogrammet av 36 skolor, ha kunnat hållas inom en merkostnad av allenast ungefär 200,000 kronor, varav dock 133,000 kronor skulle komma på folkskolorna i de städer, där en sexårig anknäytning skulle upprättas. Räkna vi även i detta alternativ med maximiprogrammet för att få en jämförelse till stånd, så skulle statens kostnader i runt tal gå upp till 4 miljoner kronor och kommunernas i runt tal till $1\frac{1}{2}$ miljon kronor. Den besparing, som statsverket skulle göra genom att anordna skolorna på detta sätt, skulle alltså belöpa sig till ungefär 1.7 miljoner; kommunerna skulle, rent siffermässigt, besparas endast $\frac{1}{4}$ miljon kronor, men i verkligheten är besparingen väsentligen större, ty de skolor, som skulle tillhandahållas för dessa femåriga skolor, bleve givetvis avsevärt mindre än de för de sjuåriga skolorna erforderliga.

En regering, som känt sig manad att i livets alla skiften hissa sparsamhetens färger, föreslår alltså nu riksdagen, att staten och kommunerna skola offra miljoner utan någon nytta. Den saken bör slås fast, den bör kommas ihåg, när det närmast blir tal om vårt dyra undervisningsväsen. På dessa vägar ha vi reservanter icke kunnat gå fram. Vi ha krävt respekt för riksdagens fattade principbeslut och ha icke velat medverka till att ikläda staten större ekonomiska offer än som förutsattes, när detta beslut kom till stånd. Högern har ju för övrigt, både i år och tidigare, visat ett synnerligen livligt intresse för att sätta spärr för de automatiska utgiftsstegringarna. Här har erbjudit sig ett utmärkt tillfälle att i handling omsätta principerna genom att låta upprättandet av de nya skolorna bli föremål för riksdagens prövning, en efter en, men det har varit alldeles förgäves, som en liberal och en representant för bondeförbundet ha väddat till riksdagens sparsamhetsvilja och önskat göra allvar av kravet på spärr mot de automatiska anslagen. Inte ens den blygsamma höjningen av minimifordringarna på en skola från 70 till 84 lärjungar har kunnat påräkna högers och de frisinnares understöd.

Nu har herr Bergqvist som en motivering för den ändring i hela frågeställningen, som regeringsförslaget innebär, velat hänvisa till de erfarenheter, som föreligga rörande den på sjätte folkskoleklassen vilande fyrklassiga realsko-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

lan, och han bygger därvid sitt omdöme på notiser i pressen. Jag hade uppriktigt sagt inte väntat, att herr Bergqvist skulle visa en så yttlig bekantskap med de förhållanden, som han här berört. Naturligtvis kan man diskutera, huruvida regeringen överallt har planlagt övergången på det klokaste sättet, men vi få aldrig glömma, att övergången gjorts mjuk *av hänsyn till lärarna*. Det hade varit mycket enkelt att inställa alla intagningar under de tre närmaste åren i dessa läroverk, och då skulle vi efter tre år fått en normal tillströmning, men när man skummat undan från den tredje folkskoleklassen i fjol och åren förut, så ligger det i sakens natur, att något större tillopp från den egna staden inte kan väntas åtminstone i år, inte ens nästa år, utan först året därpå.

Emellertid ha tidningarna varit mycket bristfälliga och även ensidiga i sitt reportage. De ha framfört Askersund och Nya elementarskolan, men de ha aktat sig för att bringa i erinran t. ex. Eskilstuna, där antalet sökande till den fyraåriga realskolans första klass uppgick till 26. De ha också undanhållit den intresserade allmänheten, att i Kristinehamn, efter vad jag hörde i går, antalet sökande till den nya realskolans första klass uppgick till 49, och i Lidköping eller någon annan liten västgötastad till 15 eller 16. Det har överhuvud varit ytterst tendentiöst reportage i pressen. Allt som skrivits i skolfrågan har från begynnelsen i hög grad bestämts av de skrivandes egna ståndpunkter i principfrågan. Men när bokslutet skall göras om några år — vi kunna på nyss anförda grunder inte göra det, förrän ytterligare två år ha gått — så tror jag, att de, som ha varit så kvicka att skratta nu, skola få anledning att kasta om de mimiska musklerna en smula.

När man går att kritiskt bedöma det dokument, som utskottsutlåtandet utgör, så bör man inte ensidigt hålla sig till klämmarna, utan man har också skäl att dröja ett ögonblick vid motiveringen. Särskilt har jag behov av att dröja vid en sida, nämligen sid. 18, där jag möter ett i hög grad anmärkningsvärt, för att inte säga uppseendeväckande uttalande. Det är anmärkningsvärt redan ur formell synpunkt, därför att utskottet haft ett behov av att tolka 1927 års beslut, och det är lika anmärkningsvärt med hänsyn till innehållet. Hur man än ser denna sak, lär man inte kunna komma ifrån, att tolkningsförsöket utgör en klar förvanskning av vad som skedde i fjol. Det heter nämligen: »Utskottet har icke kunnat finna, att åt 1927 års riksdags beslut rörande anknytningen till folkskolan bör givas den tolkning, som innefattas i nyssberörda motioner. Fastmer anser utskottet, att i nämnda riksdags beslut inrymmes full likställighet mellan 4-årig och 6-årig folkskolekurs såsom grundval för den högre skolan.» — Ja, hade det nu stått de förutvarande läroverken i stället för den högre skolan, så skulle jag i någon mån ha kunnat förstå vad man åsyftade. Man hade då auktoriserat den tolkning, som en av de fördragsslutande parterna sökte vindicera, men icke kunde få formellt inskriven i beslutet i fjol, därför att åsikten inte godtogs av de två övriga parterna. Men när man säger »den högre skolan», måste jag alldeles bestämt reagera, ty den satsen är varken praktiskt eller teoretiskt sanningsenlig. Herr Reuterskiöld förklarade i fjolårets debatt: »Ingen princip erkännes såsom privilegierad, utan att båda anknytningarna erhålla faktiskt lika möjligheter till prövning.» De 54 mellanskolor, som bli realskolor, »kunna icke ingå i den likställighet, som kräves beträffande linjerna i de nuvarande läroverken». — Alltså, icke ens herr Reuterskiöld ville driva den satsen längre än att avse *de gamla läroverken* — icke de *nya* läroverken, och icke mellanskolan. — Och vad mellanskolan beträffar, måste ju den nu auktoriserade tolkningen stupa på det ofrånkomliga faktum, att en motion av denna innebörd enligt riksdagens protokoll avlogs av bägge kamrarna. Men likafullt skriver utskottet som jag nyss sagt, och fast anmärkning gjorts, har man icke aktat nödigt att vidtaga rättelse. Det var emellertid av intresse att höra av herr Bergqvist nyss, att han — såvitt jag hörde rätt — för sin del kon-

staterade, att någon sådan »likställighet» beträffande de kommunala flickskolorna åsyftades icke, utan beträffande dessa skolor var den sexklassiga anknytningen alldeles bestämt ställd i skymundan. — Ja, så kunna stämningarna växla! Sanningarna växla inte bara mellan det ena året och det andra, utan tydligen även från den ena veckan till den andra, det är nämligen inte mer än en vecka sedan det citerade uttalandet skrevs och försvarades just av herr Bergqvist!

Herr Holmdahl, som ju ändå ganska ingående följde arbetet i skolutskottet i fjol, opponerade den gången mot herr Andersson i Ovanmyra, när denne ville hävda den s. k. likställighetsdogmen. Han yttrade nämligen i andra kammaren, att han ville fästa herr Anderssons uppmärksamhet på att det icke fanns ett ord om detta i utskottets principiella resonemang. »Där fastslås den sexåriga bottenskolan som den enda huvudformen, och man går in för en regel, som ställer denna i en särklass och i en företrädesställning framför den andra bottenskoleformen.» Så läste man den gången utskottsutlåtandet på vederhäftigt håll. I år inte bara läser man på annat sätt, utan man skriver också, att man tidigare läst på annat sätt!

Statsutskottets majoritet är alltså redo att utfärda en auktoritativ tolkning av ett händelseförlopp, som ingen tidigare har kunnat eller velat se på det sätt som nu dekretas vara det enda rätta, och den kommer, som sagt, i en verkligt skarp relief, då man besinnar, att försöken att åstadkomma dubbel anknytning till kommunala mellanskolan liksom till ett av de nyupprättade, genom ombildning av kommunal mellanskola uppståndna läroverken av riksdagens bägge kamrar avvisats. Det må vara oss förlåtet, om vi reserverar, som inte kunna följa med på den snabba marschen mot ökad klarhet, knyta ett mycket stort intresse till regeringens ställningstagande till denna motivering och särskilt, skulle jag vilja säga, till herr statsministerns ställningstagande. Vi ha nämligen icke glömt, att herr statsministern i fjol med stor styrka hävdade, att »den allmänna bildningsgrund, som lägges genom statens försorg, bör vara en enhetlig folkskola». — »Men när man anslöt sig till den tanken» — så föllö orden — »är det ju klart, att anknytningen mellan de olika stadierna normalt inträffar, där det ena, det grundläggande stadiet slutar och nästa våning börjar.» Och herr statsministern förklarade sig ju tillika vara en klar och bestämd »anhängare till bottenskoletanken i dess gamla mening». Vi nödgas anhålla om tillgift, att vi, trots livligt forskande, icke kunnat finna så särdeles mycket av denna »klara och bestämda» bottenskolepolitik i den nu föreliggande propositionen. Jag trotsar, att *någon* förmått upptäcka den. Ingen skulle bli överraskad, om en kommande riksdag konstaterade, att den är helt obefintlig.

Säkert är, att när en gång historien om 1927 och 1928 års skolpolitik skall skrivas, så skall det bli mycket lätt att fastslå, att en djup klyfta gapar mellan regeringens ställningstagande det ena året och det andra. Det folkfrisinade partiet har varit angeläget att inför den allmänna meningen framställa sig som Fridtjuf Bergs verkliga arvtagare inom svensk politik, enkannerligen skolpolitiken. Och ingen kan misstaga sig på att 1927 års ståndpunkt, framför allt i den utformning den erhöi i herr statsministerns uppmärksammade anförande i denna kammare, i varje fall bars upp av samma grundsyn, samma sociala patos, som präglade Fridtjuf Bergs hela livsgärning. Men av den andan skönjer man icke ett spår i årets proposition. Ännu 1927 gick man att bygga vidare på den grund, som Fridtjuf Berg under årtionden hade lagt bred och säker, 1928 går man att rasera delar av fjolårsverket. Och inte nog med det! Man raserar väsentligt mera. Man bryter med Fridtjuf Bergs verk, med hela hans idévärld.

Det skulle i sanning vara överraskande, om den nya skolpolitik, vilken nu går till eftervärlden under ecklesiastikministerns signatur, ute i landet skulle

Ano.
statsbivrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

förmå att entusiasmera eller samla. Fåfängt lär man vänta, att de många, vilka i bottenskoletankens sentima genombrott i vårt land velat se en seger för social rättfärdighet, skola med samma nervösa snabbhet som regeringen övergiva sin ställning och knäslå principer, mot vilka man hittills alltid bestämt och med rätta reagerat. Vi, på den sidan, där jag står, som för ett år sedan skänkte regeringen vårt stöd i dess dåvarande strävan, vi önska i varje fall säga klart och utan omskrivning ifrån, att på dessa vägar kunna vi icke följa. Vi fasthålla självfallet våra krav på en demokratisk skolpolitik och, vilket är det samma, fordra respekt för den ståndpunkt, som fjolårets riksdag intog. Och då det nu föreliggande förslaget icke i någon grundläggande punkt fyller dessa fordringar, så anhåller jag, herr talman, att få förena mig i det yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, som redan blivit framställt av herr Olof Olsson.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8. e. m.

Herr statsrådet **Almkvist**: Herr talman, mina herrar! Det föreligger tydligen icke så särskilt stort intresse för denna fråga, att döma av den omständigheten, att kammarens platser äro så glest besatta vid behandlingen av densamma. Jag kan måhända därför begränsa mitt anförande och göra det åtskilligt kortare, än jag under andra förhållanden hade tänkt.

Med anledning av den siste ärade talarens långa anförande skall jag be att få för kammaren berätta en liten historia. Det ryktades vid årsskiftet, att vid den remissdebatt, som skulle komma att gå av stapeln, när Kungl. Maj:ts proposition nr 1 skulle överlämnas till vederbörande utskott, skulle här komma att anställas en tentamen, och denna tentamen skulle gälla skolfrågan och omfatta en tid, som var bestämd till åtminstone två timmar. Då detta rykte nådde mig, behöfde jag inte alls tvivla på, vem som skulle uppträda som tentator och vem som var avsedd att vid denna tentamen tjänstgöra som den andra parten. Jag infann mig därför till remissdebatten i den fasta förvisningen, att jag skulle komma att underkastas ett mycket starkt och hårt prov. Men mitt ansikte, som i allmänhet lär präglas av en viss förvåning, fick vid detta tillfälle verkligen orsak att uttrycka en sådan, ty den utlovade tentamen, som man ingalunda gjort någon hemlighet av, uteblev. Jag vet inte, varpå det berodde. Kanske var orsaken den, att vederbörande, som tänkt verkställa tentamen, icke släpptes fram. Men nu, vid detta tillfälle, när denna skolfråga skall behandlas, tycks däremot vederbörande ha fått tillfälle att framträda på mångahanda sätt och i mångahanda måtto. Hans stil och hans uppläggning av ämnet röja honom icke blott i den reservation, som är avgiven till skolöverstyrelsens betänkande och som till åtminstone halva sitt innehåll utgör en pamflett mot departementschefen — jag hade visserligen väntat, att även en pamflett skulle komma, men jag hade inte trott, att den skulle få den formen — och jag återfinner samma stil och uppläggning både i den socialdemokratiska motionen och i den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen. Detta om detta.

Innan jag övergår till att närmare sysselsätta mig med vad herr Björck här nyss anförde, skall jag yttra några ord om statsutskottets utlåtande med anledning av den kungl. propositionen i denna fråga. Statsutskottet har, som kammarens ärade ledamöter torde ha uppmärksammat, i huvudsak tillstyrkt den kungl. propositionen och endast vidtagit några smärre ändringar i densamma. En av de viktigaste består däri, att under det att Kungl. Maj:t hade föreslagit, att rektor vid kommunal flickskola skulle erhålla ett arvode av 1,200 kronor, har statsutskottet begränsat detta arvode till 1,000 kronor och följakt-

ligen satt det till samma belopp som det arvode, vilket utgår till rektor vid kommunal mellanskola. Jag anser nu för min del, att när man föreslagit en skolform, som omfattar sju årsklasser och där elevantalet kan bli minst lika stort som vid kommunala mellanskolor med parallellavdelningar, vilka dock ha blott fyra årsklasser, så var Kungl. Maj:ts förslag i den delen väl motiverat. Statsutskottet har vidare föreslagit, att elevantalet skall begränsas till ett minimum av 12 i stället för av Kungl. Maj:t föreslaget antal av 10 i varje klass, således till 84 i en fullt uppsatt skola mot av Kungl. Maj:t föreslagna 70. Vid framläggandet av detta förslag har Kungl. Maj:t, som funnit det vara angeläget att enligt riksdagens i fjol uttalade önskan såvitt möjligt följa gällande bestämmelser för de kommunala mellanskolorna, också i detta fall ansett lämpligt upptaga den för kommunal mellanskola gällande bestämmelse. Vidare har statsutskottet i Kungl. Maj:ts förslag vidtagit den förändringen, att i en av klämmarna insatts en direkt föreskrift om, att de kommunala flickskolorna skola vara tillgängliga jämväl för elever med hemvist utanför läroverksorten. Detta tillägg må vara berättigat, men Kungl. Maj:t har för sin del ansett det obehövt, därför att i fråga om andra läroverk förekommer i gällande stadgar ingen dylik bestämmelse, men detta har icke hindrat, att elever även utom läroverksorten utan invändningar mottagits. Slutligen har statsutskottet begränsat antalet ordinarie lärare till minst 6, medan Kungl. Maj:t hade föreslagit minst 7. I det hänseendet ber jag få framhålla, att utskottet säkerligen gjort sig skyldigt till ett litet förbiseende, då det förklarar, att det sannolikt skulle vara tillräckligt vid vissa av skolorna med 6 ordinarie lärare, ty antalet timmar i de teoretiska ämnena utgör 179, och om man räknar med rektor såsom ordinarie lärare och utom honom 6 andra, så kommer man upp till ett sammanlagt timantal för de olika ämnena av 176, och följaktligen har man, även om man anställer 7 ordinarie lärare, en viss marginal att räkna med som skall utfyllas på annat sätt än genom dessa ordinarie lärare. Kungl. Maj:t har alltså ansett, att skäl förelågo för framställningen, i vad den avser anställandet av minst 7 ordinarie lärare. Emellertid kan jag givetvis icke säga, att någon av de nu av mig berörda anmärkningarna, som statsutskottet har gjort, är av den beskaffenhet, att jag fördenskull bör ställa mig avvisande eller i något hänseende göra svårigheter gentemot ett antagande av statsutskottets förslag, utan jag ber i stället att få uttala min tillfredsställelse och tacksamhet över att statsutskottet på ett så välvilligt sätt har behandlat denna mycket omstridda och jämväl ganska omfattande proposition. Och härefter tillåter jag mig återgå till de uttalanden, som i debatten blivit gjorda.

Man har under diskussionen, som jag icke varit i tillfälle att åhöra, därför att jag befunnit mig i andra kammaren, framställt saken så, som skulle regeringen vid framläggandet av denna proposition ha svikit någon överenskommelse, som skulle ha träffats vid fjolårets riksdag beträffande den framtida organisationen av den kommunala flickskolan. Jag vill i det avseendet endast upprepa vad jag tidigare har sagt i andra kammaren vid två olika tillfällen: såvitt jag känner, föreligger ingen annan överenskommelse och utfästelse från regeringens sida i denna fråga än att regeringen lojalt skulle effektuera vad riksdagen i sin skrivelse hemställde om, och för de kommunala flickskolornas vidkommande innebar detta endast, att regeringen, med beaktande av vissa synpunkter, som hade blivit anförda, skulle till 1928 års riksdag framlägga förslag till organisation av de kommunala flickskolorna. Regeringen har fullgjort denna sin uppgift. Om det sätt, varpå uppgiften har fullgjorts, har det uppstått en vidlyftig diskussion. Somliga förklara, att regeringen beträffande anknätningsfrågan har frångått de direktiv, som givits av föregående riksdag. Andra åter påstå med bestämdhet, att regeringen i det fallet hade full frihet, och särskilt en av denna kammares ledamöter, herr Reuterskiöld, som deltog i

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

formuleringen inom skolutskottet av bland annat den punkt, som berörde den kommunala flickskolan, förklarade redan vid debatten i fjol, att han ansåg, att regeringen hade frihet att åvägabringa full likställighet i fråga om anknytning från fjärde och sjätte klasserna i folkskolan och alltså tillämpa de anknytningsformer, som riksdagen vid fjolårets riksdag beslöt beträffande de högre allmänna läroverken. Den saken torde emellertid herr Reuterskiöld själv komma att utveckla, då jag vet, att han har begärt ordet.

Däremot kan det visserligen vara riktigt, att departementschefen i vissa uttalanden i fjolårets proposition kunde anses ha på visst sätt intagit ståndpunkt i denna fråga, men jag ber att få erinra om vad jag yttrade vid remissdebatten i andra kammaren, då denna proposition, nr 116 vid innevarande års riksdag, skulle remitteras till vederbörande utskott, nämligen att i den mån avvikelser från då gjorda uttalanden av mig ha blivit nu gjorda, så beror det därpå, att jag under utredningens gång har kommit till den fasta och bestämda övertygelsen, att det icke är möjligt, om man vill effektuera riksdagens önskan av i fjol om, att den kommunala flickskolan i sig skall upptaga det väsentligaste av den nuvarande högre flickskolans mål, organisera den nya skolan med endast 5 klasser. Det är alldeles oriktigt, som herr Björck påstår, att en skola med 5 klasser kan i högre grad än en skola med 6 resp. 7 klasser uppfylla samtliga de fordringar, som ställas på en kommunal flickskola; d. v. s. å ena sidan föra till det mål, som manifesteras genom realskolexamen, å andra sidan giva de kunskaper och den bildningsståndpunkt, som vinna sitt burskap genom den s. k. normalskolekompetensen. Och herr Björck har själv sört för att i det fallet ingen som helst tvekan skall kunna råda, då han i sin reservation till skolöverstyrelsens betänkande uttalar sig på ungefär följande sätt. Man skall anordna en anknytning från den kommunala flickskolans fjärde klass till det fyraåriga gymnasiets första ring, och man skall anordna en annan anknytning från den kommunala flickskolans femte klass och till det treåriga gymnasiets första ring. Vad man vinner därmed? Jo, säger herr Björck, man vinner, att en normalisering av den kommunala flickskolans klasser hän mot korrespondens mellan kurserna i realskolans första och tredje klasser åstadkommes, och beträffande den andra anknytningen, att en normalisering i syfte att åstadkomma korrespondens mellan realskolans första och femte klasser och den kommunala flickskolans första och femte klasser kommer till stånd. Kan man tydligare än på detta sätt ådagalägga vad den innersta avsikten med hela detta förslag om en femklassig högre flickskola är? Det är ju alldeles uppenbart, att om man delar upp flickskolan på detta sätt, så att anknytning skall ske till andra utomstående läroanstalter vid två olika tidpunkter och att skolan dessutom skall såsom eget mål föra fram till s. k. normalskolekompetens, har man i stället för att få en skola, som har ett fast, bestämt, fritt och självständigt mål, fått en famlande och osäker, som icke fyller någon annan uppgift än att vara en kopia av realskolan. Är det, mina herrar, en sådan skola som vi ha behov av? För min del svarar jag ett bestämt nej. Sedan riksdagen i fjol öppnade så gott som varje läroverk för flickorna, så att de på den vägen ha möjlighet att nå fram till realskole- och studentexamina, är det av så mycket större betydelse, att man genom en klok och försiktig organisation av den kommunala flickskolan bibehåller möjligheten att i den upptaga det mål, som av ålder företräts av den högre flickskolan och som praktiskt taget väl enstämmigt erkännes som något värdefullt, som man icke onödigt bör avhända sig. Men, invänder herr Björck och andra, det har visat sig nödvändigt, att flickorna från den högre flickskolan få tillfälle till en ordnad direkt övergång till gymnasiet. Är detta påstående riktigt? Jag erinrar om, att det hittills vid tolv av de högre flickskolorna finnes anordnade i samband med dem stående gymnasier och att vid dessa tolv flickskolor an-

passas de lägre klassernas kurser efter gymnasierna. Så kan ske, därför att skolorna äro privata läroanstalter med frihet att ordna efter eget gottfinnande, och där har man lagt planen så, att kurserna korrespondera mot varandra. Från dess tolv högre flickskolor med egna gymnasier ha i medeltal övergått 160 flickor årligen till gymnasierna, i och för sig icke någon avsevärd siffra. Den visar tvärtom, att även i de högre flickskolorna står kvar ett stort antal flickor, som nöja sig med normalskolekompetens. De högre flickskolorna i landet utgöra ett antal av 81, och om jag därifrån drager tolv, finnes det 69 kvar. Huru förhåller det sig med övergången från dessa 69 till gymnasiet? Jo, det övergår i medeltal från dessa 69 skolor 123 flickor per år till gymnasierna. Slår man ut antalet på 69 läroverk, finner man, att det i medeltal blir två flickor från varje högre flickskola, som övergå till gymnasierna. Men i regel innehåller varje klass i den högre flickskolan 30 elever. Vad betyder det då, om man går in för de av socialdemokraterna förordade anordningarna? Ingenting annat än att man, för att göra möjligt för dessa två flickor att gå över till gymnasierna utan vidare svårighet, skall tvinga de övriga 28, som icke ha någon dylik åstundan, att läsa precis samma kurser, alltså realskolekurserna, tvinga in dem under samma pressande former och metoder, som gälla för dem som skola övergå från realskola till gymnasium. En annan sak, mina herrar! Denna ringa övergång från den högre flickskolan till gymnasiet har skett under de förhållanden, som hittills varit rådande, då det icke funnits ordnade möjligheter annat än i ett fåtal fall för flickor att på annat sätt skaffa sig de kunskaper, som erfordras för inträde i gymnasiet. Nu finnas sådana möjligheter öppnade överallt, och man har då anledning antaga, att antalet av dem, som från de högre flickskolorna övergå till gymnasierna i stället för att ökas skall minskas. Så talar det verkliga livet.

Nu säger man, att Kungl. Maj:t har givit sin proposition en sådan avfattning, att den utestänger de mindre bemedlade hemmens barn, gör det så gott som omöjligt för dem, som gått ut folkskolan, att övergå direkt till den högre flickskolan. Intet påstående kan vara oriktigare, ty den sexåriga kursen och den sjuåriga kursen ha ställts i full paritet med varandra; alltså: överallt där det finnes flickor, som önska gå över från folkskolans fjärde klass till första klassen i de sjuåriga lärokurserna, finnes den möjligheten utan vidare, utan särskilt beslut, utan att kommunerna skola debattera den saken. Och överallt, där det finnes någon flicka, som efter att ha gått igenom en fullständig folkskola vill övergå till den högre flickskolan, finnes också denna möjlighet i full utsträckning utan att den saken behöver bli föremål för debatt hos de kommunala myndigheterna och göras beroende av eventuellt olika politiska sammansättningar hos de beslutande. Så skall det ordnas vare sig en eller två eller trettio eller femtio anmäla sig, och påståendet, att det är blott en nåd, som Kungl. Maj:t kan under vissa förhållanden giva åt de flickor, som vilja övergå från genomgången folkskola, är följaktligen oriktigt. Ty endast i det fall att en uppdelning i parallellavdelningar icke kan ske under de villkor och bestämmelser, som gälla för uppdelning i parallellavdelningar i allmänhet, skall hos Kungl. Maj:t därom göras anmälan. Det kan nämligen finnas fall, då lokala förhållanden och dylikt göra det nödvändigt, att man medger uppdelning i parallellavdelningar fastän elevantalet i klasserna icke är 30. Det är endast för det fallet man behöver göra framställning till Kungl. Maj:t, i alla andra fall är saken självklar.

Herr Björck ägnade en stor del av sitt anförande åt kostnadsberäkningarna. Ja, det kunde vara mycket frestande för mig att gå efter mina anteckningar om kostnaderna och ingå i en detaljerad diskussion med honom om de siffror han nämnde. Men jag tror, att kammarens ledamöter äro mera tillfreds med, att jag endast gör ett par mera allmänna reflexioner. Det är ganska egendom-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

ligt, när man läser utskottets betänkande och den reservation, som är bifogad detta betänkande, att finna, huru man gått till väga för att åstadkomma dessa kostnadsberäkningar. Det är ju så, att Kungl. Maj:t vid uppgörande av sina kostnadsberäkningar anlitat vissa experter. Den ena av dessa är en av de skolsakkunniga, och den andre är den hos skolöverstyrelsen anställda chefen för den statistiska avdelningen. Dessa ha åt departementschefen upprättat kostnadsberäkningar, som naturligtvis av departementschefen granskats och godkänts. När utskottet skall behandla den kungl. propositionen och den socialdemokratiska motionen, i vilken också finnas vissa kostnadsberäkningar, upptäcker utskottet, att det råder en stor skillnad mellan motionärernas kostnadsberäkningar och Kungl. Maj:ts. Typiskt är, att Kungl. Maj:ts förslag av motionärerna och nu senast av herr Björck påstått bli 1,700,000 kronor dyrare än ett genomförande av den socialdemokratiska motionens organisationsförslag. Då tillkallade utskottet för att granska samtliga beräkningar två experter. Vilka experter? Jo, desamma som departementschefen använt till utförande av kostnadsberäkningarna i den kungl. propositionen. De två experterna kommo till ett gemensamt resultat, och det visade, att den socialdemokratiska motionens kostnadsberäkningar voro fullständigt missvisande, att överstyrelsens påstående att dessa beräkningar icke alls kunde tillmätas någon avgörande betydelse vid bedömande av de framtida kostnaderna för reformens genomförande var fullt riktigt och att skillnaden mellan genomförande av en femklassig kommunal flickskola enligt socialdemokraternas förslag och en sjuårig enligt Kungl. Maj:ts förslag i stället för att vara 1,700,000 kronor inskränkte sig till 435,000 kronor. Det var alltså en nedprutning med 1,300,000 kronor. Men reservanternas ansågo tydligen, att den beräkningen icke överensstämde med deras planer och därför tillkallade de den ene experten, den i skolöverstyrelsens statistiska avdelning anställde, som också, såvitt jag är riktigt underrättad, verkställt beräkningarna för den socialdemokratiska partimotionen. Han tillkallades för att verkställa beräkningar, som bättre överensstämde med reservanternas åskådning, och då kom han till de siffror, som herr Björck utförligt uppläst inför kammaren. Jag frågar, mina herrar: när man går ut ifrån orimliga förutsättningar, när man bygger sina beräkningar på tabeller, som i och för sig på mångfaldiga sätt äro antingen felaktiga eller med hänsyn till konklusionerna missvisande, är det då möjligt att dessa beräkningar skola ingiva någon respekt, även om de verkställts av den förnämsta expert, som står att uppbringa, såsom herr Björck yttrade här nyss i debatten? Den ärade talaren får förlåta mig, om jag under sådana omständigheter, trots det av honom använda vackra epitetet, icke tillmäter på detta sätt tillkomna kostnadsberäkningar någon som helst betydelse. Men däremot vill jag gärna medge, att Kungl. Maj:ts kostnadsberäkningar givetvis icke äro annat än approximativa, men att man icke kunnat komma till något bättre resultat, vitsordas också av utskottet, som i huvudsak ansluter sig till vad departementschefen härvidlag anför.

Jag finner det vidare egendomligt, att socialdemokraterna nu äro så förfärligt ivriga för att det skall presteras mera detaljerade kostnadsberäkningar, då man vet, huru regeringar förut gått till väga i detta avseende. Jag erinrar om att då den kommunala mellanskolan inrättades år 1909 förelägo inga andra kostnadsberäkningar än att det upptogs ett statsanslag å 10,000 kronor. Herr Björck har för övrigt erinrat om att det då icke talades ett dugg om de framtida kostnaderna och att det belopp, som nu utgår till de kommunala mellanskolorna, utgör 2 miljoner kronor förutom dyrtidstillägg till lärarna. När den lägre yrkesundervisningen ordnades vid 1918 års riksdag uttalade sig föredragande departementschefen, dåvarande statsrådet Rydén, på sex rader om kostnadsberäkningarna och sade, att han kommit till den uppfattningen, att

ett belopp av 110,000 kronor för år 1919 vore erforderligt. Det var allt vad som sades om kostnaderna; icke ett ord om de framtida kostnaderna. Vad beträffar de yrkesbestämda högre folkskolorna avfärdades kostnadsberäkningarna på 16 rader, och det belopp, som begärdes, utgjorde 230,000 kronor, ett belopp, som för närvarande är fyrdubblat. Nu har man i alla fall att räkna med ett belopp, som redan utgår. Det beviljas nämligen för närvarande i runt tal bidrag till enskilda läroanstalter med omkring 3,900,000 kronor årligen. Av dessa beräknar man att ungefär 200,000 utgå till gymnasier, enskilda och vid de tolv högre flickläroverken. Alltså har man ett belopp av 3,700,000 kronor till andra privata skolor, och om man också räknar med en ombildning i rätt hastig takt och stor omfattning av högre flickskolor till kommunala flickskolor, räcker detta belopp ett väsentligt stycke på vägen. Har jag icke gjort alldeles oriktiga framtidskalkyler, räcker det till att bestrida kostnaderna för undervisning av ungefär 70 procent av det elevantal, som för närvarande finnes i de högre flickskolorna. När så statsläroverken öppnats för flickor vet man visserligen icke, huru förhållandena framdeles komma att gestalta sig, men man har ju en viss anledning antaga, att antalet elever skall minskas i någon mån, och särskilt kommer detta att bli fallet, såvida det kommer att visa sig, att de elva skolor, som riksdagen i fjol uttalade sig om, verkligen komma att få ett så litet antal elever, att de för den skull måste nedläggas.

Jag kan således icke förstå den ironiska framställning och de ironiska anmärkningar, som herr Björck gjorde över det kungl. förslaget kostnadsberäkningar. Utskottet gillar dem i huvudsak och säger, att man icke kan komma närmare. Herr Björcks historieforskning borde ha lärt honom det tillvägagångssätt, som praktiserats, när förslag framlagts för riksdagen utan att ett bestämt kostnadsförslag samtidigt kunnat överlämnas.

Jag skall nu begränsa mig ytterligare, men jag vill dock göra en sammanfattning. Om jag ser efter vad de socialdemokratiska reservanterna vilja åstadkomma med en femårig kommunal flickskola, som i vissa fall skall kunna tillåtas ha en 6:e årskurs lagd såsom praktisk, finner jag tre uppgifter.

För det första vill man utsträcka tillämpningen av bottenskoleprincipen. Vad innebär Kungl. Maj:ts förslag på den punkten? Jo, det innebär en utsträckning av bottenskoleprincipen fullt i linje med fjolårets riksdagsbeslut, som medgav dubbla anknytningsmöjligheter till läroverken, men den löser frågan på ett smidigare sätt än i fjol, därför att problemet här icke behöver bli föremål för överläggningar och diskussioner, utan anknytningsförhållandena regleras automatiskt.

Den andra punkten gäller, att man vill sätta terminsavgifterna så låga, att även de mindre bemedlade klassernas flickor skola kunna obehindrat bli delaktiga av jämväl denna undervisning. Vad innehåller propositionen i det avseendet? Jo, den föreslår principiell avgiftsfrihet vid alla kommunala flickskolor, och det är endast såsom ett medgivande inrymt, att man i reglementet får intaga en bestämmelse om att under vissa förhållanden låga terminsavgifter få förekomma men att under alla förhållanden full avgiftsfrihet skall råda för medellösa.

Den tredje punkten av socialdemokraternas fordran är, att lärarpersonalen skall beredas en tryggad rättslig ställning. Vad innehåller propositionen, som jag hoppas riksdagen — åtminstone denna kammare — nu kommer att godkänna, i den delen? Den innehåller bestämmelser och förslag om, att lärarkåren skall erhålla delaktighet i statens pensionsanstalt. Således, alla de krav på en framtida kommunal flickskola, som socialdemokraterna uppställa såsom avgörande för sin ståndpunkt, äro uppfyllda i det föreliggande förslaget.

Ser jag vidare på de socialdemokratiska reservanternas åsikt om den kommunala flickskolan från en annan utgångspunkt, finner jag, att dessa reser-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

vanter alldeles riktigt beteckna tre drag såsom konstitutiva för den kommunala flickskolan: först dess mål, för det andra dess ställning i skolsystemet och för det tredje de praktiska ämnenas säkerställande. Men, mina herrar, genom det sätt, varpå socialdemokraterna framlägga sitt organisationsförslag, genom de linjer efter vilka de gå, kommer faktiskt deras förslag att åt den kommunala flickskolan giva ett mål, som är den nuvarande högre flickskolan fullständigt främmande och som absolut kommer att leda till den högre flickskolans undergång.

Vad beträffar den kommunala flickskolans ställning i skolsystemet vill jag säga, att socialdemokraternas förslag därigenom, att det anknyter den kommunala flickskolan till utanför densamma stående, av densamma helt oberoende och på helt annat sätt arbetande skolformer förrycker eller tager bort den självständiga och fria ställning, som den högre flickskolan hittilldags har innehaft och därmed också går på sidan av fjolårets beslut i vad det avsåg, att vid sidan av realskole- och studentexamen en möjlighet skulle givas flickorna att nå det studiemål, som manifesteras genom normalskolekompetensen.

Vad slutligen beträffar de praktiska ämnenas ställning vilja socialdemokraterna stärka denna i en femårig skola, medan de däremot anse, att Kungl. Maj:ts förslag till en sjuårig skola med differentiering, varvid på den praktiska linjen tre praktiska ämnen skola kunna tillväljas, är sämre och att densamma icke kommer att leda till resultat. Det är nog i verkligheten så, att socialdemokraterna på denna punkt föra vackra ord på tungan, medan däremot deras förslag ingalunda ger någon möjlighet att föra dessa vackra ord ut i det levande livet och ut till hjälp för de unga flickorna, som skola på olika sätt i samhälle och i hem fullgöra sina framtida uppgifter.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är särskilt tre punkter i den nu föreliggande frågan, som fångat min uppmärksamhet.

Den första är de ombytta roller, som kommit till synes i årets debatt, när man jämför den med fjolårets debatt. Alla de invändningar mot kostnadsberäkningarna, som i år hörts från socialdemokratiskt håll, hördes förra året från oppositionen mot det då föreliggande utskottsbetänkandet. Regeringen har i båda fallen stått på samma ståndpunkt, och jag tror, att regeringen och bondeförbundet äro de enda, som varit fullt fasta. Kunna kostnadsberäkningarna attackeras i ena fallet från det ena hållet, kunna de naturligtvis alltid attackeras också i ett annat fall från den motsatta sidan, därför att båda röra sig med förutsättningar, som *antagas*, men icke äro redan givna. Jag tror, att man icke bör lägga större vikt på den opposition, som i år förts mot kostnadsberäkningarna, än den som förra året fördes mot de kostnadsberäkningar, som då gjordes. Lika litet bör man fästa sig vid de under årets debatt från socialdemokraternas sida komna mångahanda olycksprofetierna om huru galet det kommer att gå; samma profetior men i motsatt riktning och lika uppkonstruerade bestod oppositionen förra året mot det då föreliggande förslaget. Lika litet som verkligheten motsvarat profetierna förra året, lika litet tror jag, att verkligheten kommer att motsvara profetierna från i år. Jag vill beträffande de förra särskilt i en punkt, under anknyttande till vad den ärade talaren på södermanlands- och västmanlandslänsbanken anförde angående de s. k. misslyckade försöken att få pojkar och flickor att träda in i de nya skolornas första klass, understryka, att den omständigheten, att det icke blivit en full och stor anslutning av inträdessökande överallt, ingalunda får tagas till intäkt för att förra årets beslut är förfelat. Det hade tvärtom varit egendomligt, om motsatsen inträffat under en mjukt anordnad övergångstid, och jag instämmer med den talare, som berörde frågan, däri, att det är först om några år, som man överhuvud taget kan få något verkligt resultat att bygga på. Jag vill tillägga en sak. Det kan icke heller av en

utomstående så klart bedömas, huruvida en fullt objektiv ledning lämnats vid de olika läroverken, när man sökt råd angående inträde och om huru man i övrigt skall göra. Jag vill också erinra, att när man i enlighet med förra årets beslut försökt bevara så stor anknytning som möjligt till de hittillsvarande formerna för att göra övergången mjuk icke blott ur lärarnas synpunkt, som den ärade talaren framhöll, utan även ur föräldrarnas synpunkt, som vilja ha in sina barn i olika begynnelseklasser, så får väl inte detta tagas till intäkt för att denna medgörlighet, detta hänsynstagande från majoritetens sida vid förra årets beslut nu skall vändas mot densamma. Skulle detta i fortsättningen bli fallet, hemställer jag vördsamt till regeringen, att den ville göra övergången på ett kraftigare sätt. Också beträffande andra punkter äro rollerna fullständigt ombytta i år, men jag skall icke upptaga kammarens tid med att beröra dem.

Den andra punkten, som fångat min uppmärksamhet, är frågan om likställigheten mellan folkskolans fjärde och sjätte klasser i fråga om anknytningen från folkskolan, således realskolans anknytning till fjärde, respektive sjätte klassen av folkskolan. Det anmärkningsvärda här är, att den opposition, som förra året fördes mot utskottets förslag, byggde på påståendet, att vad jag då hävdade vara meningen och avsikten, nämligen *likställighet*, var oriktigt. Oppositionen gick då ut ifrån, att likställighet *icke* hade åstadkommits genom utskottets förslag, och man gjorde sig mycken möda att uppvisa huru utskottets uttalanden i vissa punkter pekade på olikställighet, under det att de punkter, som pekade på likställighet, lämnades helt ur räkningen, och man menade, att min uppfattning om likställigheten byggde på en förhoppning, som aldrig kunde realiseras, och på en åskådning, som icke hade någon grund. Ty vi, som då medverkade till beslutet, voro en minoritet, och majoriteten skulle komma att gå andra vägar. Ja, det var då. Men i år låter det helt annorlunda; oppositionen från 1927 ingår nu med bondeförbundet i majoriteten 1928. Och när man läser 1928 års utskottsbetänkande, finner man, att denna majoritet går in just för *riktigheten av den tolkning, som jag tillät mig framhålla här i kammaren 1927*.

Utskottet säger, att det anser att i 1927 års beslut »inrymmes full likställighet mellan 4-årig och 6-årig folkskolekurs», men så tillägger utskottet: »såsom grundval för den högre skolan». Detta är också riktigt, men med ett förbehåll. Den ärade talaren på västmanlands- och sörmundslänsbänken har redan betonat, att här har utskottet visserligen sagt för mycket. Det, som här är sagt, är, om man får tolka den »högre skolan» såsom omfattande något annat än blott läroverken, oriktigt. Det svarar visserligen emot det önskemål, som högern och högerreservanterna vid förra årets riksdag framhöll, nämligen att också den *kommunala mellanskolan* skulle göras till femklassig, men detta krav avvisades 1927 kanske allra mest energiskt från det håll, för vilket jag här hade äran föra talan, och jag kan under inga förhållanden underskriva satsen, att om den kommunala mellanskolan skall inräknas i »den högre skolan», likställighet mellan fjärde och sjätte klasserna fastslogs genom riksdagsbeslutet förra året. Tvärtom: förhållandet är ju att man vidhåller just, att den kommunala mellanskolan, även då denna övergick till realskola, skall förbli fyraklassig och aldrig annat än fyraklassig. Den kommunala mellanskolan är landsbygdens särskilda skolform i stort sett, och den skall bibehållas oförändrad. Det blev alls ingen förändring i den kommunala mellanskolans uppgifter eller ställning, därför att avlöningen av lärarna övertagits av staten. Men med detta förbehåll och i den mån man får läsa uttrycket »den högre skolan» såsom liktydigt med »de hittillsvarande läroverken», är satsen i utskottsbetänkandet fullt riktig, och det är med stor tillfredsställelse, som jag endast konstaterar, att det, som oppositionen vid förra årets riksdag vände sig emot, har den i år accepterat utan att dock låtsas om sin helomvändning.

Den tredje punkten — och det är huvudsakligen denna, för vars skull jag

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

begärt ordet — är den, som avser vad förra årets beslut rörande flickskoleundervisningen i verkligheten innebar. Här föreligga två diametralt motsatta åskådningar, den ena, som kommer till synes i den socialdemokratiska reservationen till det nu föreliggande utskottsbetänkandet och som går ut på att vad förra årets beslut innebar i fråga om flickskoleundervisningen, var en begäran om utredning rörande en kommunal flickskola, byggd på ungefär de riktlinjer, som departementschefen då hade angivit, och till vilka den socialdemokratiska motionen hade anslutit sig; och den andra, som säger, att beslutet förra året lämnade frågan helt öppen. Om man nu skall gå tillbaka till de gamla skrifterna från 1927, så är det ganska naturligt, att man även här finner motsatta uttalanden. Man kan i utskottets betänkande från 1927 finna uttalanden, som kunna åberopas för, och uttalanden, som kunna åberopas emot båda tolkningarna. Jag skall inte vidlyftigt gå in på några detaljer, men det är ett par punkter, som jag inte kan underlåta att här beröra. Först vill jag emellertid förutskicka den anmärkningen, att om skolbeslutet förra året hade kunnat genomföras utan det bistånd, som lämnades från bondeförbundet, kunde här aldrig behövt bli någon tvekan om hur det hela skulle tolkas. Men då man nu inte ansåg sig vilja eller kanske var oviss om man ens kunde genomföra beslutet utan detta bistånd, blir det bistånd, som lämnades, och de villkor, på vilka det lämnades, av avgörande betydelse för tolkningen av beslutets innehåll. Man kan inte komma ifrån att den uppfattning, som här gjordes gällande från det håll, jag då hade äran representera, måste beaktas i förra årets utskottsbetänkande, vare sig direkt, så att man tagit upp de synpunkter, som från vårt håll anförts, eller åtminstone indirekt så att man undvikit att bestrida deras riktighet. Och den tolkning, jag tillät mig ge här i kammaren av beslutet, mötte icke någon gensaga från någon av de socialdemokratiska talarna. Jag vill tvärtom erinra mig, att från en av dessa kom en hänvisning i en punkt till vad jag sagt just i detta avseende såsom tillräckligt svar till den dåvarande oppositionen, låt vara att denna passus sedermera i det tryckta protokollet synes vara utesluten.

Utskottets betänkande liksom riksdagens beslut förra året rörande flickskoleundervisningen, innebar tre saker. Den första är, att statsläroverken, de allmänna gossläroverken, öppnades i stor utsträckning för flickorna. På den punkten var beslutet definitivt; det var en sak, som 1927 blev avgjord. Den var därmed avförd från utredningarnas konto. Den andra punkten var den om inrättande på vissa orter av särskilda statsläroverk för flickor. Det var på sådana orter, där de hittillsvarande läroverken skulle reserveras för gossar och där alltså flickorna icke skulle få inträde. I den delen hade Kungl. Maj:t föreslagit upprättande av fyra sådana statsläroverk för flickor. Den socialdemokratiska motionen gick in för ett större antal, jag vill minnas nio, och innefattade även vissa förslag angående organisationen. Med avseende härpå hette det i utskottets betänkande: »Utskottet förordar, att en plan för inrättandet av dylika läroverk upprättas, däri även fastställs, i vilken ordning och vid vilken tid de olika läroverken böra komma till stånd.» Jag tillåter mig understryka orden »en plan». Varken utskottet eller riksdagen gick in för något som helst fixerat antal, vare sig fyra eller nio, utan endast för tanken och principen, att sådana statsläroverk för flickor skulle upprättas. Vartenda ord om antalet är struket i betänkandet; och detta var avsiktligt. Vad man sålunda har begärt är blott detta, att statsläroverk skulle upprättas för flickor, ett omedelbart, och flera om sådana behövdes, först efter en viss plan. Denna plan framlade icke utskottet, utan utskottet begärde den av Kungl. Maj:t. Men än mera! Riksdagens begäran om en utredning i denna fråga kombinerades med begäran om en utredning beträffande flickskolornas kommunalisering. I utskottets betänkande liksom i riksdagens beslut kombinerades detta, då under punkt II a) riksdagen beslöt »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

det Kungl. Maj:t tacktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter, utskottet här ovan anført och efter verkställd utredning, framlägga *dels* förslag om inrättande av kommunala flickskolor, *dels ock* en plan för inrättande av högre flickläroverk i enlighet med vad utskottet i det föregående förordat». Dessa punkter äro kombinerade till ett helt. Upprättande av statsläroverk för flickor är ett moment i flickskoleundervisningen, som icke fick isoleras, icke lösryckas från den andra sidan av saken, de kommunala flickläroverken. Går man sedan tillbaka till frågan om dessa kommunala flickskolor, måste jag visserligen medgiva, att utskottet där hade två uttalanden, som verkligen kunde sägas stå något i strid med varandra. Socialdemokraterna åberopa ett uttalande på sid. 72 i förra årets utskottsbetänkande, där utskottet, sedan utskottet redogjort för departementschefens anförande och för de socialdemokratiska motionärernas yrkanden säger: »Mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, har utskottet intet att erinra.» Detta uttalande i riksdagens beslut har man nu tagit till bevis för riktigheten av påståendet, att riksdagen skulle godkännt departementschefens och motionärernas riktlinjer för organisationen. För min del nödgas jag bestrida, att beviset räcker. För det första har här valts uttryckssättet, att riksdagen har »ingenting att erinra». Det är nu inte alldeles detsamma, att man inte har någonting att erinra, och att man säger, att så skall det vara. När man samtidigt begär en utredning, och denna lämnas fullt fri — som jag strax skall visa att den gjorde — då ligger i detta ingenting annat eller mera än att, *om* Kungl. Maj:t går in för dessa linjer, har riksdagen så att säga givit på hand att den skall komma att godkänna dem, men riksdagen har inte på något sätt *föreskrivit* Kungl. Maj:t att göra detta. Överhuvud är det en missuppfattning, då man inom riksdagen ofta vill göra gällande, att allt vad riksdagen skriver till Kungl. Maj:t innebär direktiv, order, befallningar, som Kungl. Maj:t skall åtlyda. Det stämmer icke och har aldrig stämt med en riktig uppfattning om Kungl. Maj:ts faktiska och statsrättsliga ställning. Framställningen utgör blott en begäran från riksdagen till Kungl. Maj:t, som Kungl. Maj:t har att pröva efter sitt gottfinnande och efter sin uppfattning om vad tid och omständigheter kräva.

Men det är en sak till, och det är den viktigaste, när det gäller denna tolkningsfråga. När 1927 utskottet och sedan riksdagen sagt att »mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer» etc., som här angivits, har utskottet och riksdagen »intet att erinra», då måste detta ses i sitt sammanhang med vad utskottet i övrigt sagt angående samma departementscheftyttranden. Det framhölls under förra årets debatt härstädes av en ärad talare på högersidan, en av mig högt skattad ledamot av konstitutionsutskottet, att departementschefen sagt det och det, och utskottet hade anslutit sig till departementschefens yttrande. Jag tillät mig då framhålla, att om utskottet, efter en detaljredogörelse med vissa egna uttalanden rörande olika punkter, sedan i övrigt allmänt anslutit sig till departementschefens yttrande rörande en viss fråga, innebär detta icke, att utskottet samtidigt underkänner sina egna specialuttalanden rörande samma sak. Om nämligen utskottet i en viss punkt förut sagt, att det är av den eller den meningen eller lämnat frågan i visst avseende öppen, betyder en dylik anslutning i allmänhet icke en anslutning till allt vad departementschefen yttrat även i frågor, om vilka utskottet redan uttalat sig speciellt, utan en huvudsaklig anslutning till det som man *icke förut* yttrat sig om. Därför kan icke enligt min uppfattning uttalandet här tolkas såsom ett godkännande av sagda riktlinjer, *i princip*, utan blott i de delar, varom eljest intet uttalande gjorts, ty då kommer man i strid, men också endast då, med vad utskottet och riksdagen tidigare i annat sammanhang ytt-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

rat, nämligen när det gällde frågan om de kommunala flickskolorna och om anordnandet av den speciella flickskoleundervisningen. Med avseende härå åberopade utskottet 1927 dels fröken Hesselgrens motion i första kammaren, dels herr Almquists i andra kammaren avgivna motion, och så säger utskottet: »Även om utskottet finner vissa skäl tala för inrättande vid flickläroverken av särskilda linjer, som i avseende å undervisningens allmänna planläggning och inriktning *närmast överensstämma med den nuvarande högre flickskolan*, har detta spörsmål kommit i ett väsentligt förändrat läge genom det förslag om inrättande av särskilda kommunala flickskolor, som underställts utskottets omprövning. Härefter tillägger utskottet: »Vid bedömandet av nu föreliggande spörsmål synes man knappast kunna underlåta att taga hänsyn till dess reella sammanhang med frågan om anordnandet av ett kommunalt flickskoleväsen, och utskottet förutsätter därför, att *motionerna i nu avhandlade hänseende komma under bedömande i samband med utarbetande av det förslag till anordnande av kommunala flickskolor, om vars framläggande för 1928 års riksdag utskottet i det följande kommer att göra hemställan*», en hemställan, som var kombinerad, såsom jag nyss nämnde, med begäran om utredning av frågan om en plan för fristående statsläroverk för flickor. Och slutligen tillägger utskottet: »Under sådana förhållanden anser sig utskottet icke nu böra förorda bifall till motionerna i fråga.» Utskottet säger med andra ord rent ut: Vi äro rätt benägna att förorda bifall till motionerna, men vi anse oss inte kunna göra det nu. Varför inte nu? Jo därför, att här skall först företagas en utredning angående en kombination, som inte förut varit närmare beaktad eller påtänkt. Den var antydd i vissa grunddrag, men heller inte mer. Sålunda: jag kan inte finna annat än att här ligger ett klart stöd för den uppfattningen, att utredningen skall bl. a. avse den nuvarande högre flickskoletypens bevarande.

Men den sista och avgörande punkten är den om anknytning till bottenskolan, till folkskolan. Här säger man, att det hade aldrig för den offentliga flickskolan varit tal om annat än anknytning till den sjätte folkskoleklassen, den helt genomgångna folkskolan. Ja, detta är riktigt beträffande de särskilda statsläroverken för flickor, men varken för kommunala eller privata flickskolor. Visserligen var även i fråga om de kommunala flickskolorna detsamma på tal, det var på ett tidigt stadium, *innan uppgörelsen träffats med bondeförbundet* angående det slutliga riksdagsbeslutet. Vad departementschefen och motionärerna och andra sagt dessförinnan, innan denna uppgörelse, det har enligt min mening inte någon som helst betydelse, *sedan* överenskommelsen hade träffats, därför att denna överenskommelse innebar, att man skulle lämna principfrågorna utan avgörande yttrande i utskottets betänkande. Man ställde sig i princip på bottenskoletankens linje och på dess grund, och man framhöll, att det var naturligt, att man då anknöt till den sjätte folkskoleklassen. Men man framhöll tillika, att det så vitt görligt skulle tillses, att över hela linjen anknytning anordnades också till fjärde folkskoleklassen, och sedan man konstaterat, att man kunde genom att göra skolorna till samskolor få faktisk likställighet mellan fjärde och sjätte klasserna ur anknytningssynpunkt, gick man in för detta utan att uttala någonting om vare sig likvärdigheten eller likställigheten mellan dessa anknytningsformer. Likställda blevo de faktiskt; om de voro likvärdiga, skulle erfarenheten komma att visa, sedan experimentet väl var utfört. Om dessa båda anknytningsformer äro likvärdiga eller om de äro olikvärdiga, därom kunna vi inte heller yttra oss i denna stund, och det kommer sannolikt icke att vara möjligt att få någon fast och grundad mening därom under ett tiotal år framåt. I och med att man genomfört denna faktiska likställdhet, hade också, som jag gång på gång betonade under fjolårets debatt, principiellt allt annat förfallit, som utgått från en motsatt ståndpunkt.

Och där det överhuvud gällde att fatta beslut vid förra årets riksdag, genomfördes denna tanke fullständigt. När det således gällde exempelvis anslag till de privata flickläroverken, infördes, utan att jag som talesman för den ena riktningen vid uppgörandet av utskottets betänkande behövde begära det, anknytningsrätten till fjärde klassen lika väl som till sjätte: *före* uppgörelsen fanns där anslutning omtalad blott till sjätte klassen, men utskottets högt värderade ordförande ändrade av eget initiativ texten beträffande de privata flickläroverken så att de skulle få understöd, vare sig de anknöto till fjärde eller till sjätte folkskoleklassen. Genom överenskommelsen och riksdagsbeslutet genomförde man alltså för de privata flickläroverken likställighet helt och fullt. Vad ligger då närmare till hands än slutsatsen, att när denna likställighet, i den mån den kunde och borde genomföras vid förra årets riksdag, då också genomfördes, man även måste i fortsättningen *och just vid den utredning om de kommunala flickskolorna, som det gällde att få till stånd*, bygga på samma grund. Det kan däremot aldrig utläsas ur utskottets betänkande *i dess helhet*, såvitt jag förstår, att denna kommunala flickskola skulle ordnas efter realskolans typ genom begränsning av antalet årsklasser till fem eller dylikt, utan den frågan har snarare skjutits i bakgrunden genom utskottets *hänvisning till den nuvarande flickskoleorganisationen*. Jag kan därför inte finna annat än att om regeringen i år hade gått en annan linje än den nu gått, hade åtminstone jag för min del skarpt och bestämt måst taga en sådan framställning under kritik och anse, att den inte överensstämde med vad förra årets riksdagsbeslut i själva verket, rätt tolkat, innebar. Att det föreligger en viss oklarhet om vad beslutet innebar, är ju helt naturligt, och det framhölls även förra året, ty det var ju en kompromiss mellan två motsatta meningar: en, som ville hava förutsättningslösa experiment med båda anknytningslinjerna, och en, som a priori var på det klara med att den ena anknytningslinjen var sämre och den andra bättre. Men då man gör en sådan kompromiss, måste ju beslutet innebära, att riksdagen har i själva verket inte uttalat sig för eller mot någondera anknytningsmöjligheten. Och sådan är situationen också, så vitt jag förstår, i detta fall. Under sådana omständigheter synes mig den fråga, som här bör äga intresse, inte vara den, om det nuvarande förslaget står i strid med eller är en konsekvens av förra årets beslut. Det återverkar, så vitt jag förstår, inte ett spår på de beslut, som då fattades, ty de stå orubade kvar och rubbas inte på minsta sätt av den lösning, flickskolefrågan får. Men däremot är det naturligtvis av intresse att se till, att de förslag, som här föreligger, verkligen också bygga på den allmänna grund, som då lades, nämligen den faktiska likställigheten i fråga om anknytning mellan fjärde och sjätte klassen.

Nu har man velat säga, att den kungl. propositionen gynnar anknytning till fjärde folkskoleklassen på den sjätte folkskoleklassens bekostnad. Efter det utomordentligt klara anförande, som departementschefen haft, tror jag inte, att jag här behöver upptaga kammarens tid i den frågan, utan jag ansluter mig helt och fullt till vad departementschefen i den punkten anförde.

Till sist kan jag icke underlåta att erinra om att vid förra årets utskotts-betänkande hade fogats, inte en reservation — ty det var ingen reservation — utan ett »särskilt yttrande» beträffande motiveringen just rörande flickläroverken, ett särskilt yttrande av min partikamrat från andra kammaren, som då hade äran representera bondeförbundet i utskottet tillsammans med mig. Vi uttalade oss där gemensamt just om denna flickskolefråga. Vi angåvo där, varför vi trots stor tvekan kunde gå med på förslaget i fråga om statsläroverken för flickor, och vi angåvo som grund härför just, att utskottet kombinerat frågan om statsläroverk för flickor med frågan om utredning rörande det kommunala flickskoleväsendet. Vi betonade, att flickornas särställning och sär-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

uppgifter här i livet voro sådan, att man skulle inte tvinga dem in i en utveckling, som var till för pojarna. Men om de ville gå den vägen — om, som jag brukar säga, en flicka vill bli behandlad som pojke — så låt henne gå den, men låt inte staten, samhället, uppmuntra till det. Enligt det föreliggande förslaget finnas båda dessa vägar, och därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till det förslag, som av Kungl. Maj:t och utskottet framställts.

Men jag vill, med herr talmannens begivande, här göra ett litet tillägg rörande en punkt, som kommer senare, för att slippa begära ordet ännu en gång. Det är så, som den ärade talaren på västmanlands- och sörmundslänsbänken tidigare i dag antydde, att utskottet gjort vissa modifikationer i anledning av herr Björeks motion — jag ber om förlåtelse för missgäningen — i anledning av den av herr Pålsson framburna motionen. Motiveringen i denna motion finner jag egentligen tyda på ganska andra slutsatser än de, till vilka motionen kommit. Men slutsatserna i motionen stå ju i nästan fullständig samklang med de åsikter, som uttalades i bondeförbundets motion vid förra årets riksdag. Därför kan jag naturligtvis i sak ingenting ha att mot dem invända, och sedan departementschefen nu på regeringens vägnar accepterat dessa ändringar, har jag ingenting heller att erinra mot godkännande av utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet inledde sitt anförande för en stund sedan med en skämtsam antydning om att han vid något tidigare tillfälle under denna riksdag tänkt sig, att han skulle få undergå en längre tentamen, och han hade då infunnit sig i lämplig tentandstämning. Det blev den gången inte något av med förhöret, men i dag har han på nytt infunnit sig »med nödiga läroböcker försedd» och besvarat de vid tentamen framställda spörsmålen. Då uppställer sig den frågan: hur har herr ecklesiastikministern rätt sig i denna tentamen? Jag ber honom ursäkta att jag inte kan tilldela honom något högre betyg.

Han upptog först frågan, huruvida regeringen, som det från flera håll har påståtts, skulle ha svikit sina i fjol ingångna förpliktelser i denna fråga, och han förnekade, att någon annan förpliktelse för regeringen förelåg än den allmänna och naturliga att lojalt effektuera vad riksdagen i fjol beslöt och uttalade. Regeringen har fullgjort denna sin uppgift, sade han, men han erkände också, att det rådde mycket delade meningar om hur pass lojalt regeringen har effektuerat riksdagens order. Han hänvisade emellertid till en försvarsadvokat, som han visste senare skulle uppträda på scenen, och som vi nu ha hört, nämligen herr Reuterskiöld. Denne skulle nämligen komma att till fullo ådagalägga, att regeringen ingalunda har frångått riksdagens direktiv, utan tvärtom lojalt ställt sig dem till efterrättelse. Det var därför med dubbelt intresse, som jag åhörde det anförande, herr Reuterskiöld sedan höll, och där han gick in på den onekligen vanskliga uppgiften att förklara, hurusom regeringen, när den handlat stick i stäv mot vad departementschefen själv i fjol uttalade i propositionen och emot vad riksdagen uttalade i anslutning till såväl departementschefen som vissa motionärer, likväl ställt sig riksdagens direktiv till efterrättelse. Ja, man kan inte annat än komplimentera herr Reuterskiöld till den formella och dialektiska skicklighet, som han utvecklade vid utförandet av denna vanskliga uppgift. Men jag vet inte, hur pass övertygad kammaren kände sig av det. Jag för min del kände mig inte övertygad om något annat än att herr Reuterskiöld är en skicklig dialektiker, vilket vi ju redan förut visste, att han är. Han gick så småningom in på själva den passus i riksdagsskrivelsen från i fjol, där det heter: »Mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, har riksdagen intet att erinra.» Den viktigaste av de grundlinjer, som här åsyftas, var ju den, som man i kort-

het kan uttrycka med departementschefens egna ord, att ifrågavarande skolor »böra bygga på genomgången sexårig folkskola». Dessa ord har departementschefen själf i år, då han i propositionen citerade sig själf, uppmjukat från »böra» till »torde böra och kunna», och jag tycker inte, att det är riktigt av herr statsrådet att på det viset citera sig själf oriktigt. Herr Reuterskiöld återgav nu emellertid den riktiga versionen, men ansåg i alla fall, att detta inte skulle innebära något direktiv från riksdagens sida. Jag skall inte ge mig in på en harklyvande diskussion om huruvida »ingenting att erinra» här innebär detsamma som ett bifall. Det innebär i varje fall inte en föreskrift, säger herr Reuterskiöld, blott en »blygsam begäran», som regeringen sedan får göra vad den vill med. Han fäste sig även vid ordet »i huvudsak» och jag medger, att detta är en mjuk stilisering. Men riksdagen liksom statsutskottet har ju inte för vana att, när den skriver på detta sätt, använda några hårda och klubbande imperativ, utan den uttrycker sig på detta älskvärda och urbana sätt och litar sedan på att regeringen också lojalt skall ställa sig dess direktiv till efterrättelse, även om de äro så där mildt uttryckta. För min del kan jag inte frånga den uppfattningen, att med de ord, som jag nyss uppläst, riksdagen verkligen uttryckligen givit sin önskan till känna om hur den skolform, som vi nu diskutera, bör vara inrättad, och jag tror inte, att man med än så skickliga ordkonster kan komma ifrån det faktum, att regeringen i år har gått emot vad både regeringen och riksdagen i fjol uttalade.

Emellertid var detta inte den sista pilen i herr Reuterskiölds koger, han hade en ännu vassare i beredskap. Det skulle vara det argumentet, att allt vad både departementschefen och riksdagen — departementschefen i sin proposition och riksdagen i sin skrivelse — uttalat, förflyktigats till luft på grund av de hemliga förbehåll, som herrar bondeförbundare inlade i den överenskommelse, som de slöto med socialdemokrater och frisinna vid fjolårets riksdag, en överenskommelse, tack vare vilken som bekant detta beslut gick igenom. Här existerar således en sorts brasklapp från herr Reuterskiölds och bondeförbundets sida, på vilken det står skrivet en del saker, om vilka vi ända tills nu svävat i okunighet — ja, inte beträffande herr Reuterskiöld personligen, ty han har tidigare uttalat sin uppfattning, men att det skulle ingå i partiets uppfattning har åtminstone jag inte hittills vetat. Jag vill verkligen fråga herr Reuterskiöld, om han inte hade tillfälle såsom representant för det parti han tillhör, då han satt i den delegation inom utskottet, som utarbetade utlåtandet, att göra denna sin mening gällande även i fråga om formulerandet av det slutliga utskottsuttalandet om den kommunala flickskolan. Varför fingo vi inte veta något om den saken, och varför lät han det ur denna synpunkt synnerligen vilseledande uttalandet angående kommunala flickskolor stå kvar oförändrat? Herr Reuterskiöld förklarar, att det berodde på att det var en kompromiss, och att det därför måste bli oklarhet. Jag får dock säga, att oklarheten bör ha vissa gränser. Oklarheten får inte vara sådan, att den ter sig som en skenbar klarhet i den ena riktningen, och det är vad som faktiskt här är fallet.

Jag medger nu, att, som herr Reuterskiöld också sade, hela denna diskussion om, huruvida regeringen har lytt riksdagen eller icke, i närvarande stund inte spelar så stor roll, ty även om vi lyckades till fullaste evidens bevisa det senare, är det naturligtvis ingenting, som hindrar den för tillfället hopkomna majoriteten att besluta vad den behagar i denna fråga. Det är därför ganska ofruktbart att diskutera denna sak. Det finns t. o. m. en högertidning här i staden, som har förklarat, att det är en lika ofruktbar och sofistisk diskussion som medeltidens diskussioner om änglarnas kön. Så långt vill jag dock inte gå, ty jag anser, att det i alla fall har en ganska stor politisk betydelse att fastslå, hur en regering och ett parti kunna handskas med sina egna klart uttalade ståndpunkter.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Jag skall emellertid gå in på en kort sakdiskussion om själva det föreliggande förslaget. Herr Almkvist förklarade, att den kritik, som framförts från socialdemokraternas sida mot den nya flickskolans anknätningsförhållanden, vore fullkomligt oberättigad, detta såväl vad anginge anknätningen nedåt som anknätningen uppåt. Han sade, att det är oriktigt, att de fattigas barn skulle uteslutas, ty den sjuåriga och den sexåriga kursen ha här ställts i full paritet med varandra. Om herr statsrådet nu varit närvarande, skulle jag verkligen velat uppmåna honom att svara på den frågan, hur han uppfattar sitt eget uttalande i fjolårets proposition angående den sortens övergångsanordningar, som innebära, att folkskolebarn just från de minst bemedlade hemmen, för att kunna följa med i den högre skolan, sammanföras i en särskild avdelning och där genom en pressande snabbkurs inhämta två års kunskapskvantum på ett år. Herr Almkvist förklarade uttryckligen i fjolårets proposition, att detta var en »föga tilltalande» anordning, men i år föreslår han själv utan tvekan denna föga tilltalande anordning och förklarar dessutom, att med densamma har full rättvisa skett mot dessa barn från de fattiga hemmen. Vem som helst, som studerar den sida i utskottsutlåtandet, där anknätningsförhållandena till folkskolan angivas, kan för övrigt genast konstatera, att det är alldeles oriktigt, att den sexåriga och den sjuåriga linjen ställts i paritet med varandra. Den sjuåriga linjen är huvudtypen, det är den som skall finnas överallt, och sedan kan under mer eller mindre besvärliga betingelser även den sexåriga få existera. Men naturligtvis kommer det i ofantligt många fall att inträffa, att lärjungeantalet inte blir tillräckligt stort för anordnande av två reguljära parallellavdelningar, och då kommer man uteslutande att få en sådan sjuårig linje, byggd på fjärde folkskoleklassen. Den enda hänsyn, som i så fall kommer att tagas till anknätningen till den sexåriga folkskolan, blir den av departementschefen i fjol såsom mindre tilltalande betecknade övergångsanordningen. Hur han då verkligen kan påstå, att här har skipats full rättvisa och full paritet, det förstår jag sannerligen inte. Han säger också, att bottenskoleprincipen tillämpats i rak linje med fjolårets beslut. Men det är ju dock så, att i fjolårets beslut var anknätningen till den sexåriga folkskolan huvudtypen. Jag förstår inte, att man därvidlag, som herr Reuterskiöld gjorde, skall kunna utesluta den kategori av statsläroverk, som vi skapat av de förutvarande kommunala mellanskolorna. Tar man dem med, så blir otvivelaktigt den sexåriga bottenskolan huvudtyp för anknätningen. Men här är den fyraåriga bottenskolan huvudtyp. Det är alltså ett fullkomligt principiellt omslag, och ändå säger man, att bottenskoleprincipen fullföljts i rak linje med fjolårets beslut. Det är ju alldeles uppenbart, att det är motsatsen, som är sanning.

Beträffande anknätningen uppåt opponerade sig herr statsrådet mot den kritik, som har riktats mot de i propositionen föreslagna och av utskottet tillstyrkta anordningarna på den punkten, och förklarade att anknätningen till gymnasiet är anordnad på ett fullt tillfredsställande sätt. Han rörde sig där med en del siffror, som skulle visa, att det för närvarande är ganska få flickor, som övergå till gymnasiet från de nuvarande flickskolorna. Han inser dock utan tvivel att i samma mån som man, genom att kommunalisera flickskolorna och sänka terminsavgifterna, skapar ökade möjligheter för flickor ur mindre bemedlade hem att inträda i dessa flickskolor och fortsätta uppåt, måste naturligtvis tillströmningen ökas. Men han ansåg, att man inte behövde taga hänsyn till detta, därför att man i fjol genom det då fattade beslutet har anordnat andra vägar för de flickor, som vilja gå upp till studentexamen. De kunna nämligen gå in i samskolorna. Ja, mina herrar, den anordning, som utskottet här föreslagit, innebär i själva verket en direkt anvisning till föräldrarna och till de flickor, som inte vilja utesluta möjligheten av en studentexamen som avslutning på sin skolgång, att icke gå in i dessa nya flickskolor utan

hålla sig till de möjligheter som i föl öppnades att gå in i statens läroverk. Men är detta verkligen något, som överensstämmer med herrarnas omtanke om de nya flickskolorna? Här har dock uttryckligen sagts ifrån av svenska stadsförbundet, som torde vara en organisation med starkt sinne för realiteter, att om det inte skapas tillfredsställande anknytningsförhållanden till andra skolformer, så komma kommunerna att draga sig för att inrätta denna nya typ av flickskolor; och jag hyser för min del starka farhågor för att detta kommer att betydligt försvåra rekryteringen av de nya flickskolorna. När departementschefen förklarade, att socialdemokraterna ville ge den nya flickskolan en läggning, som skulle leda till dess undergång, så är detta något, som tvärtom i mycket hög grad passar in på honom själv och på utskottets majoritet. Ja, man skulle rent av kunna våga använda det något drastiska uttrycket, att den borgerliga majoriteten här driver omsorgen om bevarandet av flickornas kvinnliga egenart, som det så vackert heter, så långt, att den blir den kommunala flickskolans dödgrävare.

Man säger, att genom att mera generellt anordna en anknytning uppåt till gymnasiet förfuskas man den gamla flickskolans traditionella mål. Jag har all aktning för den gärning, som våra privata flickskolor ha utfört, och jag vill inte alls, att vare sig min eller mina partikamraters ställning i denna fråga skall uppfattas som ett underkännande av den insats i svenskt kulturliv, som dessa flickskolor och deras lärarkår hittills utfört. Men jag måste opponera mig, när man från olika håll söker att göra dessa flickskolor på något sätt till tabu, något som inte får vidröras. Det är dock så, att när de en gång kommo till, så skapades de för att motsvara ett på den tiden härskande behov. Numera har kvinnökönets hela ställning inom vårt svenska samhälle betydligt förändrats från den tiden. Det är inte längre ändamålsenligt att tänka sig, att våra flickor i allmänhet skola fostras till vad man med ett alldagligt ord kallar familjeflickor och inriktas på att enbart bli husmödrar. Den moderna tiden och inte minst den moderna tidens kvinnor kräva, att kvinnorna lika väl som männen göras dugliga till att uträtta ett arbete direkt i samhällets tjänst och skaffa sig egna existensmöjligheter. Detta har också riksdagen för några år sedan uttryckligen fastslagit genom sitt beslut om likaberättigande för kvinnor i fråga om tillträdet till olika levnadsbanor, och det förvånar mig då, att man här med den ena handen vill ta tillbaka vad man med den andra handen redan har givit.

Liksom jag inte kan finna det riktigt, att man sålunda på sätt och vis försöker förevisa den gamla flickskoletypen, kan jag inte heller finna det riktigt, att man med konstlade medel försöker konservera den gamla flickskolans lärarinnetyyp. Här finns ett ganska underligt uttalande i statsutskottets utlåtande angående denna sak, som jag skall tillåta mig att beröra redan på denna punkt av debatten. Utskottet säger, att den höga pedagogiska standard, som med rätta tillerkännes den högre flickskolan, är till en väsentlig del att tillskriva den insats, som inom denna skola gjorts av de från högre lärarinneseminarium utbildade lärarinnorna. Ja, det är väl ingen människa, som förnekar, att dessa från högre lärarinneseminarier utbildade lärarinnorna gjort en god insats, men det innebär väl inte, att dessa lärarinnor för all framtid skulle vara bättre skickade som lärarinnor i flickskolorna än de universitetsbildade lärarinnorna, vilkas utbildning dock är grundligare och tar längre tid än de seminarieutbildades. Icke desto mindre tycks detta vara utskottets mening. Utskottet har i en mycket dunkel form givit en anvisning till de utnämmande myndigheterna att för framtiden på något sätt laga så, att man inte tar den hittills vanliga hänsynen till akademiska examina vid tillsättandet av dessa tjänster. Utskottet säger: »Utskottet vill därför framhålla angelägenheten av att, då det gäller att vid tillsättande av ordinarie ämneslärartjänster vid de kommunala flickskolor-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

na väga seminarieutbildningen mot de akademiska meriterna, så tillses, att den vid högre lärarinneseminarium erhållna utbildningen icke under alla förhållanden skjutes åt sidan till förmån för en akademisk examen utan att all den hänsyn, som en befattning vid denna skolform kräver, tagas till de vid lärarinneseminariet förvärvade reella lärarmeriterna.» Jag finner det också naturligt, att man tar all rimlig hänsyn till de vid lärarinneseminariet förvärvade reella lärarmeriterna, men jag vill fråga herrarna i utskottsmajoriteten, vad de egentligen mena med detta uttalande. Mena de, att om man har att välja en lärarinna med akademisk examen och en lärarinna, utexaminerad från lärarinneseminariet, så skall den senare i regel ha företräde, såvida inte den andras akademiska examen är alldeles kolossalt överlägsen? Jag vore tacksam för en liten upplysning från utskottsmajoritetens håll, om vad den egentligen inlägger i detta något sfinxlika uttalande, och jag hoppas allvarligt, att det icke för framtiden måtte tagas till intäkt för någon sorts godtycke eller mannamån vid tillsättandet av tjänsterna vid dessa nya flickskolor.

Ja, herr talman, då denna debatts resultat väl på förhand torde vara avgjort, och då ju intresset från kammarens sida, som statsrådet redan påpekat, inte är så värst stort — det kunde kanske rent av varit lämpligare att förlägga denna debatt till exempel till Pedagogiska sällskapet —, så skall jag för min del nu inte förlänga den ytterligare. Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationen och alltså avslag på utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den debatt, som här förts angående tolkningen av föregående riksdags skolbeslut och de historiska utredningar, som i detta sammanhang här kommit till synes. Detta av två skäl, dels därför att mina partikamrater gjort det på ett grundligt och såvitt jag förstår synnerligen uttömmande sätt, och dels därför att det, sanningen att säga, inte så mycket intresserar mig i dag. Det som i dag intresserar mig i denna fråga är felen och förtjänsterna i det flickskoleförslag, som nu föreligger, och det är dessa fel och förtjänster, som jag i ett par avseenden skulle vilja gå in på för att motivera mitt avslagsyrkande. Det är en motivering som inte alldeles sammanfaller med reservanternas inom utskottet utan som i vissa delar går utöver deras motivering.

Jag står i detta hänseende på alldeles samma ståndpunkt, som högern så kraftigt i fjol urgerade rörande den förnämsta bristen i skolpropositionen, det som från högerns sida deklarerades såsom inte bara gräsligt utan övermåttan gräsligt, nämligen att man skulle tvinga den svenska ungdomen att förlänga sin skoltid med bortåt ett år eller ett helt år i många fall, och detta i en tid, då man måste kräva i varje nation, i varje folk, att skoltiden skulle om möjligt minskas i stället för att man skulle försöka pressa in ungdomen på skolbänkarna ännu längre tid än förut. Denna synpunkt hade inte bara högern, utan den delades av många av oss andra, som stödde regeringsförslaget, och det var denna synpunkt, som gjorde, att jag inte med den kraft och den friska beslutsamhet, som karakteriserade många av mina partivänner, kunde motsätta mig den dubbla anknytningen, från både fjärde och sjätte klassen. Jag ansåg nämligen, att så länge man inte kunde visa på säkra vägar att nå fram till studentexamen på samma tid som förut, så länge var det oberättigat att motsätta sig varje möjlighet för den dittillsvarande kortare vägen till studentexamen. Det var sociala värden av olika slag, som kämpade mot varandra och som måste motsäga varandra. Det är således huvudsakligen från den ståndpunkten, som jag utgår i min opposition mot regeringens skolförslag i år. Jag kan inte förstå, att högern, som i fjol fann det så övermåttan gräsligt med ett onödigt utsträckande av skoltiden för ungdomen, i år anser det helt naturligt, att skoltiden utsträcker. Vad svarar högern på det och vad svarar regeringen på det? Jo, det är ju *bara*

flickorna det gäller. Jaså, är det verkligen på det sättet, att kampen för tillvaron inte är lika hård för kvinnan som för mannen i vårt samhälle? Är det på det sättet, att kvinnan kan gå i hemmet längre tid än mannen utan att bidra till sin egen försörjning? Går utvecklingen i den riktningen? Det gör den visst inte. Här se vi således, hur högern ger upp sin huvudposition, sin allra starkaste position från fjolåret och med den folkfrisinnaade regeringens benägna bistånd ger goddag i alla de starka skäl, som högern kom med mot fjolårets skolproposition.

Det var inte utan en viss betänksamhet, som jag gick in på skolutskottets begäran i fjol om en kommunal flickskola, som för att nå samma kunskapsresultat och samma bildningsresultat som realskolan skulle vara 25 procent längre, skulle vara femårig i stället för fyraårig. Regeringen och jag voro fullt överens om att fyra år räckte för inhämtande av realskolans bildningsmål. Jag skulle tro, att åtminstone ecklesiastikministern och jag äro ganska överens om att normalskolekompetensen och realskolekompetensen i fråga om kunskapsstillägnet torde kräva ungefär lika lång tid, eftersom det är ungefär lika stort kunskapsinnehåll. Jag tror nog, att ecklesiastikministern skall gå med på att de naturvetenskapliga ämnena, av vilka det kräves mindre kunskaper i flickskolan, äro väl så svåra som språken, i vilka det kräves mera kunskaper i flickskolan. Riksdagen tog således den hänsynen till de praktiska ämnena i flickskolan, att riksdagen höjde skoltiden för flickorna med 25 procent över skoltiden för pojarna för vinnande av samma bildningsmål. Det trodde vi då, att alla voro överens om, men så kommer regeringen i år och säger: 25 procents ökning är alldeles för litet, flickorna måste ha 50 procents längre tid än pojarna för att få in detta kunskapsstoff. Ja, sådana kunna flickor vara! Men skola vi säga, att det är flickor i allmänhet, som behöva så mycket längre tid än pojarna? När man talar om flickornas överansträngning, så tänker man på flickornas hemläxor o. s. v. Dessa praktiska ämnen skulle vara sömnad och hushållsgöromål under skoldagen utan några hemläxor, och under sådana förhållanden kan man inte säga, att de skulle tynga så ofantligt mycket på flickorna. Men 50 procents längre tid skola flickorna ha enligt det föreliggande förslaget. I vilka flickors intresse är en sådan bestämmelse? Ätminstone inte i de fattigare hemmens flickors intresse. Detta intresse föreligger inte för arbetarklassens flickor och inte för bondeklassens flickor. De ha intet intresse av en utdragen och uttänjd studietid, som endast skulle hindra dem att tidigare komma ut i det praktiska livet, tidigare komma ut i förvärvsarbete. Här har regeringen således alldeles i onödan gått till mötes ett intresse, som bestämt strider mot bondebefolkningens och arbetarklassens intresse, till fördel för sådana familjer, som tycka, att deras flickor inte ha något behov av att, som det heter, jåkta. Deras flickor ha intet behov av att tänka på utkomsten så fort som möjligt, deras flickor äro tvärtom betjänta med att få gå längre i skolan än vad flickor i allmänhet här i landet ha råd till eller behov av.

Jag sade, att det just är bondehemmens och arbetarhemmens flickor, vilkas intresse här har offrats för andra samhällsklassers intresse, och det vågar jag säga så mycket starkare, som ecklesiastikministern i fjol lämnade den motivering, varpå jag stöder mig. Lantbrukarhemmen skicka inte sina flickor till staden, när de äro tio år gamla, ifall de kunna få behålla dem hemma, tills de äro tolv år gamla, det kostar dem för mycket, och det är mycket tråkigt ur uppfostringssynpunkt också att skicka dem hemifrån så tidigt. Men behåller man dem hemma så länge, som tills de bli tolv år, måste man sätta dem i regeringens sexåriga flickskola i stället för den i fjol begärda femåriga. Landsbygdens intressen äro således offrade i den överenskommelse, som regeringen träffat med högern och bondeförbundet i denna fråga. Arbetarbarnens intressen äro också offrade. Där kan högern gå emot mig med samma resonemang som i fjol,

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

men då har jag ecklesiastikministerns och statsministerns resonemang att ta till, ty de försvarade sig mot högerns resonemang på det sättet, att i fattiga arbetarhem låter man inte flickorna välja en lång utbildningsväg vid 10 års ålder — det gör man inte — en utbildningsväg, som skall ta sju år enligt regeringsförslaget i detta fall. Utan man gör på det sättet, och det gör man klokt i, att man väntar, tills man kan litet bättre bedöma flickornas läggning. Man låter dem gå ut folkskolan, och sedan ha de efter genomgången folkskola denna sexåriga skolkurs, som regeringen föreslår. Jag tycker, att det är en fruktansvärd affärsuppgörelse på bekostnad av Sveriges småfolk, som är gjord av regeringen i detta fall, om nämligen flickskolan överhuvud taget skall vara avsedd även för småfolkets barn.

Det finns i regeringsförslaget åtskilliga mycket goda uppslag, som inte fått tillräckligt erkännande, beroende naturligtvis därpå, att dessa uppslag ha tillämpats på ett något valhant sätt. Ett av de allra bästa uppslagen är givetvis regeringens funderingar på en differentiering i en teoretisk och en praktisk linje. Detta uppslag har blivit mycket hårt kritiserat av partikamrater till mig. Ja, de punkter, på vilka dessa partikamrater satt in kritiken, äro svaga, men själva uppslaget skall inte nekas det erkännande, som det är värt. I hela skoldiskussionen i fjol och i skoldiskussionen över huvud under de senaste åren har det beklagats, att vår skola är sådan, att den lockar ungdomen från det praktiska arbetet in på de teoretiska levnadsbanorna. Riksdagen skrev i fjol till regeringen och bad om praktiska skolor, som skulle leda ungdomen — även den ungdom, som ville ha en bättre teoretisk uppfostran — in på de praktiska banorna i stället för de teoretiska, en skrivelse om en praktisk realskoleexamen, skulle vi kunna säga, för att använda ett kort uttryck. Att det är nödvändigt att gå fram på den vägen, visar ett exempel, som jag skall ta mig friheten att anföra. Det var en lantbrukare, en dukig lantbrukare, mycket känd i hela landet, som för några månader sedan i diskussionen om detta spörsmål sade till mig: »Du har alldeles rätt i att det nuvarande skolsystemet är alldeles uppåt väggarna för lantbrukarna.» — »Jag har», sade han vidare, »en gård, som varit i släktens ägo 250 år. Den gården hade jag hoppats att få lämna åt någon av mina äldsta söner. Det blev en kommunal mellanskola i grannsocknen, och jag blev ju glad över att kunna giva mina barn en bättre uppfostran än en vanlig folkskoleuppfostran.» Nu hade de tagit realskoleexamen, och under dessa fyra år med denna läxläsning och allt vad till skolan hör hade de blivit avvanda från sina intressen för lantbruket, och nu skall den ene bli bankman och jag vet inte vad för fint den andre skall bli. Men fadern var inte glad åt den saken. Ja, sådana äro våra högre skolor. Men det sätt, varpå regeringen har tillämpat tanken om en linjeuppdelning med praktisk och teoretisk linje, är just sådant, att detta förhållande inte förbättras. Ty hur har regeringen lagt den praktiska linjen i sin proposition? Jo så, att flickorna i 13-, 14-, 15- och 16-årsåldern skola avvänjas, praktiskt taget, från det praktiska arbetet, och sedan i 17—18-årsåldern skola de åter intresseras därför. Det blir ju alldeles samma förhållande med flickorna, som det blev för dessa bondpojkar jag talade om. Vad är det nu för en upp- och nedvänd ordning, då man äntligen tycktes ha fått blicken öppen för nödvändigheten att lägga skolorna praktiskt? Vad är det för en upp- och nedvänd ordning att gå på i de gamla hjulspåren med först avvänjande från kroppsarbete, avvänjande från praktiska sysselsättningar och praktiska intressen? Det borde naturligtvis ha lagts på det sättet, att när flickorna slutade folkskolan i 12—13- eller rättare 13—14-årsåldern, skulle de tvingas, liksom förresten pojkarna i sina skolor, att varenda dag syssla med hushållsarbete, sömnad och praktiskt arbete i allmänhet. I de två klasserna borde de ämnena vara obligatoriska. Det hade ej heller de haft skada av, som sedan skulle gå teoretiska levnadsbanor. Sedan skulle differentieringen ske

så, att de praktiska ämnena kunde fortgå alltjämt alla klasserna igenom och giva en god, verkligt bärande praktisk utbildning. På det sättet skulle vi räd-
da många duktiga flickor åt det praktiska arbetet, sådana som vi nu draga över
för att nöta sina kjolar på stolarna på kontor o. s. v.

Här har regeringen med denna proposition tydligen föregripit en viktig sak. Varför var inte regeringen angelägen om att först och främst utreda de krav, som riksdagen ställde i fråga om den praktiska skolan, innan regeringen tog sig för att smälla in detta goda uppslag på ett sådant sätt, att det måste miss-
tänkliggöras? Emellertid: detta goda uppslag har haft något annat gott med sig, nämligen att det har öppnat ögonen på en hel del bland svenska folket för onödigheten av den kommunala flickskolan. I det fallet står jag i opposition mot den förste ärade talaren i dagens debatt, herr Olof Olsson. Den praktiska flickskolans lösning skulle verkligen onödiggöra denna dyrbara och dåliga skol-
form, som den kommunala flickskolan innebär, ty i och med detsamma som den utredningen vore gjord, i och med detsamma som vi hade fått en praktisk real-
skola, så hade vi fått inte en gosskola, där flickorna flyttade in, utan vi hade fått en praktisk skola med differentiering efter pojkarnas och flickornas behov. Pojkarna hade under dessa övergångsår, 12—13- eller 13—14-årsåldern, fått gå i verkstäder o. s. v. i sitt arbete, och flickorna hade fått gå i kök och vävstolar med sitt arbete, och på det sättet hade samundervisning förekommit endast i de medborgerliga ämnena. Man hade givetvis på det sättet fått till stånd en verk-
lig medborgarskola, som kunde draga till sig den ungdom här i Sverige, som ville ha en bättre uppfostran än folkskolan kunde giva. Vi hade fått den saken till stånd utan att göra denna dyra nya skolform, som då skulle bli ganska obe-
hövlig.

Det har sagts i en aftontidning här, att man på sina håll har velat sabotera denna flickskola, som riksdagen nu antog. Det är ju alldeles tydligt, att jag med mina utgångspunkter måste anse den skolform, denna verkligt utpräglade överklasskola, som regeringsförslaget innebär, vara en skadlig skolform, som kan komma i vägen för en sund utveckling, när regeringen har utrett frågan om de praktiska skolformerna för ungdomen här i landet. Man har nu i någon tid-
ning låtit förstå, att även om en borgerlig samling här kan tvinga fram denna skola gentemot en samlad arbetaropinion, så beror det på arbetarna själva i en hel del svenska städer, där arbetarna äro det dominerande inslaget, om denna skola skall komma till stånd eller ej. Och det talades hårda ord om något slags diktatur, som man skulle vilja utöva i de städerna. Ja, man kan tala om dik-
tatur i många hänseenden. Jag är nu på det klara med, att majoritetsdiktatur alltid är mera sympatisk än minoritetsdiktatur, men jag anser ej, att majori-
tetsdiktatur och demokrati är detsamma. Jag anser, att det är felaktigt att gentemot en samhällsklass, som innefattar bra nära hälften av den svenska befolkningen, i den ena frågan efter den andra på grund av den majoritet, som man ännu har, hänsynslöst diktera sin vilja, vare sig det mot denna enhälliga arbetaropinion sker i fråga om kollektivavtal eller beträffande skolformer, och jag kan ej förstå, att de, som anse, att det är fullkomligt i sin ordning, att det är verkligt demokratiskt att förfara på det sättet, beklaga sig över, om den sam-
hällsklass, mot vilken man på det sättet uppför sig genom överenskommelser, i vilka den samhällsklassen ställes utanför — jag kan ej förstå, säger jag, att man då beklagar sig över, att denna samhällsklass skulle tillämpa samma prin-
ciper vid de tillfällen, när den har makt att göra det. Jag tycker inte om det sättet, det är sant, men jag kan inte förstå, att de, som själva uppföra sig på det sättet, ha någon rätt att beklaga sig däröver.

Här föreligger, såsom sakerna nu utvecklats sig, såvitt jag förstår ej den allra ringaste risk från skolans synpunkt, om detta förslag får vila till nästa år. Jag är alldeles övertygad om och kan garantera, att inom det parti, som nu

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

opponerar sig mot ett beslut i år, finnes en stark känsla för att vilja medverka till en god lösning av frågan om den kommunala flickskolan. Personligen tror jag, att den är onödig, men i stort sett ha mina partikamrater ju en annan uppfattning, och jag är alldeles övertygad om, att det ej är något högre önskemål i fråga om skolans utveckling här i Sverige från arbetarpartiets sida än att få medverka, men man kan ej medverka sådan som planen nu är. Arbetarna vilja ha rätt att få göra sin röst hörd i överläggningarna, innan realbesluten fattas, före förslaget framläggande här i riksdagen. Det är också på den grund, herr talman, ehuru huvudsakligen på grund av de pedagogiska och sociala bristerna i skolförslaget, som jag ber att få yrka bifall till reservationen och således avslag på propositionen.

Herr Olsson, Olof: Jag skall inte, herr talman, förlänga debatten synnerligen mycket, och jag kan undvika det genom att inte taga upp en polemik på alla de punkter, där jag verkligen har inbjudits till en sådan. Jag har nämligen fått den uppfattningen, att ett sådant här polemiserande mycket lätt tenderar till att inte bli någonting annat än ett rent vedsågeri. Men jag tror, å andra sidan, att det är nödvändigt, att jag säger någonting ovanpå den förklaring, som avgavs av herr ecklesiastikministern och som jag förmodar var eller skulle vara ett svar på den fråga till regeringsbänken, som jag ställde under mitt första anförande. Han sade, att man från vår sida hade sagt, att en överenskommelse eller en utfästelse hade svikits. Man hade »inte lojalt effektuerat» o. s. v. I det sammanhanget sade han själv, att han inte varit med om någon överenskommelse eller någon utfästelse i annan mån än att han förklarat, att han lojalt skulle effektuera vad riksdagen komme att besluta. Men nu säga somliga, tillade han, att riksdagen beslutat si, och andra säga, att riksdagen beslutat så. Jag fäste mig vid det rätt märkvärdiga, att det alldeles tyckes ha undgått herr ecklesiastikministern, att anmärkningarna komma från dem, som synnerligen intimt samarbetade med honom i fjol och som väl borde något så när ha kunnat ge honom en föreställning om vad det var de avsågo med sina uttalanden i utskottsutlåtandet och med det skrivelseförslag, som därefter avgick till regeringen. Han sade emellertid också strax efteråt, att de avvikelser, som ha skett, ha berott därpå, att han ändrat mening. Det är mycket bra. Jag respekterar en sådan förklaring. Jag anser inte, att en människa i hela sitt liv skall vara bunden vid samma mening, men om nu detta också hade kommit till synes i den kungl. propositionen och inte där beslöjats genom allehanda talesätt, så hade det varit ändå bättre. Alltid står likväl den anmärkningen kvar, att om en man lägger fram en skolproposition, som spänner över stora fält, då är det inte mer än rimligt, om man begär, att han har en genomtänkt uppfattning om hur det skall förfaras i de olika avseendena, så att han inte har *en* uppfattning om vad som kan vinnas på ett område och har *en annan* uppfattning om vad som kan vinnas på ett område, som ligger parallellt med det föregående.

Med dessa ord kan jag lämna herr ecklesiastikministern och knyta an vid herr Bergqvist i ett par punkter, särskilt den punkten, som ansluter sig nära till vad jag nu sist yttrade. Herr Bergqvist sade nämligen ungefär detsamma om fjolårets utskottsutlåtande och kom till den jämförelsen, att vad som är sanning i Jena, det är bara dåligt skämt i Heidelberg. Men jag förmodar, att herr Bergqvist inte anser, att det, som för herr Bergqvist är sanning, förändrar denna sanningshalt i den mån han reser från Jena till Heidelberg, utan herr Bergqvist har väl ändå samma uppfattning om sanningen, var han än befinner sig.

I fråga om de från den sexklassiga skolan övergående folkskolebarnens utsikter behöver jag endast hänvisa till vad herr Pauli yttrade närmast före mig.

Jag förmodar, att om herr Bergqvist hörde på honom, så hade han också tillfälle och anledning att i någon mån modifiera den glada syn på saken, som han hade i sitt anförande.

Och så kommer jag till den sista anmärkningen, som för mig är den viktigaste och som jag tror det är skäl, att jag söker klarlägga. Den uppfattning jag hade om samskolan ansåg herr Bergqvist sig kunna dela men han tillade, att har man den uppfattningen, då bör man inte draga de slutsatser, som jag drog, utan då bör man draga den slutsatsen, att det var rätt obetänksamt vad som beslöts i fjol. Nu tror jag inte, att herr Bergqvist riktigt följde med de olika leden i mitt resonemang, men det betyder inte så mycket för saken. Beslutet om samskolorna i fjol hade två sidor. På sådana orter, där samskolan är flickornas enda utbildningsmöjlighet, där måste man ta den, och det försökte jag också klargöra, men på platser, där sådant inte är behövt, där är det heller inte bra, och det var just på grund därav, som jag fäste en sådan stor vikt vid den kommunala flickskolan. Jag förmenade nämligen, att den kommunala flickskolan just på dessa platser skulle locka flickorna från samrealskolan. Men det var efter detta, som jag — kanhända i något väl stark förkortning — drog min slutsats, och den slutsatsen var denna, att om det är så, då bör flickornas mellanskola eller realskola, eller vad vi vilja kalla den, för flickorna hålla alla de vägar öppna, som det är mellanskolans sak att göra såsom ett naturligt genomgångsled till den högre utbildningen. Det var den slutsatsen jag drog och som jag tror är den enda riktiga.

Herr Reuterskiöld är jag tyvärr inte i tillfälle att kunna svara i anledning av hans ingående textkritik. Det är nämligen så, när man sitter här i kammaren, att därest man inte är stenograf, har man mycket svårt att hålla samman de olika leden i ett resonemang, som rör sig med citat i den rika växling, som herr Reuterskiölds anförande innehöll. Det gör, att jag måste spara på en kritik, till dess jag ser det tryckta protokollet, och då har den tyvärr inte längre någon aktualitet. Jag kom därför endast att fastna vid den synpunkt, som herr Reuterskiöld gjorde sig till målsman för i fråga om riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t. Jag tror, att den tolkning han gav av riksdagsskrivelsernas betydelse för Kungl. Maj:t var en spekulation, och jag tror också, att det hittills har varit bra, att inga regeringar ha anslutit sig till den.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Som kammarens ledamöter nog hava uppmärksammat, kan man säga, att den diskussion, som förekommit här, sonderfallit i två stora huvuddelar. Dels har det förekommit delade meningar om vad som egentligen inneslöts i fjolårets utskottsbetänkande rörande den kommunala flickskolan och huruvida den i år framlagda propositionen kan anses stå i överensstämmelse med de uttalanden, som gjordes förra året. Dels har det också förekommit strid rörande huruvida det förslag till en kommunal flickskola, som blivit framlagt nu i år, ur sakliga synpunkter är acceptabelt.

Den förste ärade talaren, som nyss avslöt sitt andra anförande, inledde diskussionen med spirituella anmärkningar och citat rörande första delen av den här förda diskussionen, nämligen beträffande vad fjolårets beslut innehöll, vad departementschefen i fjol uttalat och huruvida den ståndpunkt, som regeringen i år intagit, låter sig förena med fjolårets hållning. Och han kom ju till det resultatet, att ecklesiastikministern hade pendlat fram och tillbaka utan fast hållning samt att det, som föreslås i år, ej alls står i överensstämmelse med de förutsättningar för årets förslag, som man ansåg ligga i det förra året fattade beslutet.

Ja, jag skall ej gå närmare in på spørsmålet om vem som pendlat eller vaggat mest i den föreliggande frågan. Jag konstaterar blott, att utgångspunkten

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

i föl för socialdemokraternas aktion på detta område var en helt annan än den, som de sedermera intogo. Det är uppenbart för var och en, som läst handlingarna i målet, att socialdemokraterna förra året från början avsågo att stämpla även fjolårets regeringsproposition såsom ett förfuskande av den gamla botten-skoletanken, ett förfuskande, som skulle brännmärkas ur folkliga och demokratiska synpunkter. I den motion, som de då väckte, uttalades nämligen, att man fann sig föranlåten att mot den då avgivna propositionen rikta den grundläggande anmärkningen att steget ej tagits fullt ut till botten-skolans förverkligande. Så yttrades bl. a.: »Det är visserligen gott och väl, att varje läroverksort enligt regeringsförslaget skall erbjuda någon real- eller motsvarande skola, som bygger på den 6-åriga folkskolan, men den gamla ordningen kommer dock att i betydande utsträckning kvarstå orubbad. Parallelskole-systemet, som framför allt riktar en social udd mot de mindre bemedlade samhällsklasserna, som försätter landsbygdens ungdom i en ogynnsam undantagsställning med avseende på möjligheten till en högre bildning, och som enkanerligen i sin nuvarande utformning är i hög grad orättfärdigt mot den kvinnliga ungdomen, kommer i den nya skolorganisationen att fortleva i en omfattning, som icke kan anses överensstämmande med ett demokratiskt samhälles plikt att skipa rättvisa mot alla medborgarlagar, att icke upprätthålla ett skolsystem, som gynnar den ena samhällsklassen och missgynnar den andra.»

Principiellt sett kan väl knappast en starkare förkastelsedom uttalas över principerna i en skolreform än den, som uttalats i dessa inledningsord till fjolårets motion från socialdemokratiskt håll — en motion, som riktade sig direkt mot fjolårets skolproposition. Men vad inträffade? Jo, det inträffade ju, att under frågans fortsatta behandling övergävo socialdemokraterna ej endast denna ståndpunkt — anknytning enbart till den 6-åriga folkskolan — utan framlade de därtill ett förslag till en skolorform, som bjöd på en konkurrerande anknytningslinje till den på den sexåriga folkskolan byggda, med vida större effektivitet och långt större konkurrenskraft än den anknytning, som föreslagits i den då framlagda kungl. propositionen. Tänk, om någon radikal skolpolitiker då, sedan sistnämnda förslag kommit från skolutskottet, uppträtt i kammaren och kritiserat socialdemokraternas yttranden! Vilka jämförelser hade han ej kunnat göra mellan principståndpunkten i motionen och det slut, till vilket socialdemokraterna kommit i utskottet? Hur skulle han ej kunnat tala om pendlande och vaggande, om hållningslöshet, om brist på kontinuitet i uppträdandet m. m. dylikt?

Nu inlät sig ingen på detta. Man kom till det resultatet, att socialdemokraterna liksom vi övriga försökte av de föreliggande förhållandena göra det bästa möjliga, och detta under fasthållande vid den principiella grundsynen. Man har ej på något sätt från något håll riktat sådana förebräelser mot socialdemokraterna, ehuru det hade kunnat ske med mera berättigande och med större framgång än mot något annat partis eller någon annan individs hållning i skolfrågan.

Med detta torde jag hava belyst det berättigade i att man på socialdemokratiskt håll nu försöker att beträffande årets skolproposition uppträda såsom den principiella renlärighetens orubbliga representanter på detta område. Vidare har man emellertid nu frågat, huruvida det ej föreligger en mellan regeringen och socialdemokratiska partiets ledamöter i fjolårets skolutskott träffad överenskommelse, som borde ha utgjort hinder mot framläggandet av årets skolproposition. Jag vill för min del härtill svara att någon sådan överenskommelse måste jag bestämt anse *icke* föreligga. Vad jag varit med och överlagt om, det var, att det i år skulle framläggas en proposition om en flickskolereform. Någon diskussion rörande den skolreformens innehåll — utöver vad som uttalats i utskottets utlåtande — har icke blivit förd. I detta av-

seende har man sålunda att fråga sig, huruvida den proposition, som nu föreligger, verkligen söker realisera vad som med avseende på de kommunala flickskolorna kunde inläggas i fjolårets beslut?

Vad då detta beslut beträffar, förhåller det sig ju så, att man måste anse det innehålla rätt vaga och obestämda anvisningar i olika riktningar. Men vad som väl ändå var huvudsaken i dessa anvisningar var, att man skulle skapa en flickskola, som icke sammanföll, vare sig i fråga om skoltekniska anordningar eller i fråga om bildningsmål, med realskolan utan som avsåg en mera fristående skoltyp med självständigt syfte och ett mål, som sammanföll med den hittillsvarande högre flickskolans s. k. »normalskolekompetens». Det finnes uttryckliga uttalanden därom i fjolårets utskottsutlåtande. Där står exempelvis på sid. 71, sedan man talat om samskolans berättigande, möjligheter, fördelar och nackdelar, följande: »Om således utskottet ansett, att den kvinnliga ungdomens högre undervisning i vida större utsträckning än för närvarande kan äga rum i mindre anstalter av samskolenatur, följer härav ingalunda, att utskottet anser ifrågavarande behov genom denna anordning vara i erforderlig mån tillgodosett. Vid sidan av de studiemål, som real- och studentexamina representera, komma säkerligen för flickornas vidkommande även för framtiden att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna.» Och sedermera fortsätter man och uttalar, att man förväntar ett förslag, som realiserar den tanken. Jag hemställer, huruvida, när man försöker att gå igenom de olika anvisningar, som i detta avseende givits, den typ, som därvid utkristalliserar sig i föreställningen, mera närmar sig den skoltyp, som nu rekommenderas från socialdemokratiskt håll och som, såvitt jag förstår, ytterst nära närmar sig realskolan, än det skolförslag, som föreligger i den kungl. propositionen? Jag måste anse, att för såvitt man här verkligen vill åt denna nya skola giva en självständig uppgift med egna bildningsmål, så träffar den kungl. propositionens förslag närmare vad utskottet siktade på än det förslag, som skisserats i motioner och reservationer från socialdemokratiskt håll och nu ytterligare tagit form i denna diskussion.

Här har redan från olika håll påpekats, att det förslag, som propositionen innebär i sin tekniska utformning och sina allmänna utgångspunkter lyckligt kompletterar den organisation, som i fjol skapades för ungdomsutbildningen i övrigt. Jag vågar sålunda göra gällande, att jämväl ur sistnämnda synpunkt goda skäl givas för det förslag, som nu föreligger, och som utskottets flertal ju också givit sitt tillstyrkande. Jag vågar därför uttala — jag skall ej längre upptaga tiden — att jag tror, att regeringen med mycket väl bevarat lugn kan mottaga förebräelserna såväl i fråga om att hava avvikit från de förutsättningar, som skapades genom fjolårets beslut, eller i fråga om den i propositionen föreslagna skolans berättigande och nytta. I båda dessa avseenden får regeringen med tillförsikt bära de förebräelser, som riktats mot densamma. Jag hoppas sålunda, att ett bifall till det föreliggande utskottsförslaget skall skapa förhållanden, vilka ingalunda komma att präglas av de brister, som man här försökt konstruera. Det har för övrigt emellanåt, även i de rent kritiska anförandena, kunnat förnimmas undertoner av den uppfattningen, att den kommunala flickskola, som här föreslås, verkligen äger förutsättningar att i fortsättningen väl kunna fylla den uppgift, som densamma erhållit inom vårt nya skolsystem.

Herr Norling: Herr talman! Det är inte min avsikt att deltaga i meningsutbytet om de stora principiella spørsmål, som här debatteras. Jag har begärt ordet endast för att yttra mig i största korthet om en, som jag tycker, ganska viktig detalj i det föreliggande förslaget.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Med instämmande av åtskilliga bland kammarens ledamöter ha herr Sandegård och jag väckt en motion, vari vi hemställt, att tjänstgöringsskyldigheten för ämneslärare med full tjänstgöring vid de kommunala flickskolorna måtte av riksdagen bestämmas till lägst 24, högst 30 veckotimmar. Detta innebär med andra ord, att den av Kungl. Maj:t föreslagna maximigränsen skulle flyttas uppåt med 2 veckotimmar, under det att minimigränsen bibehålles, där Kungl. Maj:t föreslagit den.

Statsutskottet har naturligtvis inte ägnat någon nämnvärd uppmärksamhet åt motionärernas yrkande och — såvitt jag kan finna — ingen uppmärksamhet alls åt den motivering, som förebragts i motionen. Saken omnämnes på ett tiotal rader på sid. 32 i utskottsbetänkandet, där man får veta, att »motionärerna beröra frågan om lektionstimmarnas längd — 45 minuter — och framhålla, att en eventuell utsträckning av tjänstgöringstiden för lärarna vid de kommunala flickskolorna icke kunde undgå att återverka även i fråga om statsläroverken och de kommunala mellanskolorna». Om det är utskottets mening att med detta ge ett koncentrat av motionärernas argumentation, så måste jag verkligen säga, att resultatet inte helt och hållet motsvarar de förväntningar, man skulle kunna ha rättighet ställa på en så förnämlig korporation som statsutskottet.

Det är alldeles riktigt, att de av utskottet påpekade sakerna återfinnas i motionen, men de utgöra ingalunda tyngdpunkten i vår motivering. Tvärtom torde man nog kunna påstå, att vad vi motionärer alldeles särskilt understryka och betona, det är å ena sidan de ekonomiska, å andra sidan de pedagogiska och skolorganisatoriska hänsynen. Det har vid något tidigare tillfälle, då denna fråga varit på tal, anmärkts, att på grund av skolarbetets art och anordning kan redan en arbetsvecka på allenast 28 timmar bli tillräckligt ansträngande och nervfrestande för en lärare. Det faller givetvis icke oss motionärer in att vilja bestrida en så självklar sak, men vi önska gärna påpeka, att om 28 timmars arbetsvecka anses kunna fullständigt uttömma en lärares normala prestationsförmåga, så är det verkligen ganska anmärkningsvärt, att man av barnen, t. o. m. i deras ömtåligaste ålder, anser sig kunna uttaga en arbetstid, som sällan understiger 36 men ofta uppgår till 38 å 40 timmar per vecka, vartill ju kommer ett hemarbete med skoluppgifter, som tar dryg tid. Vi ha i motionen tillåtit oss beteckna det som en alltjämt aktuell nödvändighet att åvägabrinda en riktigare avvägning av förhållandet mellan lärares och elevers arbetsbörda i våra skolor. Saken torde nog i själva verket förhålla sig på det sättet, att man aldrig lär kunna fixera en rimlig arbetsbörda åt barnen, så länge man inte bryr sig om att på ett förnuftigt sätt avväga förhållandena mellan lärarnas och barnens arbetstid.

Rörande de ekonomiska konsekvenserna av en sådan åtgärd, som i motionen ifrågasatts, är jag i tillfälle hänvisa till synnerligen auktoritativa omdömen. De särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga, som den 15 augusti 1923 avlämnade ett betänkande med förslag till löneroglering för befattningshavare vid rikets allmänna läroverk samt folk- och småskolor m. fl. läroanstalter, hade ägnat uppmärksamhet jämnväl åt frågan om en rimlig utökning av lärarnas tjänstgöringstid. Det framhålles i betänkandet, att frågan utan tvivel kräver ett grundligt övervägande ur olika synpunkter, innan man bestämmer sig för en ändring av nu gällande bestämmelser, och jag vill i det sammanhanget påpeka, att den nu föreliggande motionens yrkande är så avfattat, att det lämnar full frihet åt skolmyndigheterna att laga efter omständigheterna. Vi ha ju nämligen förutsatt, att den nu stadgade minimitiden skall stå kvar, medan gränsen uppåt skulle i någon ringa grad förskjutas. Ehuru de sakkunniga, av skäl, som nyss antyddes, icke kände sig beredda att direkt föreslå en utökning av tjänstgöringstiden, påpekade de dock, och det i mycket övertygande ordalag, att de ekonomiska konsekvenserna av en dylik, över lag

genomförd utökning måste bli ganska avsevärda. Beträffande de allmänna läroverken hade av de sakkunniga vidtagits en approximativ beräkning, som gav vid handen, att genom en ökning av de ordinarie ämneslärares tjänstgöringstid med endast en enda timme per vecka skulle man kunna inbespara cirka 40 extra-lärare, vilket med dåvarande lönebelopp som utgångspunkt skulle medföra en utgiftsminskning av i runt tal 128,000 kronor per år. De sakkunniga uttala vidare, att likartade synpunkter på frågan kunna läggas när det gäller en utsträckt tjänstgöringstid för lärarna vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

Det förefaller mig, herr talman, som om denna av de sakkunniga påpekade ekonomiska synpunkt åtminstone borde motivera, att man allvarligt överväger den sak, som vi motionärer önskat föra under debatt, i all synnerhet som vi också tro oss ha uppvisat, att goda pedagogiska och organisatoriska hänsyn tala för en jämkning i den av oss föreslagna riktningen.

Nu har emellertid statsutskottet nöjt sig med att avstyrka motionen utan att prestera så mycket som den svagaste ansats till motivering. Det yttras endast i betänkandet, att utskottet icke funnit någon anledning till erinran mot vad Kungl. Maj:t föreslagit, ett påstående, som väl får anses innebära, att utskottet icke ansett sig ha anledning att söka efter några dylika anledningar. Det brukar ju heta, att den, som söker, han finner, och i detta särskilda fall måste man ju säga, att påtagliga anledningar till ett avsteg från Kungl. Maj:ts förslag ligga så snubblande nära till hands, att man måste utveckla en viss skicklighet för att kunna undvika dem.

Då jag är övertygad om att den detaljfråga jag här sysslat med är av ganska stor betydelse, kan jag inte underlåta att yrka bifall till den väckta motionen, men det torde vara lämpligt att anknyta ett dylikt yrkande till punkten 13 c å sid. 49 i utskottets förslag, och jag kommer därför att framställa mitt yrkande, när denna punkt föredrages. För ögonblicket har jag intet yrkande, men jag kommer vid avgörandet i avseende på den nu föredragna punkten att rösta för reservanternas förslag.

Herr Björck: Jag hade inte haft anledning att ytterligare förlänga denna debatt, om inte herr ecklesiastikministern hedrat mig och mitt inlägg med ett bemötande. Den självbekännelse, som därvidlag utgjorde ingressen, torde ha gjort klart för kammaren, att herr statsrådet, vilseledd av tydligen dåligt underrättade rådgivare, vid tiden för remissdebatten blivit offer för en examensfeberstämmning, som måste ha framkallat en viss exaltation, och häri har man måhända förklaringen till den förut påtalade, uppseendeväckande oöverensstämmelsen mellan det muntliga svaret i remissdebatten och det tryckta protokollet. Kanske sträcka sig verkningarna ännu längre, men den saken skall jag inte gå in på.

Sedan måste jag säga, att jag tyvärr inte kan ha så stor respekt för de stilstudier, på vilka herr statsrådets anförande delvis byggde. Ty om jag också har många synder på mitt samvete, så överskattas helt säkert mitt inflytande, då herr statsrådet exempelvis ville göra troligt, att jag skulle ha räckt till att ersätta statsutskottets kansli vid avfattandet av reservationen. Det borde vara ganska lätt för herr statsrådet att i det fallet åtminstone skaffa sig objektiva belägg på att en annan penna än min varit verksam.

I fråga om sakliga meningsskiljaktigheter var det egentligen två punkter, där våra uppfattningar på ett mera påfallande sätt gingo i sär. Den ena gällde kravet på flickskolans anknytning till gymnasiet. Saken har ju så pass grundligt utretts av herr Olof Olsson, att jag kan inskränka mig att framhålla, att denna fordran uppställer jag inte som samskolevän, utan ur flickornas synpunkt. Flickorna böra inte med nödvändighet vara hänvisade till samlärover-

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

ken utan skola kunna anlita den kommunala flickskolan, när den vägen finns. Och när herr statsrådet hävdar, att det skulle möta så stora praktiska svårigheter att tillmötesgå detta krav, överdriver han med förlov sagt. Önskemålet, att man från fjärde klassen i en flickskola skall kunna gå över till första ringen i det fyraåriga gymnasiet och från femte klassen — här gäller det en femårig flickskola — till första ringen av ett treårigt gymnasium, förutsätter naturligtvis inte, att kurserna ovillkorligen skola vara lika. Det innebär allenast, att man skall kunna inhämta minst lika mycket som under ett år kortare tid i realskolan. Men sedan kan det gärna finnas ett plus, en rayon där utanför, där flickskolan kan visa sig på styva linan, och det är just detta, som jag har velat förutsätta.

Jag kan inte heller underlåta att en passant upplysa, att när herr statsrådet här opererade med proportionen två flickor av 30, beträffande antalet flickor, som från flickskolor i landsorten årligen gingo till gymnasiet, förbisåg han, att antalet flickor i en klass visst inte är 30, utan genomsnittet håller sig långt nedanför; det är någonting omkring 20 eller så i de nuvarande skolorna.

Vad så beträffar kostnadsberäkningarna, var det något överraskande att höra, att herr statsrådet tagit illa upp att Kungl. Maj:t nödgas ha sakkunniga i hälftenbruk med utskottet. Jag trodde annars inte, att de blevo sämre sakkunniga, därför att de medverkat till propositionen. Utskottet nödgades givetvis vända sig till det håll, där sakkunskapen fanns att tillgå, och jag vill fästa uppmärksamheten på, att frågeställningen ju var väsentligt olika, när propositionen skrevs, mot när utskottets utredning påkallades. För Kungl. Maj:t existerade inte alls frågan om totalkostnaden för den föreslagna reformen. Kungl. Maj:t begränsade sig till frågan om vad varje särskild skola kostar. Hur många skolor, som sedan kunde komma till stånd, har tydligen varit Kungl. Maj:t likgiltigt. Utskottet däremot ville ha en uppfattning om vad reformen verkligen kunde kosta, och därför gjorde man till en början en undersökning över hur många sådana skolor, som kunde tänkas bli upprättade. Experterna stannade därvidlag vid siffran 36. Men det finnes ingen garanti för att det stannar vid dessa 36, ty som herrarna finna av sid. 44 i utskottsbetänkandet, äro där mycket godtyckliga förutsättningar uppställda beträffande denna sak. Där beräknas sålunda inga skolor i Norrköping och Lund, för Stockholm har räknats med 2 kommunala flickskolor. Dessutom har man räknat en i var och en av några andra städer, där nu finnas två eller flera privata flickskolor. Säkertligen är det ett alltför lågt antal. Man synes hava alldeles underskattat lokelsen för den bestående ordningens vänner och för lärarpersonalen att upprätta kommunala flickskolor med det program, som Kungl. Maj:ts proposition innebär. Det har sålunda intresserat utskottet att vinna klarhet kring spörsmålet: vad kan denna reform maximalt komma att kosta? Och det är på den punkten, som den socialdemokratiska motionens kalkyl kontrollräknats av den ene utskottsexperten och befunnits fullständigt hålla måttet. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att den detaljberäkning, som ingår i den socialdemokratiska motionen, i huvudsak verifierats även av skolöverstyrelsen, och det citat, som herr statsrådet anförde, gällde icke den detaljberäkning, som det här var tal om, utan en summarisk överslagskalkyl enligt andra grunder.

När herr statsrådet sedermera syntes vilja insinuera, att den bilaga, som fogats vid reservationen, skulle ha tillkommit på någon sorts beställning, måste jag alldeles bestämt tillbakavisa ett sådant sätt att skildra händelsernas förlopp. Utredningen i fråga har kommit utskottet tillhanda genom en tillkallad expert, som haft utskottets uppdrag att verkställa densamma, och ingen inom utskottet har mig veterligt haft något inflytande på sättet för beräkningarnas verkställande.

Jag nödgas alltså, herr talman, beklagligtvis fastslå, att herr statsrådets

kommentar till utskottsbehandlingen ter sig lika bristfällig som de textkritiska undersökningarna av socialdemokratiska motioner och reservationer.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det är ju en beprövad och god metod att övergå från försvar till anfall, och jag förmodar, att det var i vetskap härom, som hans excellens herr statsministern lade sitt anförande så som han lade det. Vi ha beskyllt ecklesiastikministern för att ha svängt fram och tillbaka, och hans excellens beskyllde nu oss för att ha gjort sammalunda.

Och vårt pendlande, som han uttryckte sig, skulle då ligga däri, att vi med de teoretiska utgångspunkter i vår motion från i fjol, som hans excellens läste upp, ändå kunde vara med om att driva igenom ett parallellinjesystem, som var för bottenskolan — den förfäktade — en mycket värre konkurrent än den, regeringen hade föreslagit. Ja, herr talman, vi stodo ju inför det alternativet, eller åtminstone stod en del av oss inför detta alternativ, att antingen gå på avslag eller också söka bättra på det föreliggande förslaget, och vi funno bland de förbättringar, som skulle kunna göras, just detta parallellinjesystem. Jag tror nämligen, att det innebär en verklig förbättring. Men — och det är närmast detta, som jag vill påpeka för hans excellens — en sak är att under behandlingen av en proposition söka sig fram med vissa praktiska och förbättrande lösningar, en annan sak är att inför riksdagen draga upp grundlinjerna för ett helt skolsystem. Ty det bör väl finnas någon enhetlighet i ett så pass stort och komplicerat system, och jag kan inte förstå annat än att det enhetliga just skall vara grundlinjerna.

Hans excellens kom sedan in på det, som han behagade kalla en överenskommelse, och han förnekade, att någon sådan hade varit å bane. Efter den förklaring, som herr ecklesiastikministern har givit här i kammaren, tycker jag, att det är onödigt att längre leka med orden överenskommelse och utfästelse. Ecklesiastikministern har förklarat, att han sagt, att han lojalt skulle effektuera vad riksdagen skrev om, och om detta är sant — jag kan inte ha hört fel — då måste ju detta uttalande från hans sida stå i en mindre god överensstämmelse med vad hans excellens nyss sade.

Så lades ju fram frågan, huruvida den skola, som vi socialdemokrater ville ha, skulle närmare överensstämma med realskolan än med den högre flickskolan, mynnande ut i normalskolekompetens. Jag vill först säga, att talet om normalskolekompetens kunna vi avföra, eftersom den inte har varit på tal. Men frågan, huruvida den skola, vi tänkt oss, står närmare den högre flickskolan än den skola, varom förslag nu är framlagt, är en sak, varom man kan tvista. Det är nämligen så, att skillnaden mellan realskolan och den högre flickskolan ligger inte så mycket på det teoretiska området som på det praktiska området, och i fråga om det praktiska tror jag, att den skola, vi tänkt oss, mycket väl kan tävla med den, varom förslag för närvarande ligger på riksdagens bord.

Hans excellens avslutade sitt lilla anförande med att säga, att regeringen mycket lugnt toge emot de förebråelser, som riktades och komne att riktas mot den. Detta är ju mycket bra, men, eders excellens, det hindrar inte, att förebråelserna kunna vara rättmätiga.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Herr Olof Olsson försökte göra gällande, att det var en väsentlig skillnad mellan å ena sidan socialdemokraternas uppgivande av den ståndpunkt, som de skisserade icke blott i motiveeringen utan också i yrkandet till sin motion i fjol, rörande vad som borde ske i fråga om en skolreform här i landet, och å andra sidan den förändring, som efter hans förmenande vidtagits av regeringen och ecklesiastikministern i fjolrets av dem intagna ståndpunkt.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ja, nog kan man säga, att det är skillnad. Men om man skisserar den enda försvarbara ståndpunkten i skolfrågan på det sätt, som skedde i den socialdemokratiska motionen i fjol, såväl i motivering som i kläm, så måste jag säga, att det är ett vida större uppgivande, som sker, när man, som socialdemokraterna strax efter går in för just det, som man i motionen riktade sig främst emot, nämligen parallellklassanknytningen, än det uppgivande, som efter herrarnas mening skett i den nu framlagda propositionen, i förhållande till fjolårets beslut. Det förstnämnda åsiktsskiftet tar obestriddigen priset.

Jag skulle också vilja fråga: vari ligger den bristande överensstämmelsen emellan det uttalande, som jag fällde rörande de överenskommelser, som skulle ha förelegat, och det uttalande, som ecklesiastikministern gjorde? Det var ju klar, att det skulle framkomma ett utskottsbetänkande och att detta skulle innehålla vissa uttalanden, innebärande en rekommendation för en kommunal flickskola ävensom uttalanden om denna flickskolas ställning. Det var naturligen en gemensam förutsättning. Men vad man här försökt få fram har varit, att det i fjol skulle ha överenskommit om något annat och mera. Det skulle ha förekommit en ingående diskussion om denna skoltyps karaktär i detalj, därvid träffats en överenskommelse, i fråga om vars fullgörande man sedermera hade brustit. Så har ej varit fallet. I det avseendet tror jag, att ecklesiastikministerns ståndpunkt och min ståndpunkt äro fullständigt sammanfallande.

I fråga om de båda olika skoltyperna vidhåller jag fortfarande, att, för såvitt man åt den kommunala flickskolan vill skapa en självständig uppgift och ge den egna bildningsmål, propositionen i det avseendet mera närmar sig vad utskottet — enligt den uppfattning, man av dess betänkande kan förskaffa sig — i fjol åsyftade, än det förslag, som förordats och antytts, ehuru inte närmare skisserats — vilket kan vara naturligt nog — av reservanterna och deras meningsfränder.

Jag vill för övrigt i detta sammanhang erinra om att i mitt yttrande i fjol i denna kammare om innebörden av utskottets hemställan på denna punkt uttalade jag uttryckligen den meningen, att man inte kunde få någon bestämd uppfattning därutinnan. Jag hänvisade därför till att det skulle bli tid att i olika avseenden pröva flickskolans organisation och ställning, när förslag på den punkten föreläge.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna stycket hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i första stycket av punkten I A i utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan i denna del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-

propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet rö-
stade för ja-propositionen.

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

De i punkten I A under mom. a) intagna allmänna förutsättningarna.

Styckena 1—4.

Godkändes.

Stycket 5.

Detta stycke var så lydande:

»Kommunal flickskola skall, vare sig den omfattar både en teoretisk och en praktisk linje eller enbart en av dessa linjer och oavsett om skolans båda lärokurser åtnjuta gemensam eller skild undervisning, hava sammanlagt minst 84 lärjungar.»

Beträffande elevantalet i kommunal flickskola hade reservation anförts av, utom annan, herrar *Widell, Bergqvist, Carlsson* i Gävle, *Hallin, Johansson* i Fredrikslund, *Bengtsson* i Norup, *Persson* i Fritorp, *Lindskog, Järte* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottets yttrande i hithörande del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att det nu ifrågavarande stycket bort hava följande avfattning:

»Kommunal flickskola skall — — minst 70 lärjungar.»

Herr **Bergqvist:** Vid denna punkt har en reservation anförts till förman för Kungl. Maj:ts förslag i ärendet, och jag har biträtt denna reservation, men med hänsyn till vad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i dag yttrat om att han godtager den här av utskottet gjorda ändringen, har jag ej någon anledning att göra något yrkande.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes det under behandling varande stycket.

Styckena 6—13.

Godkändes.

Utskottets inledande hemställan i mom. a).

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Mom. b).

Detta moment, som rörde frågan om avlöningsförmåner för lärarpersonalen vid kommunala flickskolor, innehöll bland annat bestämmelse om att rektor vid sådan skola skulle åtnjuta särskilt arvode av 1,000 kronor, biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 200 kronor, vikarierande rektor särskilt arvode av 500 kronor och vikarie för biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 200 kronor.

Beträffande avlöningsbelopp för vissa lärare vid kommunal flickskola hade reservation avgivits av herrar *Widell, Bergqvist, Hallin, Johansson* i Fredrikslund, *Bengtsson* i Norup, *Lindskog, Järte* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att det nu föredragna momentet bort innehålla bestämmelse om att rektor vid kommunal flickskola skulle åtnjuta särskilt arvode av 1,200 kronor, biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 300 kronor, vikarierande

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

rektor särskilt arvode av 600 kronor och vikarie för biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 300 kronor.

Herr Bergqvist: Herr talman! Av samma anledning som jag avstod från att yrka bifall till den av mig biträdda reservationen vid I A) mom. a) punkt 5, får jag också avstå från att yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt anförda reservation.

Efter härmed slutad överläggning godkändes ifrågavarande moment.

Mom. c).

På sätt förut angivits hade utskottet i förevarande moment hemställt, att riksdagen måtte förklara hinder för Kungl. Maj:t icke möta att fastställa de närmare villkor och utfärda de närmare bestämmelser, vilka, i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet anförte och utskottet förut i utlåtandet angivit samt i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i motsvarande hänseende gällde för de kommunala mellanskolorna, kunde för sagda avlöningsförmåners åtnjutande böra stadgas, ävensom de närmare föreskrifter, vilka för tillämpning av omförmälda villkor och bestämmelser eller i övrigt kunde anses erforderliga.

I den av herrar *Sandegård* och *Norling* väckta motionen, nr 290 i första kammaren, hade hemställts, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, i vad den avsåge ett fastställande av de av departementschefen föreslagna villkor och bestämmelser i fråga om lärarnas tjänstgöringsskyldighet vid de kommunala flickskolorna, måtte besluta, att för ämneslärare med full tjänstgöring skulle stadgas en tjänstgöringsskyldighet av 24 till 30 veckotimmar.

Herr Norling: Herr talman! I anslutning till vad jag tidigare under debatten yttrade, anhåller jag att få yrka, att till den föredragna punkten måtte fogas orden: »dock att för ämneslärare med full tjänstgöring stadgas en tjänstgöringsskyldighet av 24—30 veckotimmar.

Vid ett bifall därtill torde det också bli nödvändigt att ur motiveringen stryka vad som står att läsa under rubriken: »Utskottets yttrande» längst ned på sid. 32.

Herr Sandegård: Endast ett ögonblick, herr talman!

Jag ber att få understryka det, som av herr Norling i hans sista yttrande anfördes, och vill därtill lägga ett par ord.

Departementschefen konstaterar i årets statsverksproposition under åttonde huvudtiteln, att de i fjolårets skolreform nödvändiggjorda utgiftsökningarna för vårt högre skolväsen betingades först och främst av behovet av nya lärartjänster. Det är ju i och för sig mycket naturligt. Jag är dock för min del av den uppfattningen, att utvecklingen i detta avseende i alla fall tenderar till något, som i tidens längd icke bara kommer att föra oss fram till en onödigt stor belastning av skolbudgetens utgiftssida utan också blir ett avgörande hinder för att en gång kunna realisera den påkallade och av statsmakterna avsedda begränsningen i fråga om antalet skolämnen, det s. k. mångläseriet. Jag vill understryka den fråga, som herr Norling framställde, om det får anses rimligt att i fortsättningen vidmakthålla en proportion mellan lärares och elevers skoldag och arbetsbörda, som innebär, att en lärares fyra timmar i stort sett motsvaras av elevernas sex à sju timmar om dagen. Utskottet har icke funnit saken ens värd ett omnämnande i det föreliggande betänkandet. Det kanske är olämpligt att röra vid dessa ting.

Utskottet har likaledes med fullständig tystnad förbigått den ekonomiska sidan av saken. Den motion, som väckts i detta ärende och som är undertecknad av nio socialdemokrater i kammaren, begärde endast ett övervägande av möjligheten av en varsam ökning av den för ämneslärarna föreslagna tjänstgöringsskyldigheten. Jag har i detta syfte framställt ett förslag, att maximtiden skulle sättas till 30 veckotimmar i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 28, medan vi däremot stannat vid Kungl. Maj:ts förslag i fråga om minimi-tiden, alltså 24 timmar.

Jag saknar för min del all lust att söka det riktiga ordet för att karakterisera utskottets sätt att låta ett i tillbörlig ordning väckt och någorlunda genomtänkt förslag komma under *saklig* omprövning. Jag konstaterar endast faktum och ber att få instämma i det yrkande, som här framställts av herr Norling.

Häri instämde herr *Johansson, Johan*.

Herr Bergqvist: Det var ett rätt hårt omdöme om statsutskottet, som den siste ärade talaren fällde, men jag kan försäkra herr Sandegård, att om också utskottet ej *skrivit* så mycket om denna sak, har nog motionen ändå sakligt behandlats. Utskottet har icke ansett sig behöva skriva mer än denna sats: — »till följd varav utskottet ej kunnat förorda nyssberörda, motionsvis framställda yrkande.» Orsaken till att motionen ej kunnat tillstyrkas är, att utskottet ansett, att detta motionsvis framförda yrkande knappast är väckt i rätt ordning och i rätt sammanhang. Det är en genomgående grundsats, att dessa flickskolor i alla tillämpliga delar skola jämnställas med de kommunala mellanskolorna, också med avseende på lärarnas tjänstgöring. De sakkunniga, som haft beredningen om hand, ha föreslagit för manliga lärare 24—28 veckotimmar, men beträffande kvinnliga lärare, att de skulle ha 22—26 lärotimmar, sålunda två timmar mindre än de manliga. Kungl. Maj:t har emellertid ej gått med på detta utan anslutit sig till skolöverstyrelsens ståndpunkt, som också av riksdagen har fastslagits, nämligen att tjänstgöringstiden för manliga och kvinnliga lärare skall vara lika, och därför för sin del föreslagit, att för såväl kvinnliga som manliga ämneslärare undervisningsskyldigheten skall omfatta 24—28 veckotimmar. Detta är i fullständig överensstämmelse med vad som är fallet vid de kommunala mellanskolorna, och det finnes väl ingen som helst anledning att ställa lärarna vid de kommunala flickskolorna i sämre ställning än lärarna vid de kommunala mellanskolorna. Är det så, att undervisningstiden är för kort gäller det båda dessa slag av skolor, och därför bör frågan om utsträckt tjänstgöringsskyldighet tagas upp i ett större sammanhang, men det torde endast böra ske i samband med en lönereglering.

Jag finner därför utskottets ståndpunkt fullt befogad, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Herr Sandegård: Det var en ganska oväntad upplysning, man fick av avdelningens ärade ordförande. Det kunde ju i alla fall ha varit behagligt att åtminstone få läsa *den* förklaringen i statsutskottets utlåtande. Att emellertid motionen inte skulle vara väckt i vederbörlig ordning och i rätt sammanhang, eller hur orden föllo, förvånar mig i högsta grad, eftersom den kungl. propositionen både har en särskild avdelning i motiveringen, där det talas om lärarnas tjänstgöringsskyldighet, och dessutom särskilt föreslår, att tjänstgöringsskyldigheten skall bestämmas till 24—28 timmar. Men jag vill därtill lägga, att motionärerna därvid visst icke varit blinda för det faktum, att ett beslut i den riktning, som motionärerna avsett, skulle medföra konsekvenser även i fråga om de övriga skolorna. De säga nämligen i motionen: »Ett yrkande härom i avslutning till förevarande proposition framställles naturligtvis under medvetande

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
kommunala
flickskolor
m. m.
(Forts.)

om, att en eventuell utsträckning av tjänstgöringstiden för lärarna vid de kommunala flickskolorna icke kan undgå att återverka även i fråga om statsläroverken och de kommunala mellanskolorna.» Så vitt jag ej är oriktigt underlättad, väcktes denna motion i så pass god tid, att statsutskottet ännu icke vid det laget hade hunnit slutbehandla åttonde huvudtiteln. Hade det funnits någon vilja inom utskottet att taga upp saken, förefaller det mig, att det skulle mycket väl ha kunnat gå för sig.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna momentet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med tillägg i slutet av orden: »dock att för ämneslärare med full tjänstgöring stadgas en tjänstgöringsskyldighet av 24 till 30 veckotimmar».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i mom. c) under punkten I A i utlåtandet nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med det av herr *Norling* under överläggningen föreslagna tillägget.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

De i punkten I A under mom. d) intagna »grunderna».

Godkändes.

Utskottets inledande hemställan i mom. d).

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna I B, I C, II och III.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
föreståndare
vid
privatläroverk.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående privatläroverken jämte en i ämnet väckt motion.

I den till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, utom annat, besluta, att sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungö-

relsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skulle hava följande ändrade lydelse:

För biträdande föreståndarinna må tjänstgöringsskyldigheten kunna efter medgivande av skolöverstyrelsen nedsättas med högst 5 veckotimmar.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en ändring i vederbörande bestämmelser i syfte att bereda möjlighet till nedsättning i undervisningsskyldigheten även för biträdande föreståndarinna vid läroanstalt med kvinnlig föreståndare.

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
föreståndar-
inna vid
privatläroverk.
(Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom första kammaren av herr *E. Lundell* väckt motion (I:192), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Kungl. Maj:t skulle äga befogenhet *dels* att på framtällning av vederbörande samhälle medgiva, att nuvarande 8-klassiga flickskolor finge tillsvidare bibehållas och åtnjuta vederbörligt statsbidrag, och *dels* i samband härmed besluta om de jämkningar uti skolorganisationen, som kunde betingas av dylikt medgivande liksom av riksdagens beslut i förevarande ärende.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I) att riksdagen måtte, utom annat,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge ändring av sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.;

II) att herr Lundells berörda motion (I:192) ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Kvarnzelius*, *Widell*, *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Carlsson* i Gävle, *Hallin*, *Johansson* i Fredrikslund, *Bengtsson* i Norup, *Persson* i Fritorp, *Lindskog*, *Järte* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, utom annat,

a) besluta, att sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skulle hava följande ändrade lydelse:

För biträdande föreståndarinna må tjänstgöringsskyldigheten kunna efter medgivande av skolöverstyrelsen nedsättas med högst 5 veckotimmar.

II) —————

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Till detta utlåtande har fogats en reservation, undertecknad av icke mindre än 12 av utskottets ledamöter. Utskottet var sålunda jämnt delat, men lotten avgjorde vilkendera meningen som skulle bli utskottets förslag.

Det gäller här frågan om att biträdande föreståndarinna vid flickskola med kvinnlig föreståndarinna skall få viss nedsättning i sin tjänstgöring. Detta krav har framställts vid flera tillfällen, ehuru det icke blivit beaktat. Emellertid har erfarenheten givit vid handen, att föreståndarinnan vid större flickskolor har så mycket med det praktiska arbetet att göra, att hon icke hinner taga den personliga vård om flickorna, som skulle vara önskvärd. Hon måste därför överlämna den åt den biträdande föreståndarinnan. Därigenom blir åter dennas arbetsbörda ganska stor, om hon inte får någon nedsättning i sin tjänst-

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
föreståndar-
inna vid
privatläroverk.
(Forts.)

göring. Det är nu ifrågasatt, att sådan biträdande föreståndarinna skulle få med intill fem timmar förkortad tjänstgöring per vecka. Detta skulle emellertid bero på särskild prövning i varje fall, så att medgivandet icke utan vidare komme att lämnas henne. Det finns därför en garanti för att det icke skulle komma att missbrukas.

Jag tror för min del, att det är högst nödvändigt, att man gör detta medgivande beträffande de stora flickläroverken, och jag ber därför att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det står i utskottsutlåtandet, att riksdagen så sent som år 1925 tog ståndpunkt till denna fråga och att det sedermera inte har hänt något, som är av beskaffenhet att föranleda riksdagen att byta om ståndpunkt. Man skulle väl snarare kunna säga, att det har hänt saker och ting, som mera i år än 1925 tala för den ståndpunkt, som riksdagen då intog. Den grundsyn, som har bestämt den utskottshalva, som hade tur — om jag så får säga — är i korthet följande: Om vi ha en samskola med en manlig rektor, då är det rimligt, att han har en biträdande föreståndarinna under vissa tjänstgöringsvillkor just för flickornas skull. Om vi ha en flickskola med manlig rektor, inträda enahanda förhållanden; man måste ha denna biträdande föreståndarinna också där för flickornas skull. Har man en flickskola med kvinnlig rektor, ligger inte saken på samma sätt som i de föregående fallen, och detta framgår redan därav att vi ju inte om vi ha en gosskola med manlig rektor, för den skull ha en biträdande föreståndare, som skall stå honom till tjänst, hur stor än denna skola är. Det är dessa korta reflexioner, som ha gjort, att utskottshalvan med tur har ställt sig på den ståndpunkt den intagit, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Almkvist: Jag ber få hemställa till kammaren att också vid denna punkt liksom i de övriga beträffande den föredragna propositionen tillmötesgå Kungl. Maj:ts framställning. Det är visserligen så, som den siste ärade talaren uttryckte sig, att riksdagen så sent som år 1925 prövat ifrågasvarande spörsmål, men jag vill erinra om hur denna fråga uppkommit. Skolöverstyrelsen har sedan lång tid tillbaka lämnat medgivande, att biträdande föreståndarinnas vid flickskola tjänstgöringstid nedsatts med fem timmar. Men år 1925 framlades ett förslag från överstyrelsens sida om att detta skulle regleras genom författningsbestämmelserna, och då kom frågan under riksdagens prövning, men riksdagen beslöt, såsom herr Olof Olsson nyss nämnde, att sådant medgivande skulle gälla endast läroanstalt med manlig rektor men icke anstalt med kvinnlig rektor. Det förhåller sig emellertid så, att de bestämmelser angående föreståndarinnas tjänstgöring, som av riksdagen fastställts och som äro mycket snäva, nästan göra det omöjligt för henne att i stora skolor i önskvärd omfattning övervaka förhållandena, lämna erforderlig handledning och fullgöra den korrespondensplikt, som åligger henne. Tjänstgöringen är nämligen så omfattande, att hon icke kan sköta den utan biträde. Sådana stora skolor förekomma emellertid endast i ett litet antal fall. Man kan säga, att antalet sådana stora skolor i hela riket belöper sig till ett tiotal. Jag tycker, att det ur skolans synpunkt är synnerligen otillfredsställande, om riksdagen nu skulle vägra att visa detta tillmötesgående för att göra det möjligt att jämväl vid de stora skolorna tillfredsställande ordna skolans lokala ledning.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda läroanstalter.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets memorial nr 9, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 213 med förslag till kommunalskattelag m. m. jämte i ärendet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner, sättes först bland två gånger bordlagda ärenden på fredagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1928—1929 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extraordinarie präster;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag om anslag till fonden för förlag till statsverket;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående understöd åt svensk medborgare eller firma för anställande av rättegång inför utländsk domstol rörande skadestånd för förluster under världskriget;

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa markområden i den s. k. Djurgårdsskogen; samt

nr 278, i anledning av väckta motioner angående inköp av lönebostället Korsberga Prästgård i Korsberga socken av Jönköpings län.

Anmälles och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsanslag under riksstatens fjärde huvudtitel m. m., i vad avser anvisande av ett extra förslagsanslag för gäldande av vissa retroaktiva avgifter till pensionskassor; och

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1928—1929 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna.

Anmälles och bordlades statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 180, i anledning av kungl. proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande dels vissa markbyten inom staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m. dels ock grunder för exploateringen av viss del av Norra Djurgården m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 183, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om reglering av Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor.

Ordet lämnades ånyo på begäran till herr **förste vice talmannen**, som nu anförde: Jag får vidare hemställa, att statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående första och andra flygkårernas förläggning jämte i ämnet väckta motioner, samt jordbruksutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående 1 och 2 flygkårernas förläggning, sättas sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 31 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Sedan hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Löfgren* samt herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *Pettersson* tillkännagivit, att de ämnade vid detta sammanträde besvara, den förre herr *Ljunglunds* interpellation angående ryska handelsdelegationens exterritorialitetsrätt och den senare herr *Ljunglunds* interpellation angående polisens handlingsätt beträffande personer, anställda vid ryska handelsdelegationen, lämnades nu ordet till

*Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
itetsrätt m. m.*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Löfgren*: Herr talman! Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr *Ljunglund* till mig framställt följande interpellation:

»Anser regeringen det ligga i Sveriges intresse att trots händelserna den 1 senaste maj fortfarande medgiva åt ryska handelsdelegationen speciella rättigheter? Eller vore det icke lämpligt att ofördröjligen uppsäga de innevarande år mellan Sverige och Ryssland träffade överenskommelserna om sagda delegations exterritorialitetsrätt?»

Vilka de händelser äro, som av interpellanten avses, framgår av följande passus i den av honom anförda motiveringen: »Jag syftar» — säger han däri — »på den allbekanta händelsen med det beslagtagna kommunistiska pioniärstandaret och ryske ministrarnas uppträdande, då han från handelsdelegationens lokaler vid Kungsgatan lät sig hyllas av demonstranter, vilka tillkännagivit sig arbeta för ett våldsamt omstörtande av den svenska samhällsordningen.»

Med anledning av de sålunda till mig riktade frågorna ber jag att få anföra följande: Rörande den av interpellanten åsyftade händelsen, som skulle hava inträffat vid den sovjetryska handelsdelegationens lokaler här i Stockholm, föreligger en från polisen den 2 maj mig tillställd promemoria, vilken jag anhåller att här få uppläsa:

»I anledning av (vidstående) i Stockholms-Tidningen för den 2 maj 1928 införda notis, har nedannämnda polismän rapporterat följande:

Bitr. kriminalkommissarien *Gustaf Edvard Eriksson*: Han hade uppehållit sig å Stureplan mitt för Kungsgatan, med fri utsikt över denna gata, samt observerat den ryska sovjetrepublikens flagga utanför ryska handelsdelegationens lokaler i n:o 4 A Kungsgatan. Då den del av demonstrationståget, som omfattade Stockholms kommunistiska arbetarkommun, passerade nämnda hus, hade några hurrarop höjts och en del av demonstranterna hade viftat med hattarna. Hurra-ropen voro taktfasta och inte annat skrän förekom och intet avbrott i demonstrationstågets frammarsch gjordes. Ej heller förmärktes några viftningar eller tillrop från åskådarna i fönstren.

Kriminalöverkonstapeln *Karl August Eriksson*, vilken jämväl uppehållit sig å Stureplan, har till alla delar rapporterat lika med kriminalkommissarie *Eriksson*.

Kriminalkonstaplarna *Arvid Leander Andersson* och *Ernst Emil Karlsson*, vilka den 1 maj 1928 åtföljt demonstrationstågets avdelning V (Stockholms kommunistiska arbetarkommun) från Norra Bantorget till ladugårdsgärdet, ha-

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
tetsrätt m. m.

(Forts.)

de iakttagit att »kommunistflaggan» var hissad på huset n:o 4 A Kungsgatan och att detta tydligen inspirerat en del av demonstranterna till leverop för sovjetrepubliken och »den röda fanan», vilka åtföljts av fyrfaldiga hurrarop. Dylika leverop hade emellertid med korta mellanrum höjts under hela marschvägen, men torde de hava varit något tätare utanför nyssnämnda hus. God ordning hade dock upprätthållits och demonstrationståget hade fortsatt marschen i samma takt som förut. Andersson och Karlsson hade observerat, att fönsterna till ryska handelsdelegationens lokaler stått öppna och att flera personer sett ut genom desamma, men hade inga rop eller hälsningstecken förmärkts från dessa åskådare.

Kriminalkonstaplarna Filip Reinhold Lantz och Filip Sydhoff, vilka åtföljt en senare grupp av avdelning V i demonstrationståget, hade iakttagit att leverop för kommunisterna och »röda fanan» höjts utanför huset n:o 4 A Kungsgatan, dock icke i större utsträckning eller med livligare deltagande än under övriga delen av vägen.

Polismännens samfällda omdöme var, att 1928 års demonstrationståg framgått betydligt lugnare och med bättre ordning än under de närmast förflutna åren. Stockholm den 2 maj 1928. Gustaf Gustafson.»

Den andra av interpellanten åsyftade tilldragelsen — beslagtagandet av polisen under demonstrationståget den 1 maj av ett standar, som befunnits förargelseväckande — har likaledes gjorts till föremål för en utredning från polisens sida. Som följd av denna hava tvenne personer Axel Åke Romlin och Gerda Alice Åkerlind ställts under åtal för vad de kunna hava låtit komma sig till last. Då denna sak alltså är föremål för domstols behandling, anser jag mig av självklara skäl här icke böra ingå på densamma.

I anslutning till vad jag sålunda anført och till svar på interpellantens till mig riktade frågor får jag härmed förklara, att vad som hittills kunnat konstateras i de av honom åsyftade fallen icke föranlett regeringen att taga under övervägande uppsägning av mellan Sverige och Sovjetunionen avslutade överenskommelser eller någon särskild del därav.

Med hänvisning till vad jag i denna kammare yttrade vid behandlingen den 3 sistlidna mars av det med Sovjetunionen undertecknade avtalet rörande handelsdelegationens i Stockholm ställning — om vilket mitt yttrande jämväl interpellanten erinrat — vill jag emellertid tillika försäkra kammaren att, för den händelse det nu eller framdeles skulle visa sig, att någon här i riket anställd representant för främmande makt icke uppträder på sådant sätt, som man på grund av hans ställning har rätt att av honom förvänta, regeringen icke skall underlåta att — givetvis, därest ärendets beskaffenhet det påkallar, efter samråd med riksdagen i den särskilda ordning, som grundlagen anvisar — vidtaga de åtgärder, som med hänsyn till landets intressen och gällande mellanfolkliga rättigheter och förpliktelser må vara möjliga och erforderliga.

Herr statsrådet **Pettersson**: Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Ljunglund till mig framställt följande spörsmål:

Finnas några särskilda direktiv för polisens handlingssätt, när det angår personer, anställda vid ryska handelsdelegationen, detta på grund av att antydde s. k. legations medlemmar äro tillförsäkrade ett utomordentligt skydd?

I motiveringen till interpellationen omtalas en av polismyndigheten i Stockholm föranstaltad undersökning i anledning av ett vid årets 1 maj-demonstration beslagtaget standar.

I anledning av denna interpellation får jag anföra följande.

Vad angår den händelse, som avses i interpellationen, tillåter jag mig att hänvisa till vad hans excellens ministern för utrikes ärendena anført därom, att densamma för närvarande är föremål för behandling vid domstol.

På den till mig ställda direkta frågan får jag avgiva det svaret, att några direktiv i det avsedda hänseendet icke lämnats polisen vare sig från Kungl. Maj:t eller från överståthållarämbetet eller från polisbefälet. Beträffande andra vid den ryska handelsdelegationen anställda personer än dess chef och dennes ställföreträdare — vilka tillhöra den diplomatiska personalen vid härvarande ryska beskickning — är polismyndigheten fullkomligt obunden att i enlighet med gällande lag och allmänna instruktionella bestämmelser verkställa undersökning i varje angelägenhet, som är föremål för polisutredning.

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
tetsrätt m. m.
(Forts.)

Herr Ljunglund: Jag får tacka herr utrikesministern och herr socialministern för deras älskvärdhet att besvara mina frågor. Det skulle för mig varit önskvärt att i anledning av deras svar ha haft något längre tid att övertänka vad som av mig ytterligare borde anföras i denna sak. Olyckliga omständigheter ha gjort, att jag först nyss i min hand fick hans excellens herr utrikesministerns svar. Däremot fick jag redan i går herr socialministerns svar.

Jag kan om dessa två svar begagna ett bekant och berömt motto på en svensk skönlitterär produkt, nämligen Almquists bekanta Drottningens juvelsmycke. Detta motto lyder så: »Två ting äro vita», säger modern till sin dotter, »oskuld och arsenik. Jag har arseniken, hav du, mitt barn, oskulden.» Jag vill säga, att i detta fall har den nådiga regeringen visat sig ha oskulden, så vit och så ren, att jag endast kan framföra mina livligaste komplimanger. Men jag befarar, att arseniken finnes kvar på något annat håll, och att det är förgäves man sluter till sina ögon och låtsas, som man icke kände till vissa giftiga förhållanden. Dessa äro dock rätt mycket i ögonen fallande.

Beträffande oskulden skulle jag vilja säga, att det nästan går väl långt, då här i den av hans excellens herr utrikesministern upplästa polisrapporten saken beröres så pass ytligt, att icke en omständighet, som pressen dock särskilt har fäst uppmärksamheten på, har blivit omtalad. Det pressen har fäst uppmärksamheten på är, att den härvarande ryske ministern hade förflyttat sig från sin legation till den s. k. handelsdelegationen. På denna handelsdelegation var den ryska flaggan placerad, och polisen har endast observerat, att det fanns olika personer i fönstren. Om denna hänsynsfullhet att icke omnämna de olika personer, som man har igenkänt, hör till polisväsendets eller den högre statskonstens förpliktelser, vet jag nu icke. Man kan väl emellertid om detta förhållande lugnt säga, att på detta hus den röda politiken i dubbel måtto var affischerad, nämligen på det sätt, som jag nyss har antytt. Jag kan icke tro, att pressen därvidlag har begått ett misstag, ty Folkets Dagblad Politiken, som ju gärna dementerar allt möjligt, har icke dementerat uppgiften om detta dubbla sätt, på vilket den röda sovjetrepubliken var representerad vid anförda stråkväg för 1 maj-processionen. Det framkallade ju också en reaktion från vissa tågande grupper, en reaktion, som står omtalad i polisprotokollet men som där framhålles ha varit av till den grad fredlig art, att årets demonstration var mycket beskedligare och snällare än föregående års. Jag skulle gärna vilja hoppas, att detta beror på det förträffliga avtal, som har slutits mellan Sverige och vårt grannland Ryssland. Men jag vill säga, att jag mera hoppas det än i grund och botten tror därpå.

Det förefaller mig nämligen, som om man skulle ha haft anledning att ägna en snarare skärpt än minskad uppmärksamhet åt de åtgärder, som från rysk sida vidtagas beträffande svenska angelägenheter. Det kan inte ha undgått hans excellens herr utrikesministern — jag berörde detta även i min interpellation — att hit till landet har för upprätthållande av en olycklig inre social stridighet gått en ständig ström av ryska rubler. Denna ströms styrka och storlek överskattar jag ingalunda. Den motsvarar visst icke alla de höga och stora later med vilka den är beledsagad, ty den är jämförelsevis ringa, om den

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorialitetsrätt m. m.
(Forts.)

än efter nuvarande ryska förhållanden uppgår till ett relativt respektabelt be-
lopp. Den har kanske sin förnämsta betydelse i s. k. moraliskt hänseende eller,
låt oss hellre säga, omoraliskt hänseende. Det stod nämligen i en korrespon-
dens från höga Norden häromdagen i Politiken: »Ännu flödar det gudskelov
rubler.»

Nu kanske hans excellens herr utrikesministern menar, att detta är en affär
mellan svenska arbetare och ryska arbetare, och så vill man ju gärna ha saken
utlagd. Men det kan inte gärna vara fallet, ty den nuvarande ryska staten
har förbehållit sig själv att ensam göra alla utbetalningar till främmande
länder. Det är således av ryska staten utbetalda pengar för åstadkommande av
inre svensk oro, vilka det här gäller, och denna utbetalning har fortgått under
månader. Det måste förvåna mig, att icke regeringen, såvitt man av de givna
interpellationssvaren kan döma, funnit denna omständighet förtjäna något vi-
dare avseende.

En annan sak är, att det tyckes mig, som om uppmärksamheten på den ryska
enklav i Stockholm, som man här har medgivit, av interpellationssvaren att
döma synes vara mycket svag. Jag, som ju är en enskild person och givetvis
icke har några starkare observationskrafter till mitt förfogande, har dock
kunnat övertyga mig om, att till denna ryska s. k. handelsdelegation dagligen
går en liten tillströmning av svenska kommunister, som förhandla med därva-
rande personer. Dessa kommunister äro icke så beskaffade, att de kunna förut-
sättas ha några handelsangelägenheter om hand. Det är icke svårt att förstå,
att de samspråka med ryska delegationen om helt andra ting än om handel.

Jag vill upprepa vad jag förut vid ett par tillfällen här har sagt, att jag för
min del inte har något emot utan tvärtom är varmt intresserad av korrekta
förbindelser mellan Sverige och Ryssland. Jag finner det mycket bra, om rys-
sarna i Sverige se ett land med en hög kultur och hög teknik, en teknik, som
de vilja tillgodogöra sig mot kontant betalning genom att köpa våra maskiner.
Jag har inte heller något emot, att ryssarna å sin sida leverera varor till oss.
Men vad som är absolut otillbörligt är, att de till oss leverera sin sociala och
politiska s. k. ideologi. Jag vill gärna tro, att de göra denna leverans, som
otvivelaktigt fortgår i stor skala, i god mening, åtminstone från deras syn-
punkt sett. För ryska regeringen är ju nämligen idealet, att ett folk blir så
ställt, att alla bli lika fattiga och sålunda jämlika, under en diktatur. Jag
tror gärna, att de i stället för »alla lika fattiga» vilja sätta »alla lika rika».
De ha funnit, att detta hittills icke lyckats i Ryssland, men ha kanske icke
uppgivit hoppet om, att det skall lyckas framdeles. Förmodligen tro de, att i
Sverige, som är ett framskridet land och har en högt stående arbetarklass,
arbetarklassen skall, i motsats till den ryska arbetarklassen, kunna tåla kommunistiskt
styrelsesätt och bolsjevikisk diktatur och ändå förbli på samma höjd
och sålunda bli en utpost i västerlandet för de kommunistiska idéerna. Denna
tro är grundfalsk. Den svenska nationaliteten är icke så beskaffad, att den
kan finna sig under ett tyranni, som trycker ned alla på samma nivå och som
obönhörligt och obarmhärtigt förbjuder allt självständigt tänkande, förbjuder
medborgarna att omfatta religiösa läror eller filosofiska tankar för att i stäl-
let få dem att acceptera en dem påtvungen, grovt materialistisk »ideologi».
Jag är viss om, att när vi utom vårt handelsutbyte med Ryssland — hur stort
det nu kan vara, vill jag icke inlåta mig på, men att det är i sjunkande är all-
mänt bekant — få på köpet en sådan politisk, social och andlig tendens, som
den Ryssland skänker oss, göra vi en genomgående usel och dålig affär.

Jag skulle vilja anbefalla regeringen att i högre grad ha sin uppmärksam-
het fäst på dels denna rubelström och dels detta ideliga konfererande mellan
svenska kommunistiska medborgare och hit utsända ryska medborgare, vilka
åtnjuta ett speciellt skydd tack vare det svensk-ryska avtalet.

Herr socialministern har hänvisat till den pågående undersökningen inför domstolen i fallet Alice Åkerlind. Ja, vi veta alla, hur denna kommer att sluta. Fröken Alice Åkerlind, som — det kan jag upplysa om, fastän det icke här har givits besked därom — har anställning som telefonist vid den ryska handelsdelegationen, är icke någon politisk person annat än så till vida, att hon är springflicka för spridande av dessa ryska idéer, vilka jag nyss har talat om. Hon sprider dem omsorgsfullt och energiskt ute i Sundbyberg, ställer i ordning standar, på vilka man bränner bibeln på bål, och undervisar den svenska ungdomen på ett sätt, som sannolikt är tacknämligt för hennes ryska arbetsgivare, men som icke synes mig tillbörligt. Hela denna sak kommer nu icke — såvitt jag förstår — att betraktas från en verkligt viktig och betydelsefull synpunkt utan som ett vanligt litet ordningsmål, vilket affischeras som på sin höjd förargelseväckande beteende och följaktligen endast ådrager den åtalade något ringa bötesbelopp, vilket säkerligen betalas av arbetsgivaren.

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
iteter m. m.
(Forts.)

Här talas om, att den svenska polisen kan få höra hela den ryska handelsdelegationens personal, och att det inte är något hinder för polisen att undersöka, i vad mån denna personal är delaktig i gärningar, som icke äro gagneliga för det svenska samhället. Men man bör betänka, att för så vitt dessa personer befinna sig i det åt kommunismens materialistiska gudom helgade tempel, som har blivit rest i den svenska huvudstadens centrum, äro de lika oätkomliga som gamla tiders skyddssökande voro, när de uppsökte sina skyddsgudars altaren. Att ett sådant oätkomligt altare överhuvud taget har blivit rest åt den sämsta bland gudomligheter eller i alla händelser den mest negativa bland gudomligheter i tiden, och att det breder sitt skydd över de vid den ryska s. k. handelsdelegationen anställda framstår ännu klarare genom den mycket fromma oskuld, som utmärker det svar, som avgivits här i dag.

Jag måste här med beklagande uttrycka, att, fastän jag var tacksam för att överhuvud taget få ett svar, kan jag icke vara tacksam för svarets innebörd och dess i ögonen fallande svagheter. Hänvisningen till riksdagens utrikesnämnd är ju visserligen för oss i Sveriges riksdag ett sorts nödankare, men vi böra dock icke förgäta, att denna utrikesnämnd icke har någon möjlighet att iakttaga och observera händelserna och företeelserna, och att den icke heller har något åliggande i denna riktning. Det kan rimligtvis icke påfordras av densamma. Men av regeringen kan påfordras, att den ägnar ett starkare intresse åt dessa ting än vad som framgått av dess svar här i dag.

Herr Winberg: Herr talman! Det är visserligen någon, som sagt, att dumheten är en gudagåva, men det är en gudagåva, som icke bör missbrukas. Detsamma kan man egentligen säga även om yttrandefriheten. Även den kan betraktas som en gudagåva, men den bör sannerligen icke missbrukas. Det kan starkt ifrågasättas, huruvida inte herr Ljunglund har missbrukat båda dessa gudagåvor genom framställandet av de interpellationer, som nu varit föremål för besvarande här.

Svenska riksdagen har ju i allmänhet följt den principen, att den icke gärna vägrar framställandet av interpellationer. Den ståndpunkten har naturligtvis intagits på grund av den uppfattningen, att riksdagens ledamöter skola ålägga sig en sådan självtukt, att de icke framställa rena okynnesinterpellationer, i varje fall icke i ömtåligare ämnen, vilket kan komma att kasta ett löjets skimmer över det hela icke bara för interpellantens utan även för hela riksdagens del. Efter vad herr Ljunglund här har presterat kan man, då det visar sig, att en ledamot av riksdagen icke kan ålägga sig denna självtukt, allvarligt ifrågasätta, huruvida icke riksdagen för framtiden får laga så, att den utövar kontroll över vad som framföres här.

Herr Ljunglund beklagade, att han icke fått längre tid på sig att övertänka

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
tetsrätt m. m.
(Forts.)

denna sak. Jag beklagar även, att herr Ljunglund icke tog längre tid på sig att övertänka saken, innan han framställde dessa interpellationer. Det skulle sannerligen i den politiska hygienens intresse ha varit synnerligen fördelaktigt, både för herr Ljunglund och riksdagen och det svenska folket.

Det finns icke någon anledning för mig att närmare ingå på de frågor, som herr Ljunglund har berört i sina interpellationer. Av de svar, som ha avgivits av vederbörande statsråd, hans excellens herr utrikesministern och herr socialministern, torde det väl ha framgått även för herr Ljunglund, att han varit ute i ogjort väder. Men det hindrar givetvis icke, att herr Ljunglund i sin tidning kommer att framställa detta som en synnerligen uppseendeväckande debatt, liksom han i samma tidning betecknade interpellationen som synnerligen märklig. Ja, den var verkligen märklig från en synpunkt sett, men icke så att den precis kan anses som något särskilt snillefoster.

För herr Ljunglunds framträdande här är det, såvitt jag förstår, två huvudmoment, som varit drivande. Dels har han velat producera sig som den främste väktaren av det svenska folkets intressen, dels kan det tänkas, att han i samband därmed har haft sin egen tidnings lösnummerupplaga i tankarna. Men därtill har nog också kommit, att det hela är ett slags standar att tagas med ut i den nu stundande valstriden. Jag har ingen anledning att intressera mig för högerns utsikter i valstriden, men blir fortsättningen lika olycklig som detta uppslag från herr Ljunglunds sida, måste jag i alla fall beklaga högern, ty då har man det säkert synnerligen illa ställt.

En del av de saker, som herr Ljunglund nu uttalade, skulle kanske kunna ge mig anledning att säga några ord. Herr Ljunglund beklagade sig över den rubelström, som oupphörligt flyter från Ryssland hit till Sverige. Ja, om herr Ljunglund vore något nationalekonomiskt anlagd, skulle han naturligtvis inte beklaga sig över detta. Men herr Ljunglund har anledning att litet bättre studera sakförhållandet, då han påstår, att det är ryska *regeringen*, som betalar detta understöd till de svenska gruvarbetarna. Det är samma ogenerade tillvägagångssätt, som man dagligen återfinner i den tidning, vars huvudredaktör herr Ljunglund är. Jag yppar väl ingen hemlighet, om jag säger, att det är ett ganska stadgat omdöme bland det svenska folket, att den tidningen för lika många osanningar till torgs som hela den svenska pressen i övrigt. Herr Ljunglund bör ha reda på, att när det finnes 10 miljoner fackligt organiserade arbetare i Ryssland, är det dem möjligt, utan att anlita den ryska statskassan, att överbringa ekonomiska bidrag till de svenska kollegerna, när de äro ute i en strid. Det borde väl icke vara omöjligt att fatta ens för herr Ljunglund, som i övrigt, då han finner det vara lämpligt, har en rätt utvecklad intelligens, fast den är mycket ensidigt inriktad.

Herr Ljunglund beklagade sig också över polisens uppträdande och anmärkte på att den icke namngivit de personer, som befunno sig vid fönstret på ryska handelsdelegationen. Vad är det för ett tal? Varför skall polisen ovillkorligen behöva namngiva de personer, som tillfälligtvis stodo vid detta fönster? Den kunde inte namngiva de personer, som syntes i övriga fönster här i staden. Det är rent nonsens att komma med något sådant. Men annars förvånar det mig, att herr Ljunglund är så förargad på polisen, som han annars brukar hålla så mycket på. Kan det bero på att polisen nu på en tid inte kunnat leverera några revolutionsplaner? Jag kan förstå, att det är litet förargligt, men man kan inte begära det orimliga av polisen heller, så mycket mindre som polisen sannerligen inte skördat några lagrar av de revolutionsplaner den tidigare ställt till offentlighetens förfogande. Jag tycker, att herr Ljunglund är ganska otacksam mot polisen, ty polisen gör nog, vad den kan, när det gäller att hålla efter dem på vänsterkanten. Det tror jag, att herr Ljunglund kan vara förvissad om.

Det är också betecknande för hela herr Ljunglunds uppträdande i denna sak, att han gång efter annan kommer med uttrycket »den s. k. handelsdelegationen». Vad finns det för anledning att använda ett dylikt uttryck, herr Ljunglund? Denna handelsdelegation är lika legitim som vilket annat lands handelsdelegation här i landet som helst. Om herr Ljunglund har det stora intresse för svenska folkets angelägenheter och välfärd, som han vill synas lägga i dagen, bör han kunna förstå, att han med ett dylikt uppträdande som det han låtit komma sig till last här i dag och även annars, icke minst i sin tidning, gör det svenska folket en synnerligen stor björntjänst. Jag kan möjligen förstå, att herr Ljunglund resonerar som så, att vi kanske kunna lida ekonomisk förlust till följd av detta uppträdande men att man i den politiska renlärighetens intresse, ur högersynpunkt sett, kan taga den risken. Men herr Ljunglund representerar dock icke hela svenska folket, och när man nu gått in för legitima förbindelser med ett land som Ryssland, får man också finna sig i den förpliktelse att iakttaga politisk anständighet i sitt uppträdande, som en dylik förbindelse ålägger båda parterna.

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorial-
tetsrätt m. m.
(Forts.)

Nu har herr Ljunglund den uppfattningen, att den andra parten icke uppträtt med den konsideration man har rätt att kräva. Men det är tills vidare åtminstone endast herr Ljunglunds privata funderingar, ty av de uttalanden, som här presterats från såväl polisen som annat håll, framgår icke, att något kan läggas vederbörande till last. Vid sådant förhållande vittnar det om en betydlig nervositet, att man producerar sig på det sätt som herr Ljunglund gjort. Herr Ljunglund har i sin tidning liksom de flesta övriga svenska tidningar under sju, åtta år förklarat, att det endast är en tidsfråga, när den nuvarande regimen i Ryssland störtar samman. Om så är förhållandet, tycker jag, att herr Ljunglund och hans meningsfränder skulle kunna lugna sig litet och låta utvecklingen ha sin gång och låta detta sammanstörtande komma utan att de behöva uppträda såsom de göra. Antagligen är man väl numera kanske inte så säker i tron på att den där omstörtningen skall komma, och därför vill man även från svenskt håll medverka i den internationella kamp, som för årtal sedan igångsatts för att utifrån söka åstadkomma detta sammanbrott i Ryssland. Det må vara herr Ljunglunds och hans meningsfränders rätt att arbeta på den saken, men då skola de icke framställa sig som representanter och talesmän för hela svenska folket utan ärligt och uppriktigt säga ifrån att de som högermän och borgerliga ha anledning att på alla vägar och med alla medel motarbeta den nuvarande regimen i Ryssland och medverka till dess störtande.

Det vore nog så intressant att påvisa, vilka krafter som mobiliserats och vilka vägar man går för att söka nå detta mål, men jag skall inte närmare ingå på den saken. Jag skall emellertid såväl till herr Ljunglunds som till övriga politiskt intresserades benägna åtanke be att få hänvisa till en tidning, som, såvitt jag förstår, andligen står herr Ljunglund ganska nära, en tidning, som heter Nationen. I dess nummer för den 25 maj förekommer en framställning om hur det i verkligheten förhöll sig med den löjtnant Norberg, som blev anklagad och dömd såsom landsförrädare. Tidningen påvisar, att denne Norberg i verkligheten var anställd i den ligas tjänst, som sedan många år organiserats över hela världen för att om möjligt åstadkomma en omstörtning i Ryssland, och att han sökte få reda på förhållandena inom Ryssland samt för att kunna göra detta nödgades tillfälligtvis göra några tjänster åt de ryska representanterna här i landet. Herr Ljunglund har här, medvetet eller omedvetet, uppträtt som en aktiv medlem av samma liga, och det har jag, som sagt, inte någon anledning att förmena honom, men i den politiska hygienens namn måste jag på det bestämdaste säga, att man inte bör uppträda så klumpigt, som det förefaller mig, att han gjort här, och att man i varje fall inte, när man dri-

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorialitetsrätt m. m.
(Forts.)

ves av ett sådant extremt partipolitiskt intresse, bör uppträda som representant för hela svenska folket.

Herr Ljunglund: Jag är frestad att säga, att jag också till herr Winberg får uttrycka min tacksamhet, ty han är i alla fall ett muntrande element här i kammaren. Men det förefaller mig egendomligt, att herr Winberg här tar mig under bestraffning på svenska folkets vägnar. Det är nog bara ett skämt. Det är inte å det svenska folkets vägnar, som han bestraffar mig, och det medger han nog själv, om han tänker efter närmare.

Herr Winberg började med att tala om två ting, som inte borde missbrukas. Det var yttrandefriheten och dumheten. Jag är fullkomligt ense med honom därom, att intetdera bör missbrukas, men det råder mycket olika meningar om vad som är missbruk i det ena eller det andra fallet. Yttrandefriheten t. ex. i Ryssland borde ju, i världsrevolutionens land, vara faktiskt obegränsad, men jag skall lämna osagt, hur pass mycket den får brukas där. Det vet herr Winberg bättre än jag, och jag skulle verkligen lyckönska det svenska folket, om han finge sin vilja fram att låta oss bliva delaktiga därav. Jag skulle också lyckönska riksdagen, om herr Winberg finge sin vilja fram att låta den bliva delaktig av den slags yttrandefrihet, som han och hans huvudmän äro anhängare av. Jag tror, att därvidlag kan jag betacka mig inte bara å egna utan på både riksdagens och det överväldigande flertalets av svenska folket vägnar.

Vad dumheten beträffar, avstår jag verkligen från att upptaga någon tävlan. Jag konstaterar däremot med tillfredsställelse, att herr Winberg tillerkände mig en viss utvecklad intelligens, men ensidigt inriktad. Det förvånar mig då, att han samtidigt gör mig till större lögnare än hela den övriga pressen tillsammans, därför att jag kan åtminstone icke tänka mig något dummare än att spela en sådan roll. Genom det erkännande, som herr Winberg har gett åt min intelligens — låt vara, att jag inte uppskattar det till mer än det är värt — anser jag mig befriad från att bemöta detta hans mycket storslagna omdöme, storslaget liksom så mycket annat, som kommer österifrån.

Herr Winberg påstår vidare, att jag vore synnerligen olycklig i mitt framställningssätt. Om så vore fallet, har han ju ingen anledning att ondgöra sig över mig, utan då är han tvärtom att gratulera. Då kan han ju sitta här som en lycklig man och meddela sina överordnade, att han vunnit en härlig viktoria. Hans vrede mot mig är alltså ganska oförklarlig, ej minst när han säger, att jag gjort Sverige och den svenska borgerligheten en björntjänst, ty det borde väl för herr Winberg vara det allra förträffligaste en man kan göra. Ja, han borde prisa mig och berömma mig i högan sky, om det vore sant, att jag gjort Sverige en sådan björntjänst.

Herr Winberg talade också om politisk hygien. Ja, herr Winberg, jag har inte åtagit mig att här i landet ha den politiska hygien om hand mer än i den begränsade omfattning, som en fritt skrivande och fritt talande man har rätt till. Men jag har sett, att det finns länder, däribland ett, som sedan gammalt är betraktat som det friast styrda i Europa, nämligen England, där man har ansett den politiska hygien kräva, att man tagit till en riktigt stor och stark sopkvast och sopat ut hela den bolsjevikiska härligheten ur det tempel, som hade upprest vid Themsens strand. Jag tror för min del, att den dag kan komma, då den politiska hygien i Sverige också kallar fram tillräckligt starka kvastar för att sopa på enahanda sätt.

Herr Winberg: Det sista uttalandet av herr Ljunglund var kanske det mest värdefulla, ty det gav besked om vart herr Ljunglund syftar. Det hade jag

visserligen reda på förut, men det kom inte tillräckligt klart till uttryck i hans förra anförande.

Herr Ljunglund sade, att jag borde vara tacksam mot honom. Ja, som kommunist kan jag ha anledning att vara tacksam mot herr Ljunglund, ty denna attack kunde ha gjorts på ett sätt, som varit betydligt farligare. Men ur övriga synpunkter är det i alla fall litet svårt att ge herr Ljunglund så vackra betyg, som han önskade, att jag skulle ge honom. Jag har inte precis gjort honom till en så stor lögnare som han sade. Jag har talat om hans *tidning*, och huruvida man kan skilja på herr Ljunglund och hans tidning, är något, som jag kanske inte i detta sammanhang bör närmare gå in på.

Beträffande yttrandefriheten i Ryssland ber jag slutligen att få tala om, att jag varit där åtskilliga gånger och att jag aldrig funnit, att det varit något mankemang för mitt vidkommande med yttrandefriheten.

Ang.
ryska handels-
delegationens
exterritorialitetsrätt m. m.
(Forts.)

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 180.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 183, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om reglering av Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden: •

nr 179, i anledning av väckta motioner om befrielse för Bodens stad från viss återbetalningsskyldighet till kronan;

nr 181, i anledning av väckt motion angående skyldighet för Stockholms stad att erlägga avgift för nyttjanderätten till vissa kronan tillhöriga områden; och

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget kreditkassan av år 1922 jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillfällig förhöjning av beloppen för den i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper stadgade stämpelavgiften ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 43, i anledning av väckt motion om upphävande av tullsatserna för kaffe.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt att med civil befattning förena beställning å arméns och marinens övergångsstater jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad angår elfte huvudtiteln;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 3, 4, 6 och 7 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av Vännäs lägerplats, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m. samt att det fortsatta sammanträdet avsåge allenast att bereda tillfälle till emottagande av väntade utskottsbetänkanden.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 3 och 9 riksdagsordningen;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Frankrike undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Spanien undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat; samt

nr 319, i anledning av väckta motioner om ändring av bestämmelserna angående de kommunala församlingarnas rätt att utse revisorer samt om effektivare kontroll och revision av kommunernas räkenskaper och förvaltning.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 12.59 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 31 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 267, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning av statsskulden; samt

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 maj 1919 om rätt till verk av bildande konst;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m.;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon;

nr 324, i anledning av väckt motion om lagstiftning angående statskontroll över utförsel av äldre kulturföremål;

nr 325, i anledning av väckt motion angående förbättrad lagstiftning mot ocker; samt

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial:

nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen; och

nr 41, angående arvode åt extra kammarrådet E. H. Schalling, vilken inom utskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga;

statsutskottets memorial:

nr 184, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa utav Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående privatläroverken; och

nr 185, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.; samt

sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 6, angående ersättning åt sammansatta stats- och första lagutskottets sekreterare m. fl.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
